

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLERİN GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ
BAĞLAMINDA ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS

Nursel BAYTAR

ŞUBAT- 2022
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ
BAĞLAMINDA ANALİZİ**

**ANALYSIS OF SYRIANS IN TURKEY IN THE CONTEXT OF SECURITY
THEORY**

YÜKSEK LİSANS

Nursel BAYTAR

**ŞUBAT- 2022
GÜMÜŞHANE**

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ
BAĞLAMINDA ANALİZİ**

**ANALYSIS OF SYRIANS IN TURKEY IN THE CONTEXT OF SECURITY
THEORY**

YÜKSEK LİSANS

Nursel BAYTAR

Danışman: Doç. Dr. Kadir SANCAK

**ŞUBAT- 2022
GÜMÜŞHANE**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Türkiye’deki Suriyelilerin Güvenlikleştirme Teorisi Bağlamında Analizi**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

04/02/2022

.....
Nursel BAYTAR

TEŞEKKÜR

Hazırlamış olduğum “Türkiye’deki Suriyelilerin Güvenlikleştirme Teorisi Bağlamında Analizi” adlı yüksek lisans bitirme çalışmamın her aşamasında benden desteğini esirgemeyen, motivasyonumu kaybetmeme izin vermeyen ve ortaya çıkan sorunlarda çözüm önerileri ile önümü açan kıymetli tez danışmanım Doç. Dr. Kadir SANCAK’a teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez yazım sürecinde her anlamda desteklerini hissettiğim Annem Hacer BAYTAR’a ve Babam Mustafa BAYTAR’a, ayrıca moralimi yüksek tutmamda büyük katkısı olan ve çalışmamla ilgili görüşlerini esirgemeyen küçük ablam Nuray ALDI’ya, her türlü materyal teminimi sağlayan, çalışmamı tamamlayabilmem için beni teşvik eden büyük ablam Nurcan ŞAHİN ve KTÜ Yazı İşleri Personeline, bu süreçte nazımı çeken başta nişanım olmak üzere bütün dostlarıma teşekkür ederim.

Nursel BAYTAR
GÜMÜŞHANE- 2022

ÖZET

Soğuk Savaş Dönemi'nin bitimine kadar tehdit altında olanın yalnızca 'devlet' olarak algılanması, güvenlik konusunun dar bir kalıba sığmış olduğunu göstermektedir. Zamanla Eleştirel Teorisyenlerin konuya yaklaşımı 'güvenlik' kavramının tanımında genişlemeyi zaruri kılmıştır. Birbirinden farklı çok sayıda konunun güvenliği tehdit edeceğini öne süren teorisyenler, göç süreci ve göçmenlerin de güvenlik tehdidi oluşturabileceğini belirtmektedir. Bu nedenle 2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap Halk Hareketi'nin 2011 yılında Suriye'ye sıçraması ve iç savaşa dönüşmesi ile yaşanan toplu göç hareketi, Türkiye'ye gelen Suriyelilerin bir güvenlik sorunu teşkil edip etmeyeceği sorularını da beraberinde getirmiştir. Kopenhag Okulu'nun geliştirmiş olduğu güvenlikleştirme kavramı söz-edim yoluyla bir durumun kamuoyunda güvenlik sorunu olarak algılanabileceğini vurgulamakta ve Türkiye'de yer alan Suriyeliler güvenlikleştirme teorisi bağlamında değerlendirilmektedir.

Hazırlanan yüksek lisans tez çalışmasında sayıları her geçen gün artan ve geçici koruma statüsü verilen Suriyelilerin, siyasi parti mensuplarının ve medyanın dilinde toplum için tehdit olup olmadığı, güvenlikleştirilme sürecine ne şekilde dâhil edildiği irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Güvenlikleştirme teorisi, Kopenhag okulu, Suriyeliler

SUMMARY

Until the end of the Cold War Period, the perception of what was under threat only as the 'state' shows that the issue of security fits into a narrow mold. Over time, the approach of Critical Theorists to the subject made it necessary to expand the definition of the concept of 'security'. Theorists, who argue that many different issues will threaten security, state that they may pose a security threat to the migration process and immigrants. For this reason, the mass migration movement experienced after the Arab People's Movement, which started in Tunisia in 2010, spread to Syria in 2011 and turned into a civil war, brought along the questions whether the Syrians coming to Turkey would pose a security problem. The concept of securitization, developed by the Copenhagen School, emphasizes that a situation can be perceived as a security problem by the public through speech and act, and the Syrians in Turkey are evaluated in the context of securitization theory.

In the master's thesis study, it has been examined whether the Syrians, whose numbers are increasing day by day and who are given temporary protection status, whether they are a threat to the society in the language of political party members and the media, and how they are included in the securitization process.

Keywords: Migration, Securitization theory, Copenhagen school, Syrians.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET.....	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	X
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XI
1. GİRİŞ.....	1
2. GÜVENLİK KAVRAMININ TARİHSEL ARKA PLANI.....	3
2.1. Güvenlik Nedir?	3
2.2. Geleneksel Güvenlik Teorileri	5
2.2.1. Realizm ve Güvenlik.....	5
2.2.2. İdealizm/Liberalizm ve Güvenlik	7
2.3. Eleştirel Güvenlik Teorileri	9
2.3.1. Marksist Teori ve Güvenlik	11
2.3.2. Feminist Teori ve Güvenlik	12
2.3.3. Yeşil Teori ve Güvenlik.....	13
2.3.4. Sosyal İnşacılık ve Güvenlik.....	14
2.3.5. Frankfurt Okulu ve Güvenlik.....	15
2.3.6. Aberystwyth Ekolü ve Güvenlik.....	16
2.3.7. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi	17
2.3.7.1. Kopenhag Okulu'nun Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	17
2.3.7.2. Sektörel Güvenlik Yaklaşımı	18
2.3.7.2.1. Askeri Güvenlik Sektörü	19
2.3.7.2.2. Siyasi Güvenlik Sektörü	20
2.3.7.2.3. Ekonomik Güvenlik Sektörü	20
2.3.7.2.4. Çevresel Güvenlik Sektörü.....	21
2.3.7.2.5. Toplumsal Güvenlik Sektörü.....	22
2.3.7.3. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi	24
2.3.7.4. Güvenlikleştirme Teorisi.....	25
2.3.7.4.1. Güvenlikleştirme Öğeleri	25

2.3.7.4.2. Başarılı Bir Güvenlikleştirme Nasıl Olmalıdır?	27
3. GÖÇ, GÖÇ ÇEŞİTLERİ VE GÖÇ KURAMLARI.....	29
3.1. Göç ve Göç Çeşitleri.....	29
3.1.1. İç Göçler	31
3.1.2. Dış Göçler	33
3.2. Göç Kuramları	34
3.3. Göçe Yönelik Uygulanan Politikalar	36
3.3.1. Asimilasyon	36
3.3.2. Çok Kültürlülük	37
3.3.3. Entegrasyon	37
3.4. Göçün Güvenlikleştirilmesi	38
4. GENEL HATLARIYLA SURİYE.....	43
4.1. Türkiye- Suriye İlişkilerine Tarihi Perspektiften Bakış.....	45
4.1.1. Türkiye- Suriye Arasında Yaşanan Sorunlar	46
4.1.1.1. Hatay Sorunu.....	46
4.1.1.2. Su Sorunu.....	46
4.1.1.3. Terör Sorunu	48
4.2. Suriye’den Türkiye’ye Gerçekleşen Göç Hareketi	50
4.2.1. Türkiye’de Bulunan Suriyeliler Hakkında Genel Bilgi.....	51
4.2.2. Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Türk Hukukundaki Yeri	53
5. SİYASİ PARTİLERİN VE TÜRK MEDYASININ SURİYELİ SÖYLEMLERİ	56
5.1. Siyasi Partilerin Suriyeli Söylemleri.....	56
5.1.1. Adalet ve Kalkınma Partisi	57
5.1.2. Cumhuriyet Halk Partisi.....	59
5.1.3. Milliyetçi Hareket Partisi	63
5.1.4. İYİ Parti.....	66
5.1.5. Halkların Demokratik Partisi	69
5.2. Medyanın Suriyeli Göçmen Söylemleri.....	71
5.2.1. Hürriyet.....	72
5.2.2. Sabah.....	75
5.2.3. Sözcü.....	77
5.2.4. Yeniçağ	79
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	84
KAYNAKÇA.....	87
ÖZGEÇMİŞ	105

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Güvenlikleştirme parametreleri	27
Şekil 2. Türkiye-Suriye sınır haritası	43
Şekil 3. Ortadoğu’da Sınıraşan Akarsular.....	47

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.t	: Adı geçen tez
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ASALA	: Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia (Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu)
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
FAO	: Food and Agriculture Organization of the United Nations (Gıda ve Tarım Örgütü)
HDP	: Halkların Demokrat Partisi
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
İYİ Parti	: İYİ Parti
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
PKK	: Partiya Karkeren Kürdistane (Kürdistan İşçi Partisi)
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDP	: Türkiye Devrim Partisi
THKP/C	: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi
TKP/B	: Türkiye Komünist Partisi/Birliği
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1. GİRİŞ

Göç süreci her geçen gün önemini arttırarak uluslararası alanda yerini sağlamlaştırmaya devam etmektedir. İnsanlığın ilk dönemleriyle başlayan göç hareketleri günümüzde güvenlik sorunu çerçevesinde değerlendirilmiş ve göç eden bireyler tehdit unsuru olacak şekilde algılanmaya başlamıştır. Geleneksel teorisyenlerin aksine güvenlik yalnızca devletlerin/ hükümetlerin güvenliğini kapsamaktan çıkmış ve Eleştirel teorisyenlerin çabaları ile genişleme göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce güvenlik kavramı, devletlerin varlıklarını askeri olarak tehdit altında hissetmeleri şeklinde kabul görse de bu durum Soğuk Savaş'la birlikte değişmeye başlamıştır. Liberallerle başlayan kavramsal genişleme Eleştirel yaklaşımlarla daha da ilerlemiştir. Bireyin, toplumun, ekonominin, çevrenin ve hatta daha özelde kadınların güvenliği de güvenlik kavramı şemsiyesi altında toplanmaya başlamıştır. Eleştirel yaklaşımlar arasında yerini alan Kopenhag Okulu ise güvenlik kavramını genişletmekle kalmamış, kavramı kökünden yeniden türeterek 'güvenlikleştirme' kavramını uluslararası yazına kazandırmıştır. Güvenlikleştirme ve güvenlik dışılaştırma/ güvenliksizleştirme kavramları ile bir konunun söz- edim yoluyla nasıl güvenlik sorunu olabileceği veya olamayacağı üzerinde çalışmalar yapan Kopenhag Okulu, güvenlikleştirme eyleminin kimler tarafından yapılabileceğini ve kimler üzerinde etkili olabileceğini de çalışmalarına dâhil etmiştir.

Tezin temel hipotezi artan toplu göç hareketlerinin zamanla güvenlik sorunu olarak algılanmaya başlanması ve ülkelerin bu durum karşısında göçü önleyici çeşitli politikalar üretmeleri üzerine ortaya çıkmıştır. Bu sebeptendir ki Arap Halk Hareketi olarak başlayan ve Suriye'de iç savaşa kadar giden durum neticesinde Türkiye'ye gerçekleşen Suriyeli göçünün, bir güvenlik sorunu olarak söylemlerde yer alıp almadığı araştırmaya değer görülmüştür. Kamuoyunu etkileyen siyasi parti gruplarından ve medyadan yararlanılarak, Türkiye de yer alan beş partinin ve dört ana akım gazetenin söylemlerine yer verilmiştir. Hazırlanan çalışma toplamda dört bölümden oluşmaktadır.

Tezin Birinci bölümünde güvenlik kavramının muğlaklığından bahsedilerek geleneksel ve eleştirel teorisyenlerin kavrama ilişkin yaklaşımlarına değinilmiştir. Geleneksel teorisyenler standart kalıpları tekrarlarlarken, Eleştirel teorisyenler konuya yeni bakış açıları getirmiştir. Birinci bölümde güvenlik kavramına getirilen yorumlar detaylarıyla incelenmiş, Kopenhag Okulu'nun çalışmaları esas alınarak tezin geri kalanı

ile bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Güvenlikleştirme kavramından yola çıkılarak başarılı bir güvenlikleştirmenin nasıl gerçekleştirileceği detayları ile aktarılmıştır.

Tezin İkinci Bölümünde Göç kavramı özerinde durulmuş ve tarihsel süreçte ne şekilde gerçekleştiğine değinilmiştir. Göç çeşitleri ve göç kuramları hakkında bilgi verildikten sonra göç edilen ülkelerin uygulamış olduğu uyum politikaları hakkında bilgilendirme yapılmıştır. İkinci bölümün sonunda güvenlikleştirme kapsamında göç hareketinin nasıl bir güvenlik sorunu olabileceği üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde Türkiye ve Suriye ilişkileri mercek altına alınmış ve geçmişten gelen bağlarla birlikte iki ülke arasında yaşanan sorunlara değinilmiştir. İlk etapta Suriye'nin geçmişi hakkında kısa bilgilendirme yapılmış ve ardından Türkiye ile olan sorunlar aktarılmıştır. Türkiye'nin Suriye politikasını içeren üçüncü bölümde son olarak 2010 yılında başlayan ve 2011'de Suriye'ye de sıçrayan Arap Halk Hareketi hakkında bilgi verilmiştir. Suriye'de ortaya çıkan iç savaşla beraber Türkiye'ye yaşanan toplu göç hareketi sayısal veriler ile aktarılmaya çalışılmıştır.

Son bölüm olan dördüncü bölümde ise Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin, Türk Siyasi Partilerinin ve Türk medyasının söylemlerinde güvenlikleştirici aktör olarak kullanılıp kullanılmadığı incelenmiştir. Mecliste kendisine yer edinen beş partinin mensuplarının söylemleri incelenmiş, Türk medyasında en çok okunan dört gazetenin internet sitesinde konuyla ilgili arşiv taraması yapılmıştır.

2. GÜVENLİK KAVRAMININ TARİHSEL ARKA PLANI

Soyut kavramların tanımını yapmak her dönemde güç olmuştur. Bireylerin algılayış değişiklikleri nedeniyle farklı formlara bürünen kavramlar zamanla yeni anlamları ifade etmiş, kökünden yeni kavramlar türetilmiştir. Güvenlikleştirme kavramı da aynı şekilde güvenlik kavramından türeyen ve uluslararası ilişkiler literatüründe kendisine sağlam bir yer edinen kavramlar arasındadır. Güvenlik kavramının neyi ifade edip neyi ifade etmediği ile başlayan ve ardından Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme kavramını ortaya atması ile devam eden bu serüvende teorisyenlerin kavramları algılayış ve tanımlayış biçimlerine değinilecektir.

2.1. Güvenlik Nedir?

Geçmişten günümüze değin güvenlik kavramı çeşitli formlarda ele alınmış ve açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak kişilerin algılayış biçimlerinin farklılığı sebebiyle kavramın henüz netliğe kavuşturulmuş bir tanımından bahsetmek oldukça güçtür. Çalışmanın bu bölümünde genel kabul görmüş 'güvenlik' tanımlarına uluslararası ilişkiler teorileri bazında yer verilecektir. Ardından kavramın geçirmiş olduğu 'dönüşüm' incelenecek ve Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları ile bilhassa Kopenhag Okulu'nun kavramda yapmış olduğu değişiklikler ele alınacaktır.

Güvenlik kavramı Latince 'se' (olmaksızın) ve 'cura' (endişe) kelimelerinin birleşmesiyle türeyen ve 'securitas' yani 'endişe olmaksızın/ endişeden uzak olma' anlamını içeren bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır.¹ Güvenlik kavramını açıklayan çok sayıda alan bulunmakla beraber siyasi anlamda ilk kez Cicero ve Lucretius tarafından 'securitas' şeklinde zihnin felsefî ve psikolojik durumunu anlatmak için kullanılmıştır.² Uluslararası İlişkiler literatüründe "herhangi bir çatışma durumu halinde aktörlerin kendi öz kazanımlarını diğer aktörlerin tehditlerine rağmen koruyabilmeleri"³ güvenlik kavramının tanımlarından bir tanesidir. Geleneksel teorisyenler için devlet/ulus güvenliğini içerirken, eleştirel teorisyenler tarafından devlet dışında bireyin, kimliğin, çevrenin, kadının, ekonominin güvenliği şeklinde çeşitlenmektedir. Her ne kadar farklı teoriler içerisinde farklı kalıplarda şekillense de "tehlikelerden ve

¹Bülent Sarper Ağır, "Güvenlik Çalışmaları Alanında Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Kavramsallaştırması Çerçevesinde Bir Etnik Çatışma Örneği Olarak Kosova Sorunu", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013, Ankara, s. 16.

²Hans Günter Brauch, "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, Çev. Zeynep Arkan, 5/ 18 (2008), s. 2.

³Ağır, "Güvenlik Çalışmaları", s. 16.

kavramlardan uzak kalma, bir tehdidin olmaması” tanımı herkes tarafından kabul görmüş bir tanımdır. Güvenlik kavramında kesin bir tanımdan bahsedilememesinin sebebi; kimin güvenliğinin sağlanması gerektiği, güvenlik tehdidi olarak neyin/nelerin algılanması gerektiği ve güvenliği sağlayıcı aktörü veya aktörleri kimlerin ya da hangi yapıların oluşturması gerektiğine dair farklılıkların olmasıdır.⁴

Güvenlik kavramının iki boyutta algılandığı görülmektedir: fiziksel ve psikolojik boyut. Fiziksel boyutu ile algılanan güvenlik kavramı devletlerin güvenliğinin askeri müdahale gerektirecek şekilde tehdit edilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmiş dönemlerde özellikle fiziksel boyut üzerinde durulduğu gözlemlenmektedir. Devlet güvenliğinin ön planda tutulduğu bir anlayışa sahip olursa da zamanla psikolojik boyutun da ele alınmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Özellikle devletlerin fiziksel tehditler olmaksızın da sürekli bir tehdit altındaymış hissine kapılmaları güvenliğin psikolojik boyutunu ön plana çıkarmıştır. Psikolojik boyutta somut bir tehdit unsurunun varlığı gerekmez, tehdit olabilme hissini varlığı ön plandadır.⁵

Güvenlik kavramının çeşitli formlarda farklı anlamları içerecek şekilde açıklandığını söylemek de mümkündür. Örneğin ulusal güvenlik; 17. yy da ulus-devletin bekasını sağlamak için ortaya atılmış ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde kavramsallaştırılmıştır. Ulus- devletlerin varlıklarına gelebilecek herhangi bir tehdide karşı korunması ve çıkarlarının maksimize edilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bir başka örnek ise uluslararası güvenlik kavramıdır. Yine güvenlik kavramından farklı olarak uluslararası güvenlik; uluslararası sistemin anarşik doğası içerisinde, devletlerin birbirlerine karşı olan davranışlarını etkileyen şartları belirtmektedir. İnsan güvenliği de aynı şekilde güvenlik kavramının bir diğer formunu oluşturmaktadır. Öznesi birey olan bu kavram, devletlerin kendi varlığını korumak için aldığı önlemler karşısında bireylerin tehdit altında olması durumunu ifade etmektedir.⁶

Güvenlik kavramı pek çok teori çerçevesinde ele alınmış ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Geleneksel Teori ve Eleştirel Teori olarak iki şekilde incelenen kavram, içerik anlamında da yine gelenekselci ve derinleştirmeci/ genişletmeci olarak ayrılmaktadır. Geleneksel Teorisyenlerin ele aldığı güvenlik anlayışı içerisinde daha çok Realizm, Neo- Realizm, İdealizm ve Liberalizm gibi gelenekselci teorisyenler yer alırken, Eleştirel Güvenlik Teorileri içerisinde de Post- modern Kuram, Feminizm,

⁴Barry Buzan, *İnsanlar Devletler ve Korku*, çev. Emre Çıtak, İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2015, s. 35-37.

⁵Ağır, “Güvenlik Çalışmaları”, s. 17.

⁶Ağır, “Güvenlik Çalışmaları”, s. 18- 19.

Konstrüktivizm, Kopenhag Okulu ve Aberystwyth Okulu gibi derinleştirmeci/genişletmeci teorisyenler yer almaktadır.⁷

1950'lerle beraber uluslararası ilişkiler alanında ivme kazanan güvenlik kavramı geçmişten beri Realist, İdealist ve diğer ideolojiler tarafından farklı şekilde yorumlanmıştır. Soğuk Savaş döneminde kavrama yüklenen anlamın çerçevesi genişlemiş, Soğuk Savaşın bitmesiyle kavramın görüntüsü değişime uğramıştır. Genişleyen güvenlik kavramı çerçevesine Kopenhag Okulu ile yeni bir resim yerleştirilmiştir.⁸ Öncelikli olarak Realistlerin ve Liberallerin/ İdealistlerin güvenlik kavramını ne şekilde algıladığı ve açıkladığı bu kısımda değerlendirilecektir.

2.2. Geleneksel Güvenlik Teorileri

2.2.1. Realizm ve Güvenlik

Güvenlik kavramının Realist teorisyenler için neyi ifade ettiğine değinmeden önce genel olarak Realist teorinin neyi savunduğunu kısaca belirtmek gerekir. Uzun yıllar boyunca hâkim teori olarak bayrağı elinde tutan Realizm, uluslararası ilişkilerin tabiatı gereği mücadele ve rekabet ortamı olduğunu, uluslararası sistemin anarşik bir yapıyı içerdiğini ve bu anarşi ortamının içerisinde öncelikli amacının varlığını korumak olan başlıca aktörün devlet olduğunu, devletin varlığını korumak için başvuracağı aracın ise bilhassa askeri gücünü/kapasitesini arttırması gerektiğini savunmaktadır.⁹

Realist teorinin güvenlik kavramı ile ilişkisini klasik realist teori ve neo- realist teori şeklinde ayırarak incelemek yerinde olacaktır. Bazı kavramlar zıtlıklarını beraberinde getirerek anlam kazanmaktadır. Güvenlik kavramı da klasik realistler için güvensizlik kavramı ile beraber açıklanmaya, anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Uluslararası sistemin anarşik yapısı ve insan doğasının kötü olduğu varsayımından hareketle devletlerin ve dolaylı yollardan bireylerin güvenliklerini sağlamanın yolu daimi bir güç arttırma yolu ile gerçekleşecektir. Arnold Walfers'ın 'kazanılan değerlere yönelik bir tehdidin olmaması' şeklindeki güvenlik tanımı, klasikçilerin güvenlik kavramına olan yaklaşımını açıklar niteliktedir.¹⁰

⁷Ferhan Serkut Çolak, "Kopenhag Okulu Bağlamında Suriyelilerin Türkiye'ye Etkileri", Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2017, s. 5-6.

⁸Pınar Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları", *Stratejik Araştırmalar*, 8/ 14, (2010), s. 41.

⁹Eyüp Ersoy, "Realizm", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, der. Ramazan Gözen, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 166- 171.

¹⁰Bilgehan Emeklier ve Atilla Sandıklı, "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm", *Teoriler Işığında Güvenlik Savaş Barış ve Çatışma Çözümleri*, ed. Atilla Sandıklı, İstanbul: BİLGESAM, 2012, s. 11.

Klasik realist teorisyenlere göre devlet, uluslararası sistemde en önemli aktördür. Bu nedenle devlet güvenliği her şeyden önce gelmektedir. İnsan doğası gereği şiddete meyillidir ve çıkarlar daima ön plandadır.¹¹ Yaşamını tehdit eden her türlü tehdide karşı insanlar kendilerini korumak ve güvende hissetmek için mücadele etmek zorundadır. Dolayısıyla insanların bir araya gelerek oluşturduğu devletler de aynı şekilde varlıklarını korumak ve sürdürmek için yani güvenliklerini sağlamak için mücadele edecek hatta şiddete meyil edecektir. Realistlerce kabul edilen bu görüş neticesinde uluslararası sistemde tek başına ve komşuları pahasına varlığını koruma arzusunda olan devletler, güçlerini maksimize etme yolunu seçecektir. Ortak/ kalıcı barışı sağlayacak bir üst otorite/ kuruluşun olmayışı devletlerin var olan güvensizlik tehdidini bertaraf etmek için kendi başlarına önlemler almaya itmektedir.¹²

Realist teori, güvenliğin sağlanabilmesinin güçlerini maksimize etmeyle dolayısıyla da devletlerin askeri gücünü arttırabilmesi ile mümkün olacağını belirtmektedir. Bir devletin askeri kapasitesi ne kadar fazla olursa gücü o denli artacak ve diğer devletlere karşı güvenliğini sağlamış olacaktır. Klasik realistlerin askeri kapasiteye verdiği önem, uluslararası sistemde karşılaşılan sorunların ayrımını yaparak daha iyi anlaşılmaktadır. Klasik realistlere göre ulusal güvenliğin temelini oluşturan konular yani askeri güvenliği temel alan konular birincil politikayı (high politics), ekonomi, sağlık, kültür, çevre sorunlarını gündeme getiren konular ise ikincil politikayı (low politics) içermektedir.¹³

Askeri kapasitesini arttıran bir devlet beraberinde diğer devletler için tehdit unsuru yani güvensizlik sembolü olarak gözükeceğinden diğer devletler de aynı şekilde özellikle askeri kapasiteyi arttırma eğiliminde bulunacak ve uluslararası sistemde tam anlamıyla güvenliğin sağlanması mümkün olamayacağı gibi bu dönüp duran bir sorun haline gelecektir. Ortaya çıkan bu durum Neo- realist teorisyen John H. Herz tarafından “güvenlik ikilemi” olarak tanımlanmıştır.¹⁴ Güvenlik ikileminin doğurduğu güvensizlik ortamında tehdit algısı bireyler tarafından azalmayacağı gibi devletin otoritesini de sarsacaktır. Oluşan bu süreç beraberinde kaçınılmaz sonu yani savaşı doğuracaktır. Realist teorisyenlerin savunduğu daimi barışın olamayacağı ve çatışmaların belirli

¹¹Kadir Sancak, “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslar arası Güvenliğin Dönüşümü”, *KTÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, s.126.

¹²John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler*, 5/ 18 (2008), s. 71,72.

¹³Ersoy, “Realizm”, s. 166- 171.

¹⁴Ali Bilgiç, “Güvenlik İkilemini Yeniden Düşünmek; Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif”, *Uluslararası İlişkiler*, 8/ 29 (2011), s. 125.

noktalardan sonra kaçınılmaz olduğu savı uluslararası ilişkiler alanında genel kabul görmüştür.¹⁵

Klasik realistlerin dolaylı olarak geliştirdiği güvenlik kuramı zaman içinde ciddi bir ivme kazanmış ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde de hâkim teori olarak kabul görmüştür. Ancak realist teori içerisinde güvenlik kuramına en fazla katkıyı yapan Neo- realist teorisyenlerdir. Neo- realist teorisyenler klasikçilerden farklı olarak; uluslararası sistemin anarşik yapısına dikkat çekmiş¹⁶ ve yalnızca devlet güvenliğini değil uluslararası sistemin güvenliğini de ön plana çıkarmıştır. Ayrıca askeri ittifaklar ile devletlerin işbirliği halinde bulunabileceklerini savunmuştur. Her ne kadar neo- realistler güvenlik kavramının çerçevesini az da olsa genişletmeye çalışsalar da klasik teorisyenlerin ortaya sunduğu argümanlardan kopamamışlardır. Bu nedenle güvenlik kavramı realist teorisyenlerce ulusal güvenlik ve askeri güç çerçevesinde ele alınmıştır.¹⁷

Askeri kapasitenin artması ile güvenliğin sağlanabileceğini düşünen realist teorisyenler güvenlik tanımını dar anlamı ile uluslararası literatüre sunmuştur. Devamında kavram üzerinde değerlendirme yapan teoriler güvenlik kavramının daha geniş bir çerçevede ele alınması gerektiğine vurgu yapmıştır.

2.2.2. İdealizm/ Liberalizm ve Güvenlik

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Realist kuramın varsayımları üzerinde şekillenen güvenlik kavramı 1960-1970'li yıllarla beraber yavaşça genişleme sürecine girmiştir. Gerek güvenlik kavramının kapsadığı alan gerekse kimin güvenliği gibi konularda farklılaşmaya, sert ve dar olan kabuğunu kırmaya başlamıştır. Liberalizm ve İdealizm teorileri aynı başlık altında ele alınmış olsa da temelde birbirinden ayrı iki teori olarak değerlendirilmektedir. Ancak birbirleri yerine kullanılabilen iki teori arasındaki benzerliklerin fazla olması nedeni ile birlikte ele alınması uygun bulunmuştur. Güvenlik kavramına getirdikleri yaklaşıma geçmeden önce kısaca iki teori arasındaki farklara değinilecek ardından güvenlik kavramının ne şekilde ele alındığı üzerinde durulacaktır.

İdealizm temellerini devlet merkezli ve uluslararası düzen üzerine oluşturmaktayken liberalizm daha çok bireyci bir yaklaşım benimsemektedir. İdealizm daha çok devletlerarası barışın nasıl sağlanacağı yönünde politik çalışmalar yaparken,

¹⁵Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi; Kökeni, Kapsamı, Kritiği", *Uluslararası İlişkiler*, 1/ 1 (2004), s. 33- 60.

¹⁶Sancak, "Güvenlik Kavramı", s. 125- 127.

¹⁷Emeklier ve Sandıklı, "Güvenlik Yaklaşımlarında", s. 11.

liberalizm ekonomik temellere dayalı politikaları ön planda tutmaktadır. İdealizm de işbirliği uluslararası örgütler içinde devletlerin barışçıl bir düzen oluşturabileceğini öngörürken liberalizm daha çok ticari ve ekonomik birleşmelerle küresel bir düzenin hâkim olacağı görüşünü savunmaktadır. Bunlar haricinde ortak olan yanları her iki teori de insan doğası noktasında realistler gibi kötümser değil iyimser bir yaklaşım benimsemektedir. Her iki anlayışta işbirliği yolu ile küresel barışın sağlanacağı yönünde ortak görüşü benimsemektedir.¹⁸

Liberal/ İdealist teorisyenler, realistlerin devlet merkezli güvenlik algılamasına karşın birey merkezli güvenlik tanımından bahsetmektedir. Devleti bireyin özgürlüğünü dolayısıyla güvenliğini sağlaması gereken aracı bir kurum olarak değerlendiren liberaller uluslararası kurumları, çok uluslu şirketleri ve sivil toplum kuruluşları gibi kurumları da güvenliği sağlayıcı aktörler olarak ele almaktadır.¹⁹

Liberal teorisyenlere göre bireyler doğası itibari ile kötü değildir bu nedenle de savaşlar kaçınılmaz son olarak düşünülmemelidir.²⁰ Savaşların ortaya çıkmasındaki asıl etken yanlış algılamalardır. Oluşabilecek yanlış algıların ortadan kaldırılması çatışmaların da azalması anlamına gelmektedir. Uluslararası işbirliği ile savaşların ortadan kalkabileceği görüşünü savunan liberal kuramcılar, işbirliği ortaklarının artmasının ortaya çıkan kuruluşun dağılmasının da önüne geçeceğini belirtmektedir.²¹

Güvenlik sorununu yalnızca askeri konular olarak değerlendirmeyen liberal kuram, konu bakımından realistlere nazaran daha geniş bir yelpazeden güvenlik sorunlarını ele almaktadır. Toplumu ilgilendiren çevresel, sosyal, sağlıksal, ekonomik ve siyasal sorunların da güvenlik sorunu olarak algılanması gerektiğini belirtmektedir. Bütün dünya toplumlarını ilgilendiren bu gibi sorunlar için devletlerin bir araya gelerek ortak bir kuruluş kurmaları ve ortak hareket etmelerinin gerekliliğinden bahsetmektedir. Avrupa Birliği (AB)'ni ortak çıkarlar, ortak sorunlar çerçevesinde bir araya gelmiş ve başarı sağlamış bir topluluk olarak örneklendirmektedir. Özellikle ekonomik ve ticari işbirliklerinin sağlanması ile devletler birbirleri ile bağ kuracak ve zaman içerisinde bu bağlar sağlamlaşacaktır. Bu vesile ile genel bir konu çerçevesinde uzlaşan devletlerarasında da barış sağlanacak ve karşılıklı güven ortamı oluşturulacaktır. Hatta

¹⁸Ramazan Gözen, "İdealizm", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, der. Ramazan Gözen, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 74- 75.

¹⁹Patrick Morgan, "Liberalizm", *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, çev. Nasuh Uslu, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2017, s. 29.

²⁰Sancak, "Güvenlik Kavramı", s. 127

²¹Burak Bilgehan Özpek, "Liberalizm ve Uluslar arası İlişkiler", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, der. Ramazan Gözen, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 127.

küreselleşme ile beraber ulusal sınırların ortadan kalktığını ve küresel toplumu oluşturan bir dünya düzenini beraberinde getirdiğini belirtmektedir²²

Oluşturulacak işbirliği yalnızca devletlerarasında değil diğer uluslararası sistemi oluşturan diğer aktörler arasında da gerçekleşmektedir. Bu aktörlerin meydana getirdikleri yeni kuruluşların devamlılığı ve güven ortamının kalıcı olması ortak kurallar ve normlarla mümkün olabilir anlayışını liberaller kabul etmektedir. Bunun için, oluşturulan kuruluşun/ yapının aktörleri belirli yetkileri bu yapıya devrederek hareket etmeleri, önceliğin teknik konulara verilmesi ve bu konularda siyasal kaygıların güdülmemesi gibi bir takım prensipler benimsenmesi güvenlik konusunda bütünleşmeyi ve kalıcı barışın sağlanmasını mümkün kılacaktır.²³

Özetlemek gerekirse geleneksel güvenlik anlayışında hâkim olan ‘gücü maksimize et ve güvenliğini sağla’ anlayışı neo- realist teorinin askeri işbirliği yapılarak uzlaşmaya gidilebileceği algısıyla az da olsa şekillenmeye başlamıştır. Ardından liberal kuramlarla genişlemeye başlayan güvenlik kavramı Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle eleştirel kuramların ilgi odağı olmuş ve yeniden tanımlanmaya, geniş bir çerçevede şekillenmeye başlamıştır. Elbette ki önceki dönem içerisinde de eleştirel sesler bulunmaktadır fakat Soğuk Savaşın getirmiş olduğu gergin ortam eleştirel yaklaşımların sesini duyurmasına imkân tanımamış ve realist teori hâkimiyetini sürdürmüştür. Soğuk Savaş süresince özellikle çift kutuplu yapının ortaya çıkardığı silahlanma yarışı ve bunun neticesindeki güvensizlik ortamı güvenlik konusunu yalnızca askeri güvenlik ve çatışma halinde olma/ olmama gibi dar anlamda tutmayı başarmıştır. Ancak 1990’lardan sonra çift kutuplu yapının da dağılmasıyla beraber eleştirel kuramların savunduğu çok yönlü güvenlik kavramı zamanla popüler olmaya ve derinleşmeye başlamıştır.²⁴

2.3. Eleştirel Güvenlik Teorileri

Eleştirel güvenlik teorileri Kanada’da bulunan birkaç akademisyen tarafından gerçekleştirilen konferansta güvenliğin ‘devlet’ algısının dışına çıkarılması gerekliliği ile başlamış ve zamanla da gelişmiştir. Devletin güvenliğini ile devlet içindeki bireylerin ve toplumların da güvenliğinin sağlandığı gelenekselci anlayışın eleştirilmesi ile beraber devletin güvenlik sağlayıcı olduğu kadar birey ya da toplumları tehdit eden yani güvensizlik unsuru olabileceği varsayımından hareket eden eleştirel güvenlik çalışmaları, referans nesnesi olarak yalnızca devletin kabul edilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bireylerin ve toplumların da güvenliklerinin sağlanması gereken bir

²²Morgan, “Liberalizm”, s. 31.

²³Emeklier ve Sandıklı, “Güvenlik Yaklaşımlarında”, s. 15.

²⁴Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında”, s. 74.

referans nesnesi olması gerekliliğiyle başlangıçta hareket edilmiş ardından güvenlik kavramının içeriğinin yalnızca askeri güvenliğin sağlanması yönündeki yaklaşımların eleştirilmesi ile genişlemeye başlamıştır.²⁵

Eleştirel güvenlik teorileri güvenlik kavramının dar olan kalıbına getirilen eleştiriler neticesinde ortaya çıkmıştır. Geleneksel teoriler çerçevesinde Soğuk Savaş süresi boyunca dar bir kalıpta tutulan güvenlik, özellikle 1990'lı yıllardan sonra genişlemeye başlamış olsa da eleştirel yaklaşımlar ve genişletme çabaları daha öncesine dayanmaktadır. Soğuk Savaş süresince ortaya çıkan Bağlantısızlar Hareketi ile çift kutuplu sistemin dayattığı güvensizlik dışında farklı güvenlik sorunlarının da bulunduğu gündeme getirilmeye çalışılmış, feminist teorisyenler ile kadınların daha az güvensiz hissetmelerinin ya da daha güvende hissetmeleri anlayışının yanlış olduğu görüşünün ortaya atılması, şiddetin olmadığı güvenli dünya düzeninin varlığına inanan ve bunun için araştırmalarını gerçekleştiren Gandhi taraftarları gibi ortaya çıkan durumlar güvenlik kavramının genişletilmesi yönünde katkı sağlamıştır.²⁶

Peki, yukarıda bahsedildiği şekilde güvenlik kavramının genişletilmesi ile anlaşılan yalnızca güvenlik sorunu teşkil edebilecek alanların genişlemesi midir? Pınar Bilgin'in Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları adlı makalesinde yeni güvenlik anlayışının yalnızca gündemin yani güvenlik tehdidi oluşturabilecek konuların genişlemesi olarak bakılmamaktadır. Bilgin'e göre yeni güvenlik kavramı aynı zamanda "güvenlik anlayış ve uygulamalarının merkezine insanın ihtiyaçlarını yerleştirmeyi hedefleyen topyekûn bir yenilenme girişimidir"²⁷ şeklinde açıklanmıştır.

Güvenliğin yeniden tanımlandığı bu dönemde "kim için, ne için, nereye kadar, nasıl güvenlik" soruları etrafında yeni bir kavram türemeye başlamıştır.²⁸ Bilgin'in de bahsettiği gibi güvenlik kavramının muğlâklığı ya da net bir tanımının olmaması zamana ve kişilere göre farklı şekillerde türetilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.²⁹ Dolayısıyla geline bu süreçte güvenlik kavramı temelde yine aynı kalmakta yalnız üzerine bir takım eklemeler yapılarak kavramın alanı/içeriği genişletilmeye çalışılmaktadır. 1990'lardan sonra güvenlik kavramındaki 'dönüşüm' Rothschild tarafından dört yönlü olarak ele alınmıştır: "Ulus- devlet güvenliğine önem verilirken artık birey güvenliğine önem verilmeye başlanmış; ulus- devlet güvenliği ön

²⁵David Mutimer, "Eleştirel Güvenlik Çalışmaları", *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, çev. Nasuh Uslu, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2017, Eylül, s. 68-70.

²⁶Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında", s. 74-75.

²⁷Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında", s. 79.

²⁸Emeklier ve Sandıklı, "Güvenlik Yaklaşımlarında", s. 26.

²⁹Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında", s. 76.

plandayken ekosistem/ çevre güvenliğine dikkat çekilmiş yani artık güvenlik yalnızca ulus- devletle sınırlandırılmamış; askeri tehditlerin oluşturduğu güvenlik kavramı siyasi, toplumsal, çevresel ve insani konularla daha çeşitli bir hal almaya başlamış ve güvenlik sağlayıcı aktörler ulus- devletten bölgesel/ yerel hükümetlere, uluslararası kuruluşlara, hükümet- dışı örgütlere, kamuoyuna, basına- doğa ve piyasa gücüne” yüklenmiştir.³⁰

Eleştirel yaklaşıma göre güvenlik kavramı; “aktörlerin yaptıklarına, beklentilerine ve aktörler arası etkileşime bağlı olarak algıda şekillenen bir olgudur”³¹ Yani artık Soğuk Savaş dönemindeki gibi çift kutuplu yapının meydana getirdiği öngörülebilir bir güvenlik tehdidinden bahsetmek mümkün olmazken Dünya genelinde neyin güvenlik sorunu teşkil edeceği konusu da belirsiz bir hal almıştır.³²

11 Eylül saldırılarına kadar eleştirel güvenlik yaklaşımları gündemde kalmışsa da 11 Eylül den sonra realizmin güvenlik anlayışı tekrar hâkimiyetini kurmuş 2003 Irak Savaşı ile birlikte güvenlik kavramı üzerindeki yoğunlaşmalar yeniden artış göstermiştir. 11 Eylül de yaşanan saldırı sonrasında Bilgin’e göre geleneksel güvenlik anlayışına yeniden kayılmasının çok mantıklı olmadığı gibi gelenekselcilerin güvenlik konusundaki açıklamalarının yetersizliği üzerine vurgu yapmıştır.³³ 11 Eylül saldırıları ve beraberinde ABD’nin yapmış olduğu yoğun “güvenikleştirme” eylemleri ile Kopenhag Okulu’nun güvenlik kavramına getirmiş olduğu yenilik göze çarpmaktadır.

Eleştirel Kuramlar içerisinde kendisine sağlam bir yer edine Kopenhag Okulu’nun güvenlik kavramını nasıl yorumladığına geçmeden önce Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları içerisinde yer alan Marksist Teori’ye, Feminist Teori’ye, Yeşil Teori’ye, Sosyal İnşacı Teori’ye, Frankfurt Okulu ve Aberystwyth Ekolü’ne kısaca yer verilecektir.

2.3.1. Marksist Teori ve Güvenlik

Karl Marx öncülüğünde gelişen düşünce akımı, realizmin devlet güvenliği yerine birey güvenliğini ön planda tutmaktadır. Sanayi devrimi ile beraber artan ağır iş şartlarını ve sosyal adaletsizliği eleştirerek gelişim göstermiştir. Marksizm’e göre toplumda üretim araçlarını elinde bulunduran üst bir zümre bulunmakta ve bu zümrenin algıladığı güvenlik problemleri tüm toplum için geçerli olmaktadır. Dolayısıyla oluşturulan güvenlik politikaları devlet içindeki egemen sınıfı tehdit eden konular

³⁰Taha Baran ve Elçin Macar, “Değişen Güvenlik Yaklaşımları Örneğinde Kopenhag Okulu’nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşımı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/ 54 (2017), s. 255.

³¹Emeklier ve Sandıklı, “Güvenlik Yaklaşımları”, s. 28.

³²Sancak, “Güvenlik Kavramı”, s. 129.

³³Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında”, s. 75.

çerçevesinde ele alınmaktadır. Devletin de egemen sınıfın çıkarlarına hizmet ettiğini belirterek bu kitle ile birlikte değerlendirmektedir.³⁴

Marksist Teori'ye göre güvensizliği doğuran şeyler alenen ortada olan düşmanlıklar değil maddi çıkarların ön planda tutulduğu adaletsiz bir sistemin olmasıdır. Bu nedenle Marksizm de asıl amaç bireyleri kendi maddi çıkarları doğrultusunda hareket etmekten ve bununla beraber gelen kendi eylemlerinin kısıtlayıcılığından kurtarmaktır.³⁵ Ne var ki Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber komünizmin de çökmesiyle liberal düşünürler Marksizm'in çöktüğünü kabul ederken kimi sosyalist düşünürler bunun aksini savunmuş ve kapitalizmin eleştirisi olarak Marksist görüşlerin varlığını savunmuştur.³⁶

2.3.2. Feminist Teori ve Güvenlik

Uluslararası İlişkiler teorileri arasında kendisine yer edinen bir diğer teori Feminist Teori'dir. Latince 'femine' yani 'kadın' anlamındaki kelimedenden türemiş ve kadını ilgilendiren tüm konuları ele alması ile ön plana çıkmıştır. 18. yüzyılda Aydınlanma Çağı ile beraber ortaya çıkmış ve esas gelişimine 19. yüzyılda başlamıştır. Uluslararası sistemin ataerkil bir yapıya sahip olduğu düşüncesini eleştirmiş ve kadının sistem içerisindeki yerine ve önemine dikkat çekmiştir. Erkek egemen toplumda yalnızca erkek haklarının korunması ve kadının hiçbir siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel hakka sahip olmaması hali Feminist Teorisyenler tarafından ciddi bir şekilde eleştirilmiştir. Kadın erkek eşitsizliği karşısında mücadele veren feministler, cinsiyet ayrımcılığının karşısında durmuştur.³⁷

Feminist teorisyenlerin 19. Yüzyıldan bu yana sergilemiş oldukları tutumlar neticesinde kadın hakları daha ön plana çıkmaya başlamış ve kadının gerek siyasi gerekse ekonomik alanda ortaya çıkan eşitsizlikler bertaraf edilmeye başlanmıştır. Seçme ve seçilme hakkının kadınlara verilmesi ile başlayan süreci 'kişisel olan politiktir' sloganıyla kamusal alan- özel alan ayrımının kaldırılması takip etmiştir. Kadın- erkek eşitliğini sağlamaya çalışan feministler zamanla ulusal düzeyde kültürü, dini, dili ya da ırkı ne olursa olsun tüm kadınları aynı çatı altında toplamayı hedeflemiştir.³⁸

³⁴Selahaddin Bakan ve Sonay Şahin, "Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler", *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4/ 2 (2018), s. 144.

³⁵Fikret Birdişi, "Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, (2010), s. 239.

³⁶Bakan ve Şahin, "Uluslararası Güvenlik", s. 144.

³⁷Gülşah Biçer, "Suriye İç Savaşında Kadınların Durumunun Feminizm ve Feminist Güvenlik Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara, 2018, s. 3-4.

³⁸Biçer, "Suriye İç savaşında", s. 9.

Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte genişleyen güvenlik kavramı, feminist teorisyenlerinin de ele aldığı bir kavramdır. Kadın üzerinde çalışmalar yapan, kadın- erkek eşitliğini ve haklarını savunan feministler güvenlik konusunda da kadının güvenliğini ön planda tutmuştur. Realist anlayıştaki gibi yalnızca devletin güvenliğinin sağlanması ile bireyin güvenliğini sağlanacağı anlayışını kabul etmemiş, erkek egemen toplumda güvenlik kavramının yalnızca erkekleri ilgilendirdiğini eleştirmiştir. Savaşların meydana getirdiği yıkım sadece erkekler üzerinde gerçekleşmezken kadınların savaş meydanında korunan olarak algılanmaması üzerinde durmuştur. Erkeğin koruması gereken birey olarak algılanan kadının, erkek tarafından maruz kaldığı şiddete karşı güvenliğini feminist teori gündeme getirmektedir. Gerek savaşlarda kadının cinsel istismarı ve köleleştirilmesi gerekse normal zamanlarda erkeğe hizmet eden ve aynı şekilde pek çok alanda istismar edilmesi kadının güvensiz bir ortamda bulunduğunu göstermektedir.³⁹ Bu ve buna benzer nedenlerden ötürü güvenlik kavramını kadınlar üzerinden değerlendiren Feminist teorisyenler, genel anlamda uluslararası güvenlik teorileri çerçevesinde çok fazla söz hakkı elde edememektedir.⁴⁰

2.3.3. Yeşil Teori ve Güvenlik

Realist teorinin hâkim olduğu ve güvenlik nesnesi olarak devletin kabul edildiği geleneksel teoriler döneminde askeri sorunlar haricindeki konular alçak politika (low politics) olarak değerlendirilmekteydi. Çevresel sorunlar ikincil yani alçak politika içerisinde yer almakta ve jeopolitik bir güvenlik sorunu olmadığı takdirde önem arz etmemekteydi. Ancak insanoğlunun düşüncesizce doğal kaynakları kullanması ve çevreyi tahrip etmesi geri dönüşü olmayan felaketleri de beraberinde getirmiştir. 1970'lerde çevre sorunlarına yönelik faaliyetlerin başlaması ve örgütlenmelerin giderek artması çevre sorunlarının Soğuk Savaş'ın ardından güvenlik problemi olarak değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Küresel ısınma, fosil yakıt tüketimi, doğal kaynakların azalması, bitki ve hayvan türlerinde yaşanan yok olma süreci gibi sorunlar devletlerin tek başına üstesinden gelemeyeceği ve birlikte hareket edilmesi gereken güvenlik konusu olarak ele alınmaya başlanmıştır.⁴¹

Çevre güvenliğine yönelik ilk adım olarak kabul edilebilecek olan 1972 Stockholm Çevre Konferansı (Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı), çevre

³⁹Mehmet Evren Eken, "Feminizm, Maskülinite ve Uluslar arası İlişkiler Teorisi: Uluslar arası Siyasetin Toplumsal Cinsiyeti", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Der: Ramazan Gözen, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 460-463.

⁴⁰Biçer, "Suriye İç Savaşında", s. 41.

⁴¹Mustafa Mutlu ve Samet Zenginoğlu, "Yeşil Teori Perspektifinde Avrupa Birliği Çevre Politikası", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 88 (2019), s. 461, 462.

sorunlarına yönelik eylem planlarının hazırlanmasını öngörmektedir. Beraberinde 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansı ve Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Anlaşması çevre rejimi ile ilgili atılmış önemli adımlardandır. Ozon tabakasının incelenmesiyle beraber yaşanan iklim değişikliği sorunları için önlemler almayı amaçlayan anlaşmalar zamanla geliştirilmekte ve buna sebebiyet veren ülkelere gerekli yaptırımlar uygulanmaktadır. Çevre sorunlarına yönelik uluslararası kuruluşlar (Greenpeace, Avrupa Çevre Ajansı, OECD, FAO, vd.) gün geçtikçe sayılarını da faaliyetlerini de arttırmakta ve çevresel güvenliğe yönelik farkındalıklarını geliştirmektedir.⁴²

Yeşil Teori'nin geleneksel teorilere getirmiş olduğu eleştirilerden biri devlet/insan merkezli değil de çevre merkezli bir anlayış benimsemesidir. Dolayısıyla referans nesnesi devletten çevreye yönelmiştir. İnsan güvenliğinden çok çevre güvenliği üzerinde durmuş ve insanın tahrip ettiği çevreyi iyileştirme odaklı projeler geliştirmeyi amaçlamıştır. Çevreyi insana rağmen insan için koruma odaklı anlayışta olan Yeşil Teorisyenler, çevre güvenliğinin sağlanması için girişimlerde bulunmaktadır. Özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinin kaynakları gelişmiş ülkeler tarafından tüketilirken bu ülkeler hem ekonomik anlamda hem de çevresel anlamda olumsuz koşullarda bir yaşam sürmektedir. Bu nedenle yapılan çevre anlaşmaları çerçevesinde alınacak önlemler özellikle gelişmiş ülkeleri ilgilendirmektedir.⁴³ Çevrenin güvenliğini ele alan Yeşil teori güvenlik noktasında referans nesnesi olarak çevreyi belirlediği ve dolayısıyla insan güvenliğini çevrenin güvenliğine bağladığı için uluslararası ilişkiler teorileri içerisinde diğer eleştirel teorilere nazaran geri planda kalmaktadır.

2.3.4. Sosyal İnşacılık ve Güvenlik

Sosyal İnşacı yaklaşımın Uluslararası İlişkiler çalışmaları içerisindeki en önemli katkısı aktörler ve yapıların karşılıklı uygulamalar ile birbirini oluşturduğunu belirtmesi ve kimlik faktörü üzerinde durmuş olmasıdır. Bunlar haricinde olayların gelişmesini yalnızca maddi anlamda değerlendirmemiş düşünsel yapıların da önemine dikkat çekmiştir. İnşacı yaklaşıma göre aktörlerin ve yapıların karşılıklı birbirlerini algılayış şekilleri ile uluslararası sistem şekillenmektedir. Yani Realistlerin bahsettiği şekilde uluslararası sistemin anarşik yapıya sahip olması İnşacılar nezdinde bireylerin/devletlerin sistemi bu şekilde algılaması ile alakalıdır. Aslında uluslararası sistem

⁴²Çağlar Söker ve Erdem Özlük, "Uluslararası İlişkilerde Çevreyi Merkeze Taşımak: Temel Yaklaşımlar ve Tartışmalar", *Akademik İncelemeler Dergisi*, 13/ 1 (2018), s. 237.

⁴³Yelda Çandarlı, "Yeşil Teori", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Der: Ramazan Gözen, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 495- 499.

anarşik olmadığı gibi sosyal olarak inşa edilmiş bir kavram şeklinde sunulmaktadır. Devletler bu şekilde görmek istediğı için uluslararası sistem anarşıktır der ve eylemlerini buna göre şekillendirir.⁴⁴

Kimlik kavramı üzerinde duran İnşacılar, kimliğin devletlerin birbirleri arasındaki ilişkileri ne şekilde inşa ettiğini belirtmiştir. Ortak fikirler aktörlerin kimliklerini ve çıkarlarını meydana getirmektedir. Örneğin ABD'nin Kuzey Kore'nin elinde bulundurduğu nükleer silahları tehdit olarak algılayıp İngiltere'nin elinde bulundurduğu aynı silahları tehdit olarak görmemesi ABD ve İngiltere'nin ortak çıkarlara ve kimliklere sahip olduklarının bir göstergesidir. Kimliğin oluşması ise ortak bir geçmişin, kültürün veya bağın olması ile sağlanabileceğı gibi ortak çıkarlarla da sağlanabilmektedir. ABD ve İngiltere arasındaki ortak geçmiş aralarındaki bağı kuvvetlendirmektedir. Ancak Almanya ve Fransa'nın paylaşmış olduğu ortak geçmiş her ne kadar karşımıza olumsuz bir tablo çıkarsa da bugün ki ortak çıkarları iki devletin aynı topluluk içerisindeki bütünleşmesini gözler önüne sermektedir. Bu örneklerden de anlaşacağı üzere karşılıklı sosyalleşme ve pozitif ilişkiler sayesinde ortak kimlikler inşa edilebilir hatta değişebilir.⁴⁵

Sosyal İnşacı yaklaşım geleneksel güvenlik anlayışının algılarla birlikte ne şekilde bir değişime uğradığını göstermektedir. Geleneksel güvenlik yaklaşımlarında kabul edilen anarşik uluslararası sistem anlayışının aslında algılarla beraber oluşturulduğunu ve kimlik kavramının uluslararası sistem üzerindeki etkisinin güvenlik noktasında ne derece önem arz ettiğini gözler önüne sermiştir.

2.3.5. Frankfurt Okulu ve Güvenlik

Eleştirel Güvenlik Çalışmaları içerisinde Marksist ideolojiye getirdiğı eleştirel düşünce ile kendisine yer edinen Frankfurt Okulu, Alman idealizminin de önemli bir temsilcisi konumundadır. 1930'lu yıllarda Almanya'da kurulan okul, Jürgen Habermas, Herbert Marcuse, Theodor Adorno ve Walter Benjamin gibi önemli düşünürlerin katkısı ile gelişim göstermiştir. Temelde birey güvenliği üzerinde duran okul, Marksizm'in ele aldığı alt yapı- üst yapı anlayışını da eleştirmektedir. Jürgen Habermas'ın görüşüne göre toplum, aktörlerin iletişimi çerçevesinde değerlendirmiş, sosyal sınıfların olduğu ve onların bir mücadele alanı olarak görmemiştir.⁴⁶

⁴⁴Christine Agius, "Sosyal İnşacılık", *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, çev. Nasuh Uslu, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2017, s. 88- 91.

⁴⁵Agius, "Sosyal İnşacılık", s. 88- 91.

⁴⁶Birdişli, "Eleştirel Güvenlik", s. 237- 239.

Güvenlik çalışmalarına bir diğer katkısı ise, ırksal önyargı ve saldırgan ulusçuluk kavramlarını analiz etmiş olmalarıdır. Güvenlik kavramı zamana, koşullara ve kişilere göre değişim göstermekte ve Frankfurt Okulu ile bu durum net bir şekilde görülmektedir. Ortaya atılan kavramlar, 1940'lı yıllarda çoğunluğu Yahudi kökenli olan düşünürler tarafından sunulmuştur. Amaçları katı, dogmatik ve önyargılı düşünmenin kişilikle veya karakterle doğrudan ilgili olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bunun dışında Frankfurt Okulu, mülkiyet, iş bölümü, kültürel bağlar, bürokrasi gibi kavramlar üzerine yapılan yorumların neden olduğu eşitsiz hiyerarşik yapıyı da eleştirmiş, bu yönü Marksist anlayışla paralel gittiğini göstermiştir.⁴⁷ Bir diğer eleştirisi ise, aydınlanma üzerine olmuştur. Aydınlanmanın akli araçsallaştırarak bireyselliği tehdit ettiğini bu nedenle toplumun davranışlarını yönlendirdiği görüşündedir. Ortaya çıkan bu durum aydınlanmanın korkuyu beraberinde getirdiğini ve korkunun olduğu yerde de güvenliğin olmadığı gibi güvensizliği doğurduğunu göstermiştir.⁴⁸

Son olarak modernlik ve kitle iletişim araçları üzerinde eleştirel değerlendirme yapan Frankfurt Okulu'na göre, modernlik insanlar arasındaki eşitsizliği beslemekte ve bunun sonucu olarak da bireysel özgürlükleri zedelemektedir. Kitle iletişim araçlarının propaganda aracı olarak kullanıldığını ve bunun bireyler üzerinde hipnoz etkisi nedeniyle bireyleri pasifleştirdiğini belirtmiştir.⁴⁹

2.3.6. Aberystwyth Ekolü ve Güvenlik

Eleştirel güvenlik çalışmaları arasında kendisine yer edinen Abertystwyth Okulu, güvenlik kavramını derinleştirmiş (deeping security) ve aktörlerin karşılaşmış olduğu güvensizlikleri ele alarak genişletmiştir (broadening security). Güvenlik kavramının derinleştirilmesinden kasıt yalnızca devletlerarası sorunların değil devletleri aşan çevresel sorunlar gibi konuların veya devlet içi yaşanan toplumsal sorunların da güvenlik sorunu olarak ele alınması gerekliliği belirtilmiştir.⁵⁰

Ken Booth öncülüğünde gelişim gösteren ekol, devlet güvenliğinden ziyade birey güvenliğinin önemine dikkat çekmiştir. Özgürlük ve güvenlik kavramlarını kullanarak birey güvenliğini açıklamaya çalışan Booth, bireylerin özgür oldukları yerde güvende olduklarını belirtmektedir. Aynı şekilde güvende olan bireyler özgürdür varsayımı kabul görmektedir. Yalnızca tehditlerin olmadığı durumlarda güvenliğin sağlandığı algısını kabul etmemiş, gelecekle ilgili beklentilerin veya isteklerin gerçekleşebilmesi için

⁴⁷Birdişi, "Eleştirel Güvenlik", s. 240.

⁴⁸Sezgin Kızılcılık, *Frankfurt Okulu*, Ankara: Anı Yayınları, 2008, s. 117- 118.

⁴⁹Birdişi, "Eleştirel Güvenlik", s. 243.

⁵⁰Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında", s. 84.

önündeki engellerin ortadan kalktığı durumlarda güvenliğin sağlanabileceğini belirtmiştir.⁵¹

Aberystwyth Ekolü, sorunları güvenlik dışına çıkarmaktan ziyade güvenliğin siyasiliğini ortaya koymak üzerinde durmuştur. Bunu yapmak için ortaya üç farklı delil sunmuştur. Bunlardan ilki, bir sorunu güvenlik dışına çıkarma eylemi bireylerin kendilerini güvensiz hissetmelerinin güvenlik eliti tarafından göz ardı edilmesi anlamı taşıması demektir. Dolayısıyla böyle bir algının oluşmaması için güvenlik dışına çıkarma eyleminde bulunmak yerine güvenliğin siyasiliği üzerinde durmak güvenlik politikalarının sorgulanmasını sağlayacaktır. İkincisi, yalnızca devlet nezdinde bir güvenlik kaygısı söz konusu olmamalıdır. Bireylerin güvenlik kaygılarını da kapsayacak şekilde genişlemiş bir güvenlik algısının oluşturulması mümkündür. Üçüncü olarak da, bir sorunun çözülmesinde, bireyler veya devletler için güvenlik sorunu olarak belirtilmesinin mi yoksa sorunun siyasiliği üzerinde durulmasının mı doğru olduğu sorusu Hayward Alker'a göre 'tarihsel, söylemsel ve ampirik' olarak yanıtlanması gereken bir sorudur. Nihayetinde kimi sorunlar bazı devletler için güvenlik sorunu olarak belirtilerek çözüme kavuşturulurken kimi sorunlar da sorunun siyasiliğinin vurgulanması ile çözüme kavuşturulmaktadır.⁵²

2.3.7. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi

2.3.7.1. Kopenhag Okulu'nun Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

1985 yılında Kopenhag Üniversitesi bünyesinde Ole Weaver ve Barry Buzan'ın öncülüğünde güvenlik üzerine araştırmalar ve çalışmalar yapan bir grup Kopenhag Ekolü'nü ortaya çıkarmıştır.⁵³ Ekol, Kopenhag Barış Çalışmaları Enstitüsü'nde gelişmeye başlamış ve 2008 yılında Kopenhag Üniversitesi'nde kurulan Center for Advanced Securty Theory ile de kurumsallaşmıştır.⁵⁴

Kopenhag Okulu'na göre güvenlik; *“devletlerin ve toplumların tehditlerden kurtulma arayışları, rakip güçlere karşı bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini koruma yetenekleri”*⁵⁵ şeklinde tanımlanmıştır. En başında Avrupa'nın güvenliğini ilgilendiren sorunların yalnızca askeri olmadığını belirten ve güvenlik konularının genişletilmesi çerçevesinde araştırmalar sergileyen okul, zamanla geliştirmiş olduğu

⁵¹Emeklier ve Sandıklı, “Güvenlik Yaklaşımlarında”, s. 56-57.

⁵²Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında”, s. 85.

⁵³Sinem Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, *Uluslararası İlişkiler*, 8/ 30 (2011), s. 43- 47.

⁵⁴Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında”, s. 81.

⁵⁵Emeklier ve Sandıklı, “Güvenlik Yaklaşımlarında”, s. 44.

teorilerle uluslararası sistemde adından sıkça söz ettirmeye başlamıştır. Bu süreç içerisinde başlangıçtaki Avrupa merkezli güvenlik anlayışının geliştirilmesi yönündeki çalışmalar, Kopenhag Okulu teorisyenlerince dokuz farklı bölgeye (Kuzey Amerika, Güney Amerika, Avrupa, Sovyet sonrası alan, Ortadoğu, Orta ve Güney Afrika, Doğu ve Güney Asya) doğru genişleme göstermiştir. Böylece evrensel bir kapsama alanına sahip olan okul, güvenlik sorununu salt bölgesel olmaktan çıkarmıştır. Genişleme yalnızca evrensel güvenliğe doğru olmamış aynı zamanda güvenlik kavramının hangi alanları kapsadığı noktasında da genişleme söz konusu olmuştur.⁵⁶

Güvenlik kavramındaki konusal genişleme Soğuk Savaş'ın ardından daha çok gündeme gelmiş olsa da Kopenhag Okulu'ndan önce de kavramın farklı alanları içermesi gerektiğine değinilmiştir. Ancak Realist teorisinin hâkim teori olarak gündemi elinde tutması bu konunun ilerlemesine mani olmuş ve bu nedenle uluslararası ortamın elverişsizliği nedeniyle ilerleme sağlanamamıştır. Kopenhag Okulu ile gelişme gösteren içeriksel genişleme dışında Kopenhag Okulu teorisyenleri güvenlik kavramının referans nesnesinin de yalnızca devlet olmaması gerektiğini öne sürmesiyle farklılıklarını ortaya koymuştur.⁵⁷

Kopenhag Okulu'nun güvenlik kavramına getirmiş olduğu yenilikler bunlarla sınırlı kalmamış, kavram kökünden yeniden türetilmiştir. 'Güvenlikleştirme' kavramının ortaya atılması ile güvenliğin söz edimler yoluyla inşa edilmesini ifade eden kavram, günümüzde güvenlik çalışmaları alanında sıklıkla kullanımına başvurulanan bir kavram niteliği taşımaktadır. Kopenhag Okulu'nun güvenlik anlayışına getirmiş olduğu yenilikleri böylece üç başlık altında incelemek yerinde olacaktır. Sektörel güvenlik yaklaşımı, bölgesel güvenlik kompleksi ve güvenlikleştirme teorisi Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmaları alanındaki önemli başlıklardır.

2.3.7.2. Sektörel Güvenlik Yaklaşımı

Gelenekselci yaklaşıma göre devletin güvenliğini tehdit eden unsurlar daha çok olası bir çatışma durumunun varlığı hatta böyle bir durumun devlet tarafından yalnızca algılarla ortaya çıkması yani hissedilmesi ile alakalıdır. Dolayısıyla bu durumu ortadan kaldırmak için en uygun yol askeri kapasiteyi arttırmak ve gücü maksimize etmekten geçer. Kopenhag Okulu teorisyenlerinden olan Barry Buzan, güvenliğin salt askeri konuları kapsamadığını gündeme getirmiş ve güvenlik sektörlerini beş ana başlık

⁵⁶Ağır, "Güvenlik Çalışmaları", s. 45-46.

⁵⁷Ağır, "Güvenlik Çalışmaları", s. 45-46.

altında değerlendirmiştir. Askeri, siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal güvenlik⁵⁸ sektörlerinden oluşan yeni güvenlik kapsamında referans nesnesi yani kendisini tehdit altında hisseden yapı başlangıçta Buzan tarafından devlet olarak belirtilse de zamanla diğer Kopenhag Okulu teorisyenlerince derinleştirilmiştir. Konu bakımından genişleyen güvenlik kavramı bu şekilde referans nesnesinin de farklı yapıları belirtmeye başlamasıyla derinleşmeye başlamıştır. Öncelikli olarak hangi konuların hangi güvenlik sektörü çerçevesinde incelendiğine değinilecektir.

2.3.7.2.1. Askeri Güvenlik Sektörü

Askeri güvenlik sektörü geçmişten bu yana geleneksel teorisyenlerin de en çok hatta tek odaklandıkları sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere devletler varlıkları sürdürmek ve korumak için askeri kapasiteyi maksimize etmek ihtiyacı duyarlar ve devlet güvenliğinin yalnızca askeri anlamda gelebilecek tehditlerle tehlikede olabileceğini düşünürler. Kopenhag Okulu teorisyenlerinden Buzan'ın da ele aldığı askeri güvenlik sektörü temelde geleneksel teorilerle paralellik gösterse de bazı noktalarda ayrışmaktadır. Ayrışma noktalarından ilki askeri güvenlik Buzan'a göre yegâne dikkat edilmesi gereken bir sektör değildir. Farklı alanlarında güvenlik sorunları teşkil edebileceğini belirtmiş ve güvenlik kavramının genişlemesine katkıda bulunmuştur. İkincil olarak yalnızca devletlerin güvenliğinin sağlanması gibi bir durum Kopenhag Okulu'nda söz konu değildir. Devletler artık baş aktör olarak değerlendirilmemekle birlikte farklı insan toplulukları da güvenliği sağlanacak aktör konumuna getirilmiştir. Bir diğer farklılık ise geleneksel anlayışta olduğu gibi yalnızca dışarıdan gelen tehditlerin güvenlik sorunu olduğu anlayışı Kopenhag Okulunca kabul edilmemekte, devletlerin içerden gelebilecek tehlikelerle/ tehditlerle de karşı karşıya kalabileceği kabul edilmektedir.⁵⁹

Kopenhag Okulu'nun varsayımlarında algı ön plandadır. Dolayısıyla askeri güvenlik sektöründe bir devletin diğer devletlere olan yaklaşımları algılara göre şekillenmektedir. Geleneksel teoride olduğu gibi uluslararası sistemin yapısı gereği anarşiyi beslediği ve yalnızca düşmanların varlığı söz konusu değildir. Örnek verilecek olursa, A devleti aynı silahı elinde bulunduran B devletini kendisine tehlike olarak görmezken, C devletinin elinde bulunan aynı silah bir tehdit unsuru olarak algılanmaktadır.⁶⁰ Somut bir örnekle aćıkladıęımızda İran'ın elinde bulunan nükleer

⁵⁸Buzan, *a.g.e.*, s. 38.

⁵⁹Çolak, "Kopenhag Okulu", s. 22 23.

⁶⁰Çolak, "Kopenhag Okulu", s. 23.

silah ABD için sorun olurken, İsrail'in bu silaha sahip olması ABD için sorun teşkil etmemektedir.⁶¹

Askeri güvenlik sektörü genel anlamda bu şekilde incelenirken referans nesnesi konusunda da çeşitlilik göstermektedir. Ancak bu konudaki detaylı anlatım Güvenlikleştirme Öğeleri başlığında aktarılacaktır.

2.3.7.2.2. Siyasi Güvenlik Sektörü

Buzan'ın ayırmış olduğu güvenlik sektörleri, birbirlerinden bağımsız düşünülmemektedir. Bu nedenle siyasi güvenlik sektörü çoğunlukla diğer sektörlerle bağlantılı olarak karşımıza çıksa da bazı noktalarda farklılıklar göstermektedir. Siyasi sektör, daha çok devlet egemenliğini ilgilendiren güvenlik sektörüdür. Devletlerin hem iç hem de dışta tanınması veya tanınmaması tehdidi siyasi güvenlik sektörünün ilgilendiği alandır. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra Soğuk Savaş döneminin etkilerinin kaybolması ile üçüncü dünya ülkeleri olarak adlandırılan ülkelerin ve çevre ülkelerin siyasi güvenliğinin tehdit altında olduğu su yüzüne çıkmış ve bu ülkelerin siyasal meşruiyetlerini kazanma çabaları ön plana gelmiştir.⁶²

Siyasi güvenliğin alanına giren bir başka konu ise devletlerin istikrarını etkileyen olaylardır. Hükümetin devrilmesi veya belirli bir konuda baskı altında tutulması ya da herhangi bir saldırı öncesinde devletin siyasi yapısının aksatılması siyasi güvenliğin tehdit edildiği alanlardır.⁶³

2.3.7.2.3. Ekonomik Güvenlik Sektörü

Ekonominin askeri müdahaleleri geri planda bırakacak ortaklıkları sağlayacağını söyleyen liberaller ile gündeme gelmesi ve ardından eleştirel yaklaşımların da aynı şekilde ortak anlaşmalar neticesinde karşılıklı kazanca yol açacağı düşüncesi ekonomik güvenlik sektörünün başlıca unsurudur. Ekonomik güvenlik devletlerin refahlarını sürdürebilmeleri açısından finansal kaynaklara ulaşabilmelerini konu edinmektedir.⁶⁴ Bunun yanında küreselleşmeyle beraber ortaya çıkan eşitsizliklerin ekonomik anlamda güçlü olan devletleri daha da güçlü yaparken üçüncü dünya ülkelerinin yaşamış olduğu ekonomik problemler ekonomik güvenlik sektörü kapsamında ele alınmaktadır. Ekonomik anlamda kimin kazançlı çıkacağını kestirilemediği küresel pazarda devletlerin var olan güçlerini sürdürememe endişesi ya da güçsüz olan devletlerin

⁶¹Sancak, "Güvenlik Kavramı", s. 128.

⁶²Emeklier ve Sandıklı, "Güvenlik Yaklaşımlarında", s. 46.

⁶³Çolak, "Kopenhag Okulu", s. 39 40.

⁶⁴Emeklier ve Sandıklı, "Güvenlik Yaklaşımlarında", s. 47.

yeniden herhangi bir sömürge altına girmesi korkusu ekonomik güvenlik ile doğrudan ilişkilidir.⁶⁵

Ekonomik güvenlik sektörü hem askeri ve siyasi güvenlikle hem de çevresel ve toplumsal güvenlikle yakın bir ilişki içerisinde. Her ne kadar güvenlik kavramında genişleme olsa da gelenekselcilerin önem verdiği askeri güvenlik sektörü ön plana çıkmaktadır ve devletlerin ekonomisini en çok ilgilendiren meseleler arasındadır. Silah üretimine ayrılan bütçe bir yana ülke içinde yasadışı yollarla silah getirilmesi devletlerin ekonomik anlamda endişelenmesine sebebiyet vermektedir.⁶⁶

Ekonomik güvenlik sektörünün belli başlı tehditleri içinde barındırdığı kadar uluslararası sistemde bütünleştirici etkisi de söz konusudur. Devletler, uluslararası kuruluşlar ve uluslararası sistemdeki diğer aktörler birbirleri ile ekonomik ilişkilerini genişleterek birbirlerine olan bağımlılıklarını arttırmakta böylece ortaya çıkabilecek çatışma durumunu minimum düzeye indirgemektedir. Herhangi bir güç kullanımının ortaya çıkaracağı mali tablo devletlerin güç kullanımını dizginleyebilmektedir.⁶⁷

2.3.7.2.4. Çevresel Güvenlik Sektörü

Çevre sorunları daha çok Soğuk Savaş'ın ardından gündeme gelmeye başlasa da 1960'lı yıllardan bu yana alt düzeyde de olsa ilgilenilen konular arasındadır. Kopenhag Okulu teorisyenlerinin güvenlik sorunları kapsamını genişletmesiyle beraber çevresel sorunlara olan ilgi artış göstermiştir. Çevresel güvenlik sektörü, içerisinde çok fazla farklı sorunları barındırdığı için oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Beraberinde getirdiği genişlik sebebiyle incelenmesi/ araştırılması güç bir sorun halini alabilmektedir. Kopenhag Okulu teorisyenleri bu noktada çevre sorunlarını kısmen de olsa sınırlandırma yoluna gitmiştir.⁶⁸

Bugünkü anlamda ele alınan çevresel güvenlik konuları; iklim değişikliğinin meydana getirdiği küresel ısınma sorunu, doğal afetlerin boyutlarının değişmesi, biyo-çeşitlilikte meydana gelen değişimler; enerji ihtiyacının giderilmesinden doğan doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi ve doğal kaynakların giderek tükenmeye başlaması, doğal kaynakların yanlış kullanımından doğan çevresel kirlilik sorunları; Dünya'nın çeşitli yerlerinde yaşanan yoğun göç dalgası sebebiyle ortaya çıkan hızlı nüfus artışı ve çarpık kentleşme problemleri, beraberinde getirdiği sağlıksız yaşam koşulları ve pek çok çevresel sorunların sebep olduğu hastalıklar; belli başlı bölgelerde yaşanan açlık/

⁶⁵Çolak, "Kopenhag Okulu", s. 34.

⁶⁶Çolak, "Kopenhag Okulu", s. 34.

⁶⁷Emeklier ve Sandıklı, "Güvenlik Yaklaşımlarında", s. 48.

⁶⁸Emeklier ve Sandıklı, "Güvenlik Yaklaşımlarında", s. 49.

yoksulluk/ yetersiz beslenmeyle doğan hastalıklar veya aşırı tüketimden doğan sorunlar, haricinde savaşların veya çatışmaların sebep olduğu sorunların hepsi çevresel güvenlik sektörü bünyesinde değerlendirilmektedir.⁶⁹

Çevresel güvenlik sektörü bu gibi sorunların çözümü ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için önemli bir çalışma alanı oluşturmaktadır. Bunların yanında ortaya çıkan sorunların yalnızca insan kaynaklı olmadığını, insanın çevreyi etkilediği gibi çevrenin de insanı etkileyen bir yapısının olduğunu belirten Buzan, Weaver gibi teorisyenler, çevresel güvenlik sorunu oluşturabilecek konuların belirleyicilerini de ayrı kollarda değerlendirmektedir. Daha çok insanlığın gelişimini tehdit eden sorunları çözmek için çabalayan ve araştırmalarını gerçekleştiren bilim adamlarının ve araştırma enstitülerinin oluşturduğu alan bilimsel konuları belirleyen alandır. Ortaya çıkan sorunların giderilmesine kamu politikaları ile müdahale eden alan ise siyasi konuları belirleyen alandır. Bu alan hükümeti temsil etmektedir.⁷⁰

2.3.7.2.5. Toplumsal Güvenlik Sektörü

Barry Buzan tarafından beş farklı sektörde incelenen güvenlik kavramının sonuncusunu toplumsal güvenlik sektörü oluşturmaktadır. Toplumsal güvenlik sektörünün Kopenhag Okulu teorisyenlerince ne şekilde incelendiğine değinmeden önce ‘toplum’ kavramının neyi ifade ettiğinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Sosyal bilimler terminolojisinde yer alan ‘toplum’ kavramı, güvenlik kavramı gibi net bir tanımla karşımıza çıkmamaktadır. Bir arada yaşayan insan topluluklarının ortak bir kimliği paylaşmasını ifade eden toplum, bireylerin paylaştığı ortak değerlerin, kuralların bir bütünü ve kuşaktan kuşağa kültür aktarımını sağlayacak yapılardır.⁷¹

Toplumsal güvenlik kavramı Gelenekselci teorisyenler tarafından devletin güvenliği olarak algılanmışsa da Kopenhag Okulu teorisyenleri tarafından devlet güvenliğinin ve toplum güvenliğinin farklı kavramlar ifade ettiği gündeme getirilmiştir. Devlet sınırları ile toplum sınırları çoğunlukla birbirleriyle aynı olmamakta ve farklı birimleri ifade etmektedir. Devlet, belirli sınırları olan ve içinde farklı kimliklere sahip toplulukları barındıran yapılardır. Toplum ise bunun zıttı olarak belli bir sınır içine dâhil olamayan birbirinden farklı kimliklerle oluşan yapılardır.⁷² Bu nedenle Kopenhag Okulu toplum kavramını daha çok ulus kavramı ile ilişkilendirmektedir. Yani

⁶⁹Çolak, “Kopenhag Okulu”, s. 29-30.

⁷⁰Çolak, “Kopenhag Okulu”, s. 28.

⁷¹Baran ve Macar, “Değişen Güvenlik”, s. 256.

⁷²Çolak, “Kopenhag Okulu”, s. 36.

toplumsal güvenlik daha çok devlet içindeki birbirinden farklı kimliklere sahip grupların güvenliğini kapsamaktadır.⁷³

Görüldüğü üzere toplum kavramı kimlik kavramı ile iç içe geçmiş bir yapıdır. Dolayısıyla toplumsal güvenlik sektöründe toplulukların kimliklerine yöneltilen herhangi bir tehdit toplumsal güvensizliği ortaya çıkaracaktır.⁷⁴ Toplumlar kolektif kimlik bilinci ile bir arada bulunurlar. ‘Biz’ düşüncesi ile bağlılıklarını artırır ve gelecek nesillere kültür/ değer aktarımı sağlarlar. ‘Biz’ kavramının tehdit edilmesi kimliklerinin tehlike altında olması demektir dolayısıyla da toplulukların yok olma endişesini ortaya çıkarmaktadır. Ancak bu noktada belirtilmelidir ki kolektif kimlik bilinci bir devlet içindeki küçük grupları veyahut milyonları içine alan çok büyük grupları ifade etmez. Toplumsal güvenlik dâhilindeki topluluklar daha çok kendi kendini idame ettirme yeteneğine sahip gruplardır ve bu gruplar zamanla çeşitlenebilir ve değişebilir.⁷⁵

Toplumsal güvenlik sektörü bir devletin bünyesinde barınan bütün nüfusla ilişkilendirilemez. Devletler bünyelerindeki her bireyin güvenliğini sağlamakla yükümlüdür ancak toplumsal güvenlik bu sınırların dışına çıkabilmektedir. Aynı zamanda devletler bünyelerinde barındırdıkları bazı topluluklar için tehlike oluşturabilmektedir. Bu nedenle devlet ve toplum/ topluluk toplumsal güvenlik açısından birbirleri ile ilişkilendirilmemektedir. Kopenhag Okulu teorisyenlerince devlet güvenliği toplum güvenliği olarak aktarılmamaktadır. Eğer devletler bünyesindeki herhangi bir kimlik grubu üzerinden varlıklarının inşa etme girişimindeyse dışlanan ya da böyle bir algıya sahip olan diğer kimlik grupları kendilerini tehlike altında hissedebilmekte ve toplumsal güvenlik sektörü kapsamına girebilmektedir.⁷⁶

Toplumsal güvenlik sektöründe güvenliği tehdit eden unsurlar Kopenhag Okulu teorisyenlerince üç başlık altında ele alınmıştır: göç, yatay rekabet ve dikey rekabet. Göçle gelen tehdit; dışarıdan gelen toplulukların misafir eden topluluklar üzerinde baskın olması ve bunun sonucunda misafir eden toplulukların kimliklerinde yaşanabilecek değişimleri ya da misafir eden topluluğun dışarıdan gelen topluluklar tarafından istila edilmesini kapsamaktadır. Yatay rekabet; bir toplumsal grubun komşu kültürden etkilenmesi sebebiyle değişmesini kapsamaktadır. Dikey rekabet ise; toplumsal grubun entegrasyon süreci ile daha geniş bir kimlik edinmeye zorlanması ya

⁷³Baran ve Macar, “Değişen Güvenlik”, s. 256.

⁷⁴Baran ve Macar, “Değişen Güvenlik”, s. 256.

⁷⁵Çolak, “Kopenhag Okulu”, s. 37.

⁷⁶Ağır, “Güvenlik Çalışmaları”, s. 83.

da daha dar anlamda ayrılıkçı uygulamalarla var olan kimliğini unutturmaya çalışmasını kapsamaktadır.⁷⁷

Yukarıda belirtilen üç güvenlik sorunu haricinde toplumsal güvenlik sektörü Buzan'ın belirtmiş olduğu diğer güvenlik sektörleriyle de ilişkilidir. Salgın hastalıklar, kıtlık, doğal afet gibi konular çevresel güvenliği oluşturduğu gibi toplumsal güvenlik için de bir tehdit unsurudur. Savaşlar, imha politikaları, toplu sürgün ya da soykırım gibi konular askeri güvenliğin alanına girerken toplumlar için önemli bir tehdit unsurudur. Zira varlıklarının yok olması anlamına gelen bu durumlar toplumsal güvenlik sektörünü ciddi bir şekilde ilgilendirmektedir. Siyasi güvenlik sektörü kapsamında değerlendirilen devlet egemenliğinin tehlike altında olması durumu toplumsal güvenlik anlamında genellikle azınlık grupların bastırılması şeklinde bir tehdit oluşturmaktadır.⁷⁸

2.3.7.3. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi

Özellikle 1990'lı yıllardan sonra popülerlik kazanan bölgesel güvenlik anlayışı ilk olarak Barry Buzan tarafından gündeme getirilmiş ve ardından Ole Weaver ve Kopenhag Okulu'nun diğer teorisyenleri tarafından da geliştirilmiştir. Buzan, bölgesel güvenlik kompleksini “öncelikli güvenlik kaygıları gerçekçi olarak değerlendirildiğinde, ulusal güvenlikleri bir diğerinden ayrı düşünülemez şekilde birbirine yakından bağlı olan devletler grubu”⁷⁹ olarak tanımlamaktadır. Güvenlik komplekslerinden anlaşılması gereken ortak çıkarların ve rekabetin karşılıklı bağımlılık çerçevesinde gelişmesidir. Devletlerin tehdit algıları birbirlerinden bağımsız bir şekilde gelişmemekte dolayısıyla karşılıklı güvenlik bağımlılığını oluşturmaktadır. Yani bir devletin güvenliği diğer devletin güvenliği ile doğrudan bağlantılıdır.⁸⁰

Buzan'a göre bölgesel güvenlik, güç ve dostluk- düşmanlık temellerine dayanmaktadır. Güç temelindeki bölgeler, ortak güvenlik algısına sahip olunmasını ve coğrafi yakınlığı ifade etmektedir. Birbirine coğrafi olarak yakın olan ülkeler karşılaştıkları güvenlik sorunlarının üstesinden birlikte gelebilmektedir. Bu nedenle bölgesel güvenlik kompleksi ile anlatılmak istenen herhangi bir güvenlik sorunu karşısında tek bir ülkenin altından kalkamaması halinde çevre ülkeler ile ittifak/uzlaş sağlanarak bu sorunun bertaraf edilebileceğidir. Ortaya çıkan tehdit algısı bölge devletleri tarafından aynı şekilde algılandığında karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin

⁷⁷Baran ve Macar, “Değişen Güvenlik”, s. 258.

⁷⁸Baran ve Macar, “Değişen Güvenlik”, s. 258.

⁷⁹Buzan, *a.g.e.*, s. 160.

⁸⁰Aslan Yavuz Şir, “Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi, enerji Güvenliği ve Rusya”, 2. *Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, 2017, s. 346.

pekişmesini sağlayacaktır. Görüldüğü üzere, coğrafi yakınlık, tarihsel ve kültürel bağlar, tarihsel dostluk- düşmanlık ilişkileri, ihtiyaçların benzerliği ve ortak çıkarlar bölgesel güvenlik kompleksinin şekillenmesini sağlayan temel unsurları oluşturmaktadır.⁸¹

Ortak çıkarlar ya da korku durumunda birlikte hareket edilmesi dışında coğrafi yakınlığın bir diğer unsuru ise birbirine ters düşen devletlerin ilişkileridir. Bu gibi devletlerarasında ortaya çıkan tehdit algılaması düşman olarak kabul edilen görece daha uzak ülkelerden daha fazla tehlike içermektedir. Yani Buzan'ın ortaya attığı bölgesel güvenlik kompleksi teorisinde ana fikir farklı bölgelerde yer alan ülkeler aynı bölgede yer alan ülkelere nazaran daha az tehdit unsuru olabilmektedir.⁸²

2.3.7.4. Güvenlikleştirme Teorisi

Kopenhag Okulu'nun güvenlik kavramına sağlamış olduğu en önemli katkı 'güvenlikleştirme teorisini' ortaya atmak olmuştur. Ole Weaver'ın 1995'te yayımlanan "Securitization and Desecuritization" makalesinde ilk olarak kullanılan kavram zaman içerisinde Kopenhag Okulu teorisyenlerince geliştirilmiş ve Uluslararası İlişkiler alanında sıkça kullanılan bir kavram halini almıştır.⁸³

2.3.7.4.1. Güvenlikleştirme Öğeleri

Güvenlikleştirme kavramını detaylandırmadan önce kavram için ciddi önem arz eden güvenlikleştirme öğelerinden kısaca bahsetmekte yarar vardır. Güvenlikleştirme öğeleri üç ana başlık altında incelenmektedir: referans nesnesi, güvenlikleştirici aktör ve alımlayıcı kitle/ hedef kitle/ dinleyiciler. *Referans nesnesi* tehdit edilen ve hayatta kalması gereken öğeyi oluşturmaktadır. *Güvenlikleştirici aktör* bir konunun referans nesnesinin varoluşuna bir tehdit oluşturduğunu ortaya atan öğedir. *Alımlayıcı kitle* ise ortaya atılan tehdidin geçerli olmasını ve olağan üstü önlemlerin alınmasını meşrulaştıracak öğedir. Bunların haricinde bir de işlevsel aktör bulunmaktadır. İşlevsel aktör bazı kaynaklarda üçüncü referans nesnesi olarak da ele alınmaktadır. Güvenlik alanındaki kararları referans nesnesi ya da güvenlikleştirici aktör olmadan ciddi anlamda etkileyen öğe olarak Kopenhag Okulu tarafından tanımlanmıştır.⁸⁴

Güvenlikleştirme teorisi için bir diğer önemli kavram *söz edimi/ speech act* kuramıdır. Söz edimi kuramı ile güvenlik inşa edilmiş olur. Kopenhag Okulu'na göre

⁸¹Fikret Birdişi ve Merve Gören, "Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Bağlamında Türkiye- İran Arasında Göç ve Sınır Güvenliği", *İran Çalışmaları Dergisi*, 1/ 2 (2018), s. 15-16.

⁸²Birdişi ve Gören, "Bölgesel Güvenlik", s. 15- 16.

⁸³Başar Baysal ve Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi", *Güvenlik Stratejileri*, 22 (2011), s. 70.

⁸⁴Baysal ve Lüleci, "Kopenhag Okulu", s. 78-80.

kelimelerle bir şeyleri ifade etmenin yani telaffuzun kendisi doğrudan bir eylemi ifade eder. Pek çok araştırmacı tarafından abartı olarak kabul edilen bu görüşe göre, bir konu aslında bir tehdit veya sorun olarak algılanmazken güvenlikleştirici aktörün güvenlik kelimesini telaffuz etmesi ile tehdit unsuruna dönüşebilmektedir. Bilgin'in de belirttiğine göre “ bir sorunun güvenlik sorunu olması ‘objektif’ değil ancak öznel de değil öznel arası (intersubjektive) bir değerlendirme süreci ile varılan bir sonuçtur. Sorunların güvenlikleştirilmesinin siyasi bir tercih olmasının ardında yatan gerekçe, güvenlik kelimesinin telaffuz edilmesinin verdiği otoritedir.”⁸⁵

Güvenlikleştirme kavramı ile “bir şeyi güvenlik problemi haline getiren nedir?” sorusunun yanıtı; söz edimler olarak sunulmuştur. Güvenlik problemi olarak algılanabilmesi için söz edimlerle inşa edilmesi gerekmektedir. Güvenlik kavramı zaten olumsuz algılarla beraber zihinde canlanırken, güvenlikleştirme eylemi bu zihinde canlanan algıları somutlaştırmaya yarayacak ve güvenlik sorunu elle tutulur bir hal alacaktır.⁸⁶ Güvenlikleştirme teorisinde, bir sorunun güvenlikleştirici aktör tarafından tehdit olarak algılanması ve acil önlemler almayı meşrulaştırması gerekmektedir. Buradan yola çıkarak Kopenhag Okulu güvenlikleştirici aktörü, bir sorunu güvenlik problemi olarak sunan birim şeklinde tanımlamaktadır. Güvenlikleştirici aktör, geleneksel yaklaşımlarda devlet olarak kabul edilirken Kopenhag Okulu teorisyenlerine göre devlet haricinde siyasi karar mekanizmasını etkileyecek devlet elitleri olarak (sivil toplum kuruluşları, iş adamları vs.) da kabul etmektedir.⁸⁷

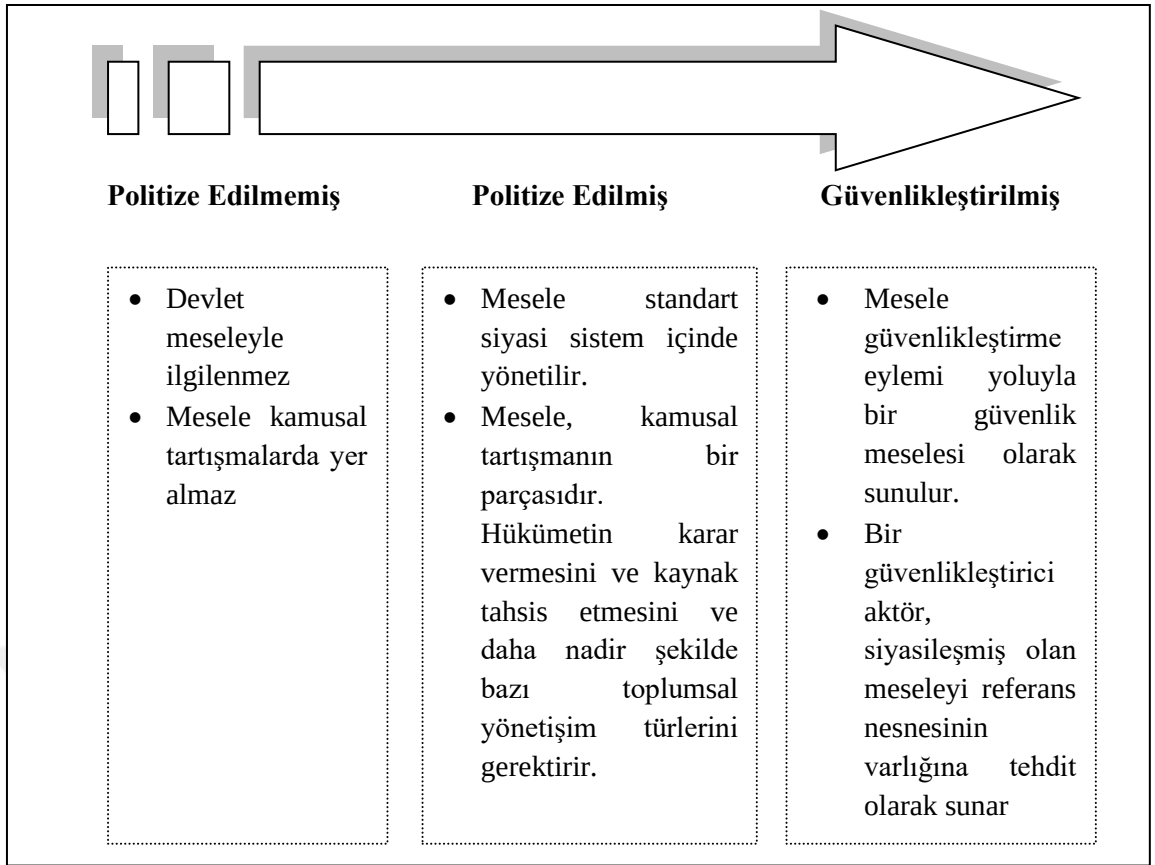
Kamusal alanda ortaya çıkabilecek tehditler veya sorunlar Kopenhag Okulu tarafından üç kolda incelenmiştir. Politize edilmemiş, politize edilmiş ve güvenlikleştirilmiş. Politize edilmemiş olan konular/sorunlar devletin ilgilenmediği, kamusal alanda bir tartışma niteliği doğurmayan ve herhangi bir karar almayı gerektirmeyen konuları içermektedir. Politize edilmiş konular ise devletin ilgi alanı dâhilinde, belirli bir karar almayı ve uygulama yapmayı gerektiren konulardır. Güvenlikleştirilmiş konular ise varoluşsal bir tehdidin ortaya çıkmasıyla acil önlemler alınmasını gerekli kılan ve politik önlemler dışındaki olağanüstü önlemlerin alınmasını meşrulaştıran konulardır.⁸⁸

⁸⁵Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında”, s. 83.

⁸⁶Baysal ve Lüleci, “Kopenhag Okulu”, s. 71.

⁸⁷Ağır, “Güvenlik Çalışmaları”, s. 58.

⁸⁸Baysal ve Lüleci, “Kopenhag Okulu”, s. 75.

Şekil 1. Güvenlikleştirme parametreleri.⁸⁹

2.3.7.4.2. Başarılı Bir Güvenlikleştirme Nasıl Olmalıdır?

Güvenlikleştiren aktör bir konunun varlığını tehdit ettiği düşüncesini ortaya atması ile güvenlikleştirme eyleminde bulunmaktadır. Bu durum başarılı bir güvenlikleştirmenin olduğu anlamına gelmez. Tehdit olarak masaya getirilen konu alımlayıcı kitle yani belirli bir izleyici tarafından kabul görmek zorundadır. Yani güvenlikleştirici aktörün eğer varlığını tehdit eden konuya dair olağanüstü tedbirleri uygulaması gerekiyorsa alımlayıcı kitleyi bu konunun gerçekten tehdit olduğuna inandırması gerekmektedir.⁹⁰ Dolayısıyla her konunun güvenlikleştirme konusu olarak ele alınmaması gerektiği gibi her aktörün de güvenlikleştirici aktör olarak kabul edilmemesi gerektiğini Kopenhag Okulu açıklamaktadır. Eğer her aktör ve her konu güvenlik konusuna dâhil olsaydı güvenlik sorunlarının önü alınamaz ve çıkmaza girilebilirdi. Güvenlik-dışlaştırma olarak kabul edilen bu durumla bazı konular güvenliksizleştirilmektedir.⁹¹ Weaver'ın konu ve aktör genişliğinden dolayı ortaya çıkabilecek olumsuzlukların önüne geçmek için önerdiği güvenliksizleştirme kavramı

⁸⁹Ralf Emmers, "Güvenlikleştirme", *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, der. Alan Collins, çev. Nasuh Uslu, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2017, s. 133.

⁹⁰Emeklier ve Sandıklı, "Güvenlik Yaklaşımlarında", s. 54.

⁹¹Oktay F. Tanrısever, "Güvenlik", *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, der. Atilla Eralp, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, s. 120.

güvenlikleştirmenin anti-tezi niteliğindedir. Bu kavram dâhilinde daha çok siyasal konuları kapsayan konular, terörle ilgili konular, daha önceden güvenlik tehdidi niteliğinde kabul edilen konular tehdidin ortadan kalkması ile önlem alınmasını da gerekli kılmamaktadır.⁹² Dolayısıyla “devletin bekası ile ilgili konularla sınırlı kalınması” güvenliğin kapsamını oluşturmaktadır. Diğer konular normal siyasi süreçlerle çözümlenerek güvenlikleştirmeye başvurulmamalıdır.⁹³

⁹²Buzan, *a.g.e.*, s. 108.

⁹³Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında”, s. 83.

3. GÖÇ, GÖÇ ÇEŞİTLERİ VE GÖÇ KURAMLARI

3.1. Göç ve Göç Çeşitleri

Göç kavramı genellikle varlıkların (insan ya da hayvan) bir yerden başka bir yere hareketini ifade etmek için kullanılmaktadır. Uluslararası ilişkiler literatüründe de insan hareketliliği olarak adlandırılan ve ilk yaşam belirtilerinin olduğu zamandan bu yana çeşitli sebeplerden dolayı gerçekleşen göç süreci 4. yy da meydana gelen Kavimler Göçü ile tarihteki ilk kitlesel göç olayına sahne olmuştur.⁹⁴ Başlangıçta savaşlar, doğal afetler, hayvan hastalıkları, nüfusun çoğalması ile artan ekonomik sıkıntılar sonucunda başlayan göç, zaman içerisinde bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu ulus devlet kurumu altında yaşadığı ekonomik, sosyal ve siyasi sebeplerle artış göstermiştir. Dünya tarihi içerisinde var olan çeşitli kırılma noktaları uluslararası göçlerin seyrini de etkilemiştir. Birinci Dünya Savaşı ile başlayan insan kaybı, İkinci Dünya Savaşı ile üst seviyelere ulaşmış özellikle Avrupa ve ABD ülkelerine göç sürecinin başlamasına sebebiyet vermiştir. Birinci Dünya Savaşı ile artmaya başlayan göç süreci yaşanan ekonomik sıkıntılar çerçevesinde yavaşlasa da zaman içerisinde devamlılığını sağlamıştır. Bu nedenle Uluslararası İlişkiler alanında genellikle beraber göç de dinamik bir yapıya sahip ve değişkenlik arz etmektedir.⁹⁵

Göç sürecini daha iyi anlayabilmek adına göç ile ilgili bir takım kavramların anlaşılmasında yarar vardır. Göç sürecini ülkeler ve göç eden bireyler/ topluluklar çerçevesinde birbirine bağlı iki farklı koldan incelemek yerinde olacaktır. Kaynak ülke, transit ülke ve hedef ülke ilk kolu oluştururken bunlara bağlı şekillenen göç eden bireyler; göçmen, mülteci, sığınmacı, iltica, yasa dışı göçmen gibi kavramlar ikinci kolu oluşturmaktadır. *Kaynak ülke*, göç edecek olan bireylerin bulundukları yani terk etmek istedikleri ülkeyi ifade etmektedir. Genellikle bireyler/ topluluklar bulundukları ülkedeki savaşlar, doğal afetler, refah seviyesinin yetersizliği gibi pek çok sebepten ötürü bundukları ülkeyi terk etmek istemektedir. *Transit ülke*, göç eden bireylerin/ toplulukların göç etmek istedikleri ülkeye ulaşabilmek adına uğradıkları (ara) ülke olarak tanımlanmaktadır. Göç edenler transit ülkelerde kısa süreli kalabildikleri gibi yaşam koşullarının elverişliliğine göre uzun vadeli kalma planında da

⁹⁴Taşkın Deniz, 2014, “Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (2014), s. 180.

⁹⁵Fethi NAS, “Ortadoğu’da Etnik ve Dilsel Bağlamda Göç ve Kimlik Sorunu: Lübnan’da Yaşayan Türkiyeliler Örneği”, Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi, 2014, s. 44.

bulunabilmektedir. Transit ülke için en uygun örnek Türkiye olacaktır. Coğrafi konumu gereği köprü görevi gören Türkiye pek çok göç eden bireyin uğrak noktası haline gelmiştir. *Hedef ülke* ise göç etmek isteyen bireylerin/ toplulukların yaşamak istedikleri ülke olarak tanımlanmaktadır. Göç eden topluluklar genellikle hedef ülkenin cazibesinden dolayı kendi ülkelerini terk etmek istemekte ve hedef ülkeye yönelmektedir.⁹⁶

Göç süreci boyunca göç eden bireyler/topluluklar çeşitli şekillerde adlandırılmış ve değerlendirilmiştir. Göçmen kavramı bunlardan ilkidir. Bireylerin kendi irade ve talepleri çerçevesinde bulundukları ülkeleri genellikle ekonomik nedenlerden dolayı yasal olarak terk ederek diğer ülkenin yasalarına uygun olarak giriş yapıp ve o ülkenin yasalarına uyarak yaşamını devam ettiren bireylere '*göçmen*' adı verilmektedir. Ekonomik sebepler haricinde de keyfi olarak kendi ülkesini terk eden bireyler göçmen olarak adlandırılmaktadır. Özellikle eğitim, siyasi ve dini nedenler bunların başını çekmektedir. Göçmen olarak adlandırılan bireyler için önemli olan nokta kendi ülkelerini gönüllü olarak terk edip, göç ettikleri ülkeye yerleşme düşüncesinin bulunmasıdır. Göçmenler için özel olarak hazırlanmış bir uluslararası belge bulunmamakla birlikte her ülke kendi iç hukuk kurallarına göre göçmenlere yönelik politikalar hazırlamaktadır.⁹⁷ Bireylerin yasal ya da yasa dışı yollarla girdiği ülkede kendisine verilen süreyi aşp yaşamını devam ettirmesi/ çalışmaya devam etmesi sonucunda bu birey '*yasa dışı göçmen*' olarak adlandırılmaktadır. Yasa dışı göçmenlere gittikleri ülkede geri gönderilme işlemi uygulanmakta ve koruma tedbiri sağlanmamaktadır. Bulunduğu ülkede dini, milliyeti ya da belirli bir gruba üyeliği veya siyasi görüşü sebebiyle zulme uğrayacağı yahut öldürüleceği düşüncesi bulunanlar ve korktuğu için ülkesini terk edip ülkesine geri dönmek istemeyen bireyler '*mülteci*' olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'de mülteci statüsünde kabul edilen bireyler coğrafi sınırlamaya dâhil olup Avrupa ülkelerinden gelenleri kapsamaktadır. Dolayısıyla Avrupa ülkeleri dışından Türkiye'ye yukarıda bahsedilen sebeplerle göç eden bireyler/topluluklar mülteci olara kabul edilmemektedir.⁹⁸ Bulunduğu ülkeyi terk edip mülteci olduğu iddiasıyla başka bir ülkeye sığınan ancak iddiasının doğruluğu yetkili birimler tarafından henüz karara varılmamış kimseler '*sığınmacı*' olarak adlandırılmaktadır. Sığınılan ülke tarafından gerekli incelemeler yapıldıktan sonra

⁹⁶Nas, "Ortadoğu'da Etnik", s. 45.

⁹⁷Sami Kalaycı, "Sığınmacıların korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları", *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 2014, <https://docplayer.biz.tr/29085353-Siginmacilarin-korunmasına-yonelik-turk-sivil-toplum-kuruluslari.html>, erişim 22 Ekim, 2019.

⁹⁸"Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu", Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yayın No:3 (2013), s. 27, https://www.umhd.org.tr/wp-content/uploads/2018/12/goc_kanun.pdf, erişim 22 Ekim, 2020.

sığınma hakkı verilen kimseler mülteci olarak kabul edilmektedir. Şayet incelemeler olumsuz sonuçlanır ve mülteci hakkı verilmezse bu kimseler artık yabancı olarak değerlendirilir ve sınır dışı edilebilir.⁹⁹ Mülteci ve sığınmacı statüsündeki bireylere gittikleri ülkeler tarafından koruma kararı verilirken aynı zamanda toplumsal uyumun sağlanması, üçüncü ülkeye yerleştirilmesi ya da geri gönderilmesi şeklinde idari işlemler de uygulanmaktadır. ‘İltica’ kavramı ise mülteci veya sığınmacı statüsündeki insanların ülkelerini terk edip başka bir ülkeye yasal ya da yasal olmayan yollarla girmesini ifade etmek için kullanılmaktadır.¹⁰⁰

Yukarıda da bahsedildiği gibi göç kavramının bugüne kadar pek çok tanımı yapılmış olmasına karşın en genel anlamda göç, bireylerin bir yerden başka bir yere çeşitli sebeplerle hareket etmeleri olarak kabul edilmektedir. Ülke sınırları içerisinde kırdan kente ya da uluslararası bir insan hareketliliğini kapsayan kavramın çok sayıda sebebi olabilmektedir.¹⁰¹ Ortaya çıkan sebepler neticesinde göç sürecini çeşitlendirerek incelemek yerinde olacaktır. Zorunlu- gönüllü göç, mevsimlik göçler, sürekli- geçici göçler, emek göçü iç göç başlığı altında değerlendirilirken, işçi göçü, beyin göçü, mübadele göçü, siyasi ve sosyo- ekonomik göçler dış göç başlığı altında irdelenmektedir.¹⁰²

3.1.1. İç Göçler

İç göçler; genellikle bir ülke sınırları içerisinde kırdan kente ya da kentten kente olacak şekilde gerçekleşmektedir. Bu tarz göçlerde genellikle bulunulan yerdeki yetersiz iş ve istihdam imkânı, eğitim seviyesinin düşük olması, sağlık ve ulaşım gibi konularda yaşanan sorunlar, siyasi sebepler, sosyal ve kültürel yapı, üretim imkânlarına ulaşım zorluğu gibi etkenler göçe sebebiyet vermektedir. İç göç başlığı altında değerlendirilen *zorunlu- gönüllü göçler*, kavramların ilk anlamları ile doğru orantılı şekillenmektedir. Zorunlu göç denildiğinde bir ülkenin herhangi bir yerinde meydana gelen savaş, doğal afet gibi mecburiyete dayalı sebeplerin doğurduğu göçleri karşılarken bunun yanında ekonomik, sosyal politik nedenlerden dolayı devlet eliyle de gerçekleştirilebilmektedir. Gönüllü göçlerde ise herhangi bir mecburiyetin bulunmadığı tamamen göçmenin rızasına dayalı göçler ifade edilmektedir. Daha iyi bir eğitim alabilmek, refah seviyesini yükseltmek, sağlık ve ulaşım imkânlarının daha iyi olduğu yerlere yerleşebilmek ve iyi

⁹⁹Kalaycı, “Sığınmacıların Korunmasına”.

¹⁰⁰O. Ömer Demir; Hakan Erdal, “Yasa Dışı Göç İle İlgili Kavramların Doğru Anlaşılabilmesi Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 12/ 1 (2012), s. 40.

¹⁰¹Nas, “Ortadoğu’da Etnik”, s. 44.

¹⁰²Yasemin Naz, “Türkiye’nin Uluslar arası Göç Politikası ve Uluslar arası Göçün Türkiye’deki Güncel Sorunları”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2015, s. 19.

bir işte çalışabilmek adına yapılan göç çeşididir. Zorunlu ve gönüllü göçler kısa süreli olabildiği gibi uzun süreli ve hatta kalıcı da olabilmektedir. Bu nedenle yapılan bu göçler neticesinde kentlerin nüfusunda değişiklikler meydana gelecektir. Göç edilen kentin nüfusu birden artarken ve beraberinde düzensiz kentleşme, işsizlik gibi çeşitli sorunlar da ortaya çıkacaktır.¹⁰³

Sürekli ve geçici göçler, göç eden bireylerin göç ettikleri ülkede kaldıkları zaman dilimini ifade etmektedir. Sürekli göçler göç edilen yerde zaman sınırlaması olmaksızın, göç eden bireyin iradesi çerçevesinde gerçekleşen göçleri oluşturmaktadır. Geçici göçler ise bireylerin belirli bir zaman diliminde ve belirli bir sebepten ötürü başka bir ülkeye göç etmesini ifade etmektedir. Çoğunlukla eğitim ve çalışma amaçlı yapılan geçici göçlere örnek olarak İkinci Dünya Savaşı'nın ardından özellikle Avrupa'da yaşanan insan kaybı nedeniyle iş gücü açığı ortaya çıkmış ve Almanya, İngiltere, Hollanda gibi ülkeler Türkiye, Yunanistan ve çeşitli Afrika ülkeleri ile işçi açığını kapatmak üzere ülkelerine geçici göçmen kabul eden anlaşmalar imzalamıştır. Sürekli göçler de aynı şekilde isteğe bağlı eğitim, çalışma şartlarının elverişliliği, refah düzeyinin yüksek olması gibi gönüllülük esasına dayansa da zorunlu sebeplerden dolayı da gerçekleşmektedir.¹⁰⁴

Mevsimlik göçler, genellikle belirli dönemlerde farklı kentlere çalışmak maksatlı olmakla beraber tatil yapmak, gezmek, dinlemek amacıyla yapılan göçleri ifade etmektedir. Mevsimlik göçler yukarıda bahsi geçen diğer göç çeşitleri gibi uzun vadede ülkelerin/kentlerin nüfus artışını etkilememektedir. Bununla birlikte kısa süreli de olsa göç veren ülkenin/kentin ekonomik yapısını etkileyebilmektedir. Göç veren ülkede ekonomik anlamda olumsuzluklara sebep olurken göç alan ülkede daha fazla istihdam sağlanmakta ve daha fazla ekonomik alan kullanıma açılmaktadır. Mevsimlik göçlerde geri dönüşün olması sebebiyle göç veren ülkede yaşanan olumsuzluklar, göçmenlerin yeniden ülkelerine döndüklerinde zamanla ortadan kalkmaktadır.¹⁰⁵

Emek göçleri, yoksulluk sınırının altında gelir düzeyine sahip bireylerin daha iyi iş imkânlarına sahip olabilmek ve daha iyi bir yaşam sürdürebilmek adına iş olanaklarının gelişmiş olduğu ülkelere göç etmelerini ifade etmektedir. Yalnızca az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere emek göçü gerçekleşmemektedir. Gelişmiş ülkelerin de kendi içerisinde sanayisi daha iyi olana doğru bir emek göçü bulunmaktadır. Köle ticaretini de kapsayan emek göçü, kırdan

¹⁰³Enver Günay, Dilek Atılğan ve Emine Serin, "Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi", *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7/ 2 (2017), s. 44.

¹⁰⁴Yüksel Koçak ve Elvan Terzi, "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri", *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 3/ 3 (2012), s. 10.

¹⁰⁵Günay, Atılğan ve Serin, "Dünya'da ve Türkiye'de", s. 43.

kente nüfusun akmasına dolayısıyla da işgücünün ucuzlamasına sebebiyet vermektedir. Gelişen teknoloji ve makineleşmenin artması emek göçüne olan talebi de azaltmaktadır.¹⁰⁶

3.1.2. Dış Göçler

Dış göçler; bir ülkeden başka bir ülkeye kısa veya uzun vadeli yapılan zorunluluk veya gönüllülük esaslı çerçevesinde şekillenen göçleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Genellikle siyasi istikrarsızlık, savaş, dini baskı, işsizlik gibi nedenler dış göçe sebebiyet verirken beyin göçü bunların dışında değerlendirilmektedir. Kısaca dış göçlerin türlerine aşağıdaki şekilde değinilecektir:

Beyin göçleri, daha çok belirli alanlarda uzmanlaşmak isteyen bireylerin en iyi şekilde kendilerini geliştirebilmek adına kendi ülkelerini terk edip farklı ülkelere göç etmesini ifade etmektedir. Çoğunlukla tıp, mühendislik, ekonomi, sanat ve bilim insanların kendi ülkelerinde alanları çerçevesinde yeterli verimi alamamaları ve istedikleri gelir düzeyini elde edememeleri neticesinde gerçekleşen beyin göçleri, göç veren ülke açısından olumsuzluklar doğururken göç alan ülkenin yararına bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu gibi göçlerin gerçekleştiği göç veren ülkeler alanlarındaki yetkin insanları kaybederek ekonomik anlamda güçsüzleşmekte ve geri planda kalmaktadır.¹⁰⁷

Siyasal ve sosyo- ekonomik göçler, göç alan yani hedef ülke için büyük sorunları beraberinde getirebilecek bir göç türüdür. Bu tür göçlerde hedef ülke içinde çarpık kentleşmeden işsizlik ve suç oranlarının artışına kadar pek çok sorun ile karşılaşılabilir. Bu nedenle devletler kamuoyunun itirazlarına ve şikâyetlerine maruz kalabilmektedir. Bunun yanı sıra yapılan göç hareketi hedef ülke için ciddi ekonomik sorunları da beraberinde getirebilmekte dolayısıyla hedef ülkenin ekonomik anlamda büyük kaynaklara sahip olmaları da gerekmektedir.¹⁰⁸

Mübadele göçleri, zorunlu göçler içerisinde yer almakta ve devletler tarafından dili, dini, kültürel yapısı aynı veya benzer olan toplulukların yer değiştirerek bulundukları ülkeleri terk etmek zorunda bırakılmasını ifade etmektedir. Çeşitli anlaşmalar ile gerçekleşen bu göçler her ne kadar benzerlikleri çerçevesinde yer değiştirse de bulundukları ülkenin getirmiş olduğu alışkanlıklar (dil, din, kültür, eğitim vb.) nedeni ile gittikleri ülkelerde bir takım zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle

¹⁰⁶Günay, Atılğan ve Serin, “Dünya’da ve Türkiye’de”, s. 43.

¹⁰⁷Burçak Demirkan, “Göç ve Göç Psikolojisi”, 2011, s.1, https://www.tavsiyedyorum.com/makale_7838.htm, erişim 09 Aralık, 2019.

¹⁰⁸Günay, Atılğan ve Serin, “Dünya’da ve Türkiye’de”, s. 46.

mübadele göçü yapacak ülkeler uzman ekipler çerçevesinde uygun politikalar ile göçmenlerin uyumu üzerine çalışmalar sergileyebilmektedir.¹⁰⁹

İşçi göçleri, dış göçler içerisinde son olarak değinilecek göç türüdür. Bireyler bulundukları ülkedeki iş olanaklarının yetersizliği ve farklı ülkelerdeki iş gücü açığının bulunması ile beraber emek güçlerini satmak için göç etmektedir. Ülkeler arası gerçekleşebilen bu durum aynı ülke içerisinde farklı kentler arasında da olabilmektedir. Sanayisi gelişmiş, ekonomik olanakları iyi ve iş gücü açığı olan kentlere doğru göçler artmakta bu durum da beraberinde düzensiz kentleşmeyi getirmektedir. Ülkeler arasında ise özellikle İkinci Dünya Savaşının ardından ortaya çıkan büyük insan kaybı ile işgücü açığı ortaya çıkmış ve bilhassa Avrupa ülkeleri bu açığı kapatmak uğruna bazı ülkelerle anlaşmalar imzalayarak işçi göçünün olmasına olanak tanımıştır. Genellikle kısa ve uzun vadeli olan bu göçlerde bireyler bir süre sonra ülkelerine dönebilmekte ya da gittikleri ülkeye yerleşebilmektedir. Bu durumda emek gücünün ucuza satılması, hızlı nüfus artışı, işsizliğin giderek artması, gelir dağılımının dengesizleşmesi gibi sorunlar beraberinde gelmektedir.¹¹⁰

Yukarıda bahsedilen göç türleri birbirlerinden bağımsız şekilde değerlendirilmemektedir. Benzerlikleri çerçevesinde bireyler hem zorunlu hem mübadele hem de sürekli göç türleri içerisinde kendilerine yer edinebilirler. Göç türlerinin çeşitliliği göç üzerinde ortaya atılan kuramların da çeşitliliğini ortaya çıkarmıştır. Bir sonraki bölümde göç kuramları detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

3.2. Göç Kuramları

Göç sorunu üzerine yapılan ilk çalışmanın sahibi olan Ravenstein'a göre göçün temel sebebi ekonomik değişimlerdir. Yani endüstrileşme ile birlikte artan iş gücü talebi ve yüksek imkânlar bireylerin göç etmelerindeki temel faktördür.¹¹¹ Ekonomik temelli bir göç hareketinin kabul edilmesinin haricinde göçe sebep olan farklı etkenler de bulunmaktadır. Farklı etmenlerin belirlenmesinde ise göç kuramları devreye girmekte ve göç süreci değerlendirilmektedir.

İlk olarak karşımıza *itme- çekme kuramı* olarak bilinen Everett Lee'nin A Theory of Migration adlı çalışması çıkmaktadır. Lee' ye göre bireylerin göç etmelerinde itici ve

¹⁰⁹Koçak ve Terzi, "Türkiye'de Göç", s. 13.

¹¹⁰Halim Çavuşoğlu, "Uluslararası Göç Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler", 2009, s. 4, www.balgoc.org.tr, erişim 09 Aralık, 2019.

¹¹¹Mesut Emre Balcı, "Kimlik ve Aidiyet Bağlamında Zorunlu Göç ve Uyum: Ankara Önder Mahallesi Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2017, s. 21.

çekici faktörler devreye girmektedir.¹¹² Göç alan/ hedef ve veren/ menşe ülkenin koşulları, bireylerin yer değiştirmelerinin sebebi olarak kabul edilmektedir. Hedef ülkedeki, kaliteli yaşam koşulları, ekonomik olanakların fazlalığı, ulaşım, eğitim ve sağlık gibi alanlardaki verimlilik çekici nedenler olarak kabul edilmektedir. Bunun aksine menşe ülkede yaşanan işsizlik, düşük gelir düzeyi, konforsuz yaşam, kültürel alanlardaki yetersizlik, eğitim, ulaşım ve sağlık alanlarının verimsizliği itici faktörler olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle itme-çekme kuramında bireyler yaşadıkları yerin standartları ile gitmek istedikleri yerin standartlarını göz önünde bulundurarak göç etme kararı almaktadır.¹¹³

İncelenmesi gereken bir diğer kuram *Göç Sistemleri Kuramı*'dır. Kuramın içeriğini; belirli dönemlerde herhangi bir sebepten dolayı tarihsel bir bağ bulunan iki veya daha fazla ülkenin çeşitli anlaşmalar, protokoller yolu ile gerçekleştirilen göç hareketleri oluşturmaktadır. Bu kuramda vurgulanmak istenen nokta göç hareketinin başlamasından önce ortada ülkeler arasında tarihsel bir birliktelik olmasıdır.¹¹⁴

1974'te The Modern World System adlı makalesi ile Immanuel Wallerstein'ın geliştirdiği *Merkez- Çevre Kuramı*, uluslararası göçün temelini 16. yüzyıldan beri gelişim gösteren dünya pazarının yapısı ile ilişkilendirmiştir. Bahsi geçen kuramda merkez olarak anılan ülkeler ekonomisi gelişmiş ve refah seviyesi yüksek ülkeler olurken, çevre konumundaki ülkeler ise merkez ülkelere bağımlı az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler olarak kabul edilmiştir. Ne var ki merkez ve çevre olarak ayrılmış olan ülkeler birbirinden bağımsız düşünülemez. Merkez ülke kazancını arttırmak için bir pazar ihtiyacı duyarken, çevre ülke de refah seviyesini yükseltmek ve ekonomisini geliştirmek için merkez ülkeye ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle birbirine bağımlı, ortak hareket edebilen bir kuram olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁵ Ayrıca merkez- çevre kuramı sömürgecilik ile bağdaştırılmakta, küreselleşen dünya da işgücünün çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru aktığını belirtmektedir.¹¹⁶

Son olarak değineceğimiz kuram *İlişkiler Ağı Kuramı*'dır. Bu kuram göç ve göçmen arasındaki ilişki üzerine temellendirilmiş, özellikle de göçmen ve göçmenlik kavramları üzerinden göç olgusu anlaşılmaya çalışılmıştır. Hedef ülkeye ilk giden göçmelerin edindikleri tecrübeleri ardından gelecek olan göçmenlere aktardıklarından ve aralarındaki dostluk ilişkisine dayandığından bahsetmektedir. Göçmen ağı

¹¹²Zeynep Aksoy, "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5/ 20 (2012), s. 295.

¹¹³Balcı, "Kimlik ve Aidiyet", 22.

¹¹⁴Aksoy, "Uluslararası Göç", s. 296.

¹¹⁵Savaş Çağlayan, "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 17 (2006), s. 69- 79.

¹¹⁶Aksoy, "Uluslararası Göç", s. 295.

beraberinde göçü olumlu şekilde etkilemekte ve büyüyerek devamlılığını sağlamaktadır. Bu kuramın göçmenler için olumlu yönleri olduğu kadar hedef ülke açısından olumsuz olarak algılanabilecek yönleri de bulunmaktadır. Göçmen ağı sayesinde göçmenler içinde bulundukları gruptan ayrılmadan yaşamlarını idame ettirmekte, ihtiyaçlarını karşılamakta dolayısıyla göç ettiği ülkedeki topluma katılamamakta diğer bir ifade ile entegre olamamaktadır. Bu durum ise göç edilen ülkede uyum problemlerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.¹¹⁷

Göç süreci; nedenler (zorunlu- gönüllü), amaçlar (sığınma- çalışma) ve hedefe varmak için kullanılan yöntemler (yasal- yasa dışı)¹¹⁸ olarak farklı şekillerde incelenmiştir. Göç sürecine dair diğer terimler (kaynak/ transit/ hedef ülke, göçmen, mülteci, sığınmacı, iltica vb.) açıklanmış ve son olarak göç kuramlarına değinilmiştir. Göç süreci ile beraber ortaya çıkan sorunlar içerisinde giderek önem kazanan güvenlik sorunu günümüzde ön plana gelmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardın uygulanan işçi göçü politikaları ile göçler artmış ve geri dönmek üzere giden göçmenler çalışmak için gittikleri ülkelerde yaşamlarını sürdürmeye devam etmeye başlamıştır. Bu durum zaman içerisinde engellenmeye çalışılsa önüne geçilemez bir hal almıştır. Bunun üzerine ABD, Kanada ve AB ülkeleri başta olmak üzere pek çok göç alan ülke zorlaştırmacı göç yasaları yürürlüğe koyarak göçmen alımını durdurmayı amaçlamıştır.

3.3. Göçe Yönelik Uygulanan Politikalar

Göç süreci içerisinde son olarak değinilmesi gereken konu toplumsal uyumun sağlanmasına yönelik uygulamalardır. Bu uygulamalar da zaman içerisinde değişmiş ve geliştirilmiştir. Asimilasyonla başlayan uyum programları zamanla çok kültürlülük adı altında uygulanmış ve son olarak entegrasyon başlığı altında devam etmiştir.

3.3.1. Asimilasyon

Asimilasyon kavramı günümüzde siyaseten kullanılan ve olumsuz şekilde algılanan kavramlardan bir tanesidir. ABD kökenli olan kavram buraya göç eden vatandaşların yerel halkla uyumunu sağlamak adına ortaya atılmıştır. Esasen 'benzer hale getirmek/ içine alarak dâhil etmek' anlamına gelen kavramın olumsuz algılanmasındaki temel sebep göç eden bireylerin kendi kültürlerini, din ve dillerini yani kimliklerini unutarak tamamen göç ettikleri ülkenin kimliğini benimseme mantığı ile hareket edilmesinden kaynaklanmaktadır. Asimilasyon kavramı zaman içerisinde

¹¹⁷Çağlayan, "Göç Kuramları", s. 86- 87.

¹¹⁸Abdurrahman Yılmaz, "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/ 2 (2014), s. 1686.

olumsuz algılamaların artmasından dolayı devletler tarafından uyum sağlayıcı bir politika aracı olarak kullanılmaktan çıkmıştır.¹¹⁹

3.3.2. Çok Kültürlülük

Göç kavramını tanımlarken tarihin başlangıcından bu yana meydana gelen insan hareketliliğinden bahsedilmişti. Dolayısıyla insanlar sürekli hareket halinde oldukları için kendi kültürlerini de geçtikleri ve ulaştıkları yerlere getirmektedir. Bir arının veya böceğin bitkilerden aldıkları tohumları taşıırken geçtikleri güzergâhlara da düşürmeleri kültür dolaşımının da örneği olabilecek niteliktedir. Buradan yola çıkarak 1980’li yılların başında ortaya çıkan *çok kültürlülük* kavramı siyasi anlamda belli sınırlar içerisinde birden fazla kültürel yapının bulunmasını ifade etmekte ve asimilasyonun yol açtığı olumsuz anlamı bertaraf etmek için toplumsal uyumu sağlayıcı politikanın adını oluşturmaktadır.¹²⁰ Göç eden bireylerin kendi kültürlerini, dilini, dinini kaybetmeden özgürce ve saygı çerçevesi içerisinde göç ettikleri ülkelerde yaşayabilmelerini ifade eden çok kültürlülük, zaman içerisinde olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Göç eden her topluluk kendi kültürünü rahatça yaşayabildiği için yerel halka uyum sağlayamamanın yanında tamamen ayrılmaya giden bir iletişimsizliği doğurmuştur. Bireyler yalnızlık hissetmediği için diğer toplumlarla kaynaşma eğiliminde olmamaktadır. Bu nedenle çok kültürlülükte göçmenlerin yeni geldikleri toplumun bir parçası olamadığı gibi farklı mahallelerde farklı dilleri konuşan farklı dine mensup bireyler kendilerine çizdikleri sınır dâhilinde yaşamlarını idame ettirmekte bu durum da göç edilen ülke açısından kutuplaşmaların meydana gelmesi sebebiyle bir tehlike oluşturmaktadır.¹²¹

3.3.3. Entegrasyon

Giderek artan göç hareketi ve başarısız uyum politikaları devletlerin toplumsal uyumu sağlayabilmeleri için yeni bir politika üretmelerini gerekli kılmaktaydı. Ancak asimilasyondaki kadar sert ve kökten değiştirmeci, çok kültürlülükteki kadar da kutuplaştırıcı politikaları bertaraf edip göç eden bireylerin kendi kimliklerini koruyarak gittikleri ülkeye ve toplumuna adapte olabilmelerine yönelik çalışmalar yapılmalıydı. Bu nedenle ortaya atılan Fransızca kökenli *entegrasyon* kavramı, bütünleşme olarak

¹¹⁹K. Onur Unutulmaz, “Gündemdeki Kavram: ‘Göçmen Entegrasyonu’- Avrupa’daki Gelişimi ve Britanya Örneği”, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, Der: Gülfer İhlamur Öner- Aslı Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 141.

¹²⁰Hacer Çelik, “Çokkültürlülük ve Türkiye’deki Görünümü”, *Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/ 15 (2008), s. 320- 322.

¹²¹Unutulmaz, “Gündemdeki Kavram”, s. 141- 142.

tanımlanmış ve yeni bir politika oluşturulmuştur. Entegrasyon ile amaçlanan göçmenlerin yeni katıldıkları topluma eklenip o toplumun parçası olmalarını sağlamaktır. Bunu yaparken göçmenlerin kendi kimliklerini yok saymadan gittikleri ülkenin kültürünü benimseyip ona aidiyet bağıyla bağlanması amaçlanmaktadır. Fakat her ne kadar amaçlanan yukarıda söz edilen durumlar olsa da entegrasyonun da zamanla kendi içerisinde asimilasyon vari bir seyir izlediği gözlemlenmektedir. Ortaya çıkan bazı soru işaretleri entegrasyon kavramının muğlaklığını gözler önüne sermektedir. Toplumun bir parçası olmak ya da bir toplumla bütünleşmek tam olarak neyi ifade etmektedir? Buradan yola çıkarak kabul edilen görüş entegrasyonun zamana, mekâna ve içinde bulunduğu ortama göre şekillenen ‘siyasi içerikli bir toplumsal proje’ olduğudur. Dolayısıyla başarılı bir entegrasyonun varlığı ancak farklı faktörlerin (kültürel, siyasi, hukuksal, sosyal, akademik) detaylı araştırılması ile gerçekleşebilecektir.¹²²

Göç sürecine dair değinilmesi gereken pek çok kavram yukarıda açıklanmıştır. Bundan sonraki süreçte göçün bir güvenlik sorunu olup olmadığı ve göçün ne şekilde güvenlikleştirilme faaliyetleri içerisinde yer aldığı incelenme konusu olacaktır. Son zamanlarda ciddi boyutlara ulaşan göç hareketi, gerek göçmenler gerek göç alan ve veren ülkeler açısından ciddi güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Göçün güvenlikleştirilmesi başlığı altında bu konu detaylandırılacaktır.

3.4. Göçün Güvenlikleştirilmesi

Göç sürecinin ilk insandan bu yana pek çok farklı sebepler neticesinde süregeldiği yukarıda açıklanmıştır. Göçle beraber gidilen yerde göçmenler ve yerel halk arasında gerek aile birliğinin sağlanması gerekse aynı toplumun bir parçası olunması ile karşılıklı etkileşim kaçınılmaz olmuştur. Dünya tarihine bakıldığında belirli kırılma noktaları göçün hızını arttırırken güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı ile özellikle Avrupa ülkelerine olan bilinçli göç hareketi 1970’lerde yaşanan ekonomik sebeplerle durdurulmaya çalışılsa da önüne geçilememiştir. Bunun sonucu olarak göç alan ülkelerdeki gerek hükümet gerekse muhalif partiler bir takım politikalar ile göç alımını durdurmayı amaçlamıştır.¹²³

Göç sürecinin bir sorun ya da güvenlik problemi olarak ele alınması daha çok Soğuk Savaş’ın sona erdiği dönemlerde görülmektedir. Bunun temel nedeni bu zamana kadar ki güvenlik algısının askeri anlamda yani Realist teori çerçevesinde şekillenmiş olmasıdır. Güvenlik kavramının içerik olarak genişlemesi ile beraber göç sürecinin ve

¹²²Unutulmaz, “Gündemdeki Kavram”, s. 142- 144.

¹²³Nazif Mandacı ve Gökay Özerim, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”, *Uluslararası İlişkiler*, 10/ 39 (2013), s. 107- 109.

göçmenin hedef ülke ve toplum için ne denli bir sorun teşkil ettiği ortaya çıkmıştır.¹²⁴ Her ne kadar realist çerçeveden çıkarak göç konusu güvenlik alanına dâhil olsa da realist teoriden tamamen kopması mümkün gözükmemektedir. Bunun temel göstergesi ise güvenliği tehlike altında olanın öncelikli olarak ‘devlet’in kabul edilmesidir. İnsan güvenliği özellikle göçmenler açısından ikinci plana atılmış ve devlet ve sınır güvenliği ön plana çıkarılmış dolayısıyla göçmeler ötekileştirilerek ölümle sonuçlanacak sonlara maruz kalınmıştır.

Göç hareketliliğinin güvenlik tehdidi olarak algılanması, kavramın içeriğinin genişlemesi ile gerçekleşmektedir. Soğuk Savaş’ın ardından realist teorinin askeri güvenlik anlayışı geri planda kalmış ve pek çok teori güvenliğin alanını genişletme eğilimine gitmiştir. Bunlardan bir tanesi Kopenhag Okulu yazarlarından olan Barry Buzan ve Ole Weawar tarafından ortaya atılan ve geliştirilen ‘*güvenlikleştirme*’ kavramıdır. Kopenhag Okulu teorisyenleri güvenlikleştirme kavramını ortaya atmaları haricinde güvenlik kavramını sektörlere ayırarak içerik olarak da farklılaştırmıştır. Güvenliğin askeri olduğu kadar ekonomik, siyasi, toplumsal ve çevresel sorunlarla da ilişkili olduğunu vurgulamakta ve göç sürecini bu alanlar etrafında değerlendirmektedir.¹²⁵

Kavram fonetik olarak olumlu bir anlamı çağrıştırıyor gibi gözükse de içerik olarak bir sorunun söylem yolu ile güvenlik sorununa dönüştürülmesini ifade etmektedir. 11 Eylül 2001 olaylarından sonra özellikle ABD Başkanı George Bush tarafından uygulanan güvenlikleştirme eylemleri zaman içinde Avrupa ülkelerinde ve diğer gelişmekte olan ülkelerde de uygulanır hale gelmiştir. 2001 olayları ile ortaya çıkan ‘Batı’ ve ‘diğerleri’ algısı ABD’de ve Avrupa’daki göçmenlerin ötekileştirilerek toplumdan dışlanmasına sebebiyet vermiştir. Avrupa’da güvenlikleştirme konuları Huysmans tarafından üç kategoride incelenmiştir: *iç güvenlik*, *kültürel güvenlik* ve *refah devletinin krizi*. Avrupa’da göçün bir güvenlik problemi olarak ele alınmasını bu üç başlık üzerinden değerlendiren Huysmans, iç güvenlik başlığında; sınırların güvenliği, ekonomik alanda serbest dolaşım imkânının sağlanabilmesi, yasadışı göçmenleri ve bunlarla beraber gelebilecek uyuşturucu, kaçakçılık gibi soruları ele almaktadır. Kültürel güvenlik başlığında ise; toplumsal uyum konularına, heterojen yapılanmanın nasıl olabileceğine, toplumsal kimliğin nasıl korunabileceğine yönelik konular yer almaktadır. Refah devletinin krizi başlığında; hem iç güvenliği hem de kültürel güvenliği birlikte ele alarak göçmenlerin Avrupa’da refah seviyesine engel olabileceğini

¹²⁴ Serap Doğan, “Avrupa Birliği’nde Uluslar arası Göçün Güvenlikleştirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2007, s. 69- 70.

¹²⁵ Buzan, *a.g.e.*, s. 38.

bu nedenle istenmedikleri gibi konulara değinilmiştir.¹²⁶ Huysmans'ın üç başlıkta ele aldığı konuları ayrı ayrı incelemek gerekirse aşağıdaki şekilde bir maddelendirme ortaya çıkmaktadır.

- Ekonomik yetersizlik ve beraberinde gelen işsizlik sorunları (iç güvenlik sorunu),
- Toplumsal uyum sorunları (kültürel sorun),
- Toplum kimliğinin olumsuz etkilenmesi sorunu (kültürel sorun),
- Terör saldırıları ile özdeşleştirilmesi neticesinde göçmenlere karşı potansiyel terörist algısının oluşturulması (iç güvenlik sorunu),
- Göçmenlerin siyasi alanda tehdit oluşturması (devlet güvenliği),
- Kaçak göçmenler ile beraber ortaya çıkan sınır güvenliğinin tehlike altında olması sorunu güvenlikleştirme konularından bazılarını oluşturmaktadır.¹²⁷

Yukarıda maddeler halinde sıralanan konuların başında ekonomik sorunlar gelmektedir. İş gücü açığı sebebiyle bilinçli olarak alınan göçmenler zamanla istenmeyen, işsizliğe sebep olan yabancılar olarak gösterilmiş ve tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Göç hareketi özellikle zorunlu sebeplerle ortaya çıkmakta ve en önemli sorunu ekonomik alanda oluşturmaktadır. Dünya'da var olan ekonomik eşitsiz düzen sebebiyle üçüncü dünya ülkesi olarak kabul edilen ve daha çok doğuda ve güneyde kalan ülkeler, yaşam standartlarını yükseltmek bir yana sadece yaşamlarını en azından normal seviyede devam ettirebilmek ve ailelerine katkı sağlayabilmek için göç etmek zorunda kalmaktadır. Bununla beraber göç edilen ülkede ekonomi ne kadar iyi olursa olsun göçmen, yerli halkın elinden işini alıyor gibi algılanmakta ve ülke içerisinde istenmemektedir. Şayet ekonomik problemlerle savaşıyor bir ülkeye yapılan göç hareketi daha çok tepkiyi ve ötekileştirmeyi de beraberinde getirmektedir. Yeterli iş imkânının sağlanamaması özellikle muhalif partilerin hükümeti eleştirmek için kullandığı güvenlikleştirme politikalarının en başında gelmektedir. Ekonomik güvenliği tehlikede olan ve kendi halkına istihdam sağlayamayan bir hükümetin göç politikalarını tüm bu durumları göz önünde bulundurarak yapılandırmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.¹²⁸

Göç hareketliliği ile beraber gelen ve üzerinde zamanla farklı politikalar uygulanan bir diğer güvenlik sorunu ise toplumsal uyumdur. Göç eden bireyler kendileri ile beraber kültürlerini ve alışkanlıklarını da göç ettikleri yerlere yanlarında

¹²⁶Doğan, “Avrupa Birliği'nde”, s. 80- 120.

¹²⁷Doğan, “Avrupa Birliği'nde”, s. 80- 120.

¹²⁸Buket Akıncı, Ahmet Nergiz ve Ercan Gedik, “Uyum Süreci Üzerine bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2 (2015) , s. 61-72.

getirmektedir. Bu nedenle hedef ülkede yaşayan toplum ile uyum aşamasında çeşitli zorluklarla karşılaşmakta ve hedef ülke vatandaşları tarafından ötekileştirilmektedir. Aynı ülkede farklı toplumların birbirleri ile uyumunun sağlanamadığı durumlarda iç karışıklıklar meydana gelmekte ve güvenlik sorunları baş göstermektedir. Hedef ülke vatandaşları tarafından güvensizlik doğuran bu durum güvenlikleştirilen konuların başında yerini almaktadır.¹²⁹

Toplumsal uyum sorunu ile beraberinde gelen kimlik sorunları güvenlikleştirilen konulardan bir diğeridir. Hedef ülke vatandaşlarının kimliklerinin göçmenler tarafından tehlike altında olduğu iddiası ile göçmenler tehdit olarak algılanmaktadır. Toplum kültürünü benimseyemeyen ve topluma entegre olamayan göçmenler, yerel halk tarafından dışlanmaktadır. Göçmenlerin kendi kimliklerini dolayısıyla dilini, dinini, geleneklerini ve kültürünü yaşatmak istemeleri yerel halk tarafından hoş karşılanmamakta bu nedenle kimlik çatışmalarını meydana getirmektedir. Aynı zamanda göçmenlerin doğurganlık oranlarındaki artış göz önüne alındığında ilerleyen zamanlarda azınlık durumuna gelmeleri halinde göç edilen ülkenin toplumsal kimliğinin zarar görmesi ihtimali var olan tehdit düşüncesini de pekiştirmektedir. Bu durum beraberinde iç güvenlik sorunlarının da tohumunu ‘güvenlik sahasına’ ekmektedir. Dolayısıyla hükümetler geçmişten beri var olan göç sorunu ile baş etmek için güvenlik politikalarını gözden geçirmekte ve göçmen kabulünü zorlaştıracı ek maddeler uygulamaktadır.¹³⁰

Yukarıdaki paragrafta bahsedildiği üzere iç güvenlik sorunu olarak görülmeye başlayan göçmenler, yalnızca toplumsal uyum çerçevesinde çatışmalara sebep olmamakta aynı zamanda yaşanan ekonomik sorunlarla beraber de ‘düşman’ olarak algılanmaktadır. Pek çok göçmen hayatlarını daha rahat idame ettirebilmek adına çıktığı bu yolda yerli halk tarafından istenmemektedir. Göç eden bireyler genellikle gittikleri ülkelerde pek de iyi olmayan şartlarda yaşamakta ve iş imkânlarının en alt kademelerinden yararlanmaktadır. Bu gibi sorunların yanında getto yapılanmalar sebebiyle şehirleşmedeki sorunlar artmakta ve suç oranlarında da artış gözlemlenmektedir. İç güvenliği tehdit eden bu gibi sorunlar güvenlikleştirilerek olağan üstü tedbirler almayı gerekli kılmaktadır.¹³¹

Özellikle 2001 yılında ABD’de yaşanan terör saldırıları ABD Başkanı tarafından güvenlikleştirme politikalarında kullanılmış ve başarı elde edilmiştir. Dünya genelinde ‘Batı’ ve ‘diğerleri’ olarak bir ayrıma gidilmiş ve ABD’de ve Avrupa’da bulunan ya da

¹²⁹Akıncı, Nergiz ve Gedik, “Uyum Süreci”, s. 61-72.

¹³⁰Doğan, “Avrupa Birliği’nde”, s. 29- 30.

¹³¹Doğan, “Avrupa Birliği’nde”, s. 80- 81.

buralara göç etmek isteyen bireyler potansiyel terörist olarak algılanmaya başlamıştır. Avrupa’da aynı dönemlerde yaşanan terör olayları göçmenlere karşı güvenlik önlemlerinin arttırılmasına yönelik politikaları da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Avrupa’daki muhalif partiler bu durumu fırsat bilerek güvenlikleştirme faaliyetlerine girişmekte ve göçmen hakları ve göçmen kabulüne yönelik acil uygulamaları gündeme getirmeyi amaçlamaktadır.¹³²

Göçmen kabulüne yönelik şartların gittikçe zorlaştırılması göç etmek isteyen bireylerin de farklı yollara başvurmasına sebep olmuştur. Yasal yollarla göç etmek istediği ülkeye gidemeyen birey, yasal olmayan yolları tercih ederek ülke sınırlarını aşma girişiminde bulunmaktadır. Bu durum da hedef ülkenin sınır güvenliğini tehlikeye sokmakta ve ülke vatandaşları için tehdit oluşturmaktadır. Kaçak göçmenlerin artması ile ülke içerisinde yasadışı suç olaylarının (kaçak yollarla ülkeye giren uyuşturucu madde satışındaki artış, kaçak elektronik eşyaların ülkeye girmesi vb.) artmasına sebebiyet verdiği gerekçesiyle göçmenler güvenlikleştirilmektedir.¹³³

Yukarıda bahsedilen konuların güvenlikleştirilmesi başarılı bir güvenlikleştirme eyleminin sağlandığını göstermemektedir. Hükümet ya da diğer siyasi elitler gündeme getirdikleri konuları kamuoyunun da desteğini aldığı ölçüde güvenlikleştirebilmekte ve olağanüstü tedbirleri alabilmektedir. Özellikle teknolojinin giderek gelişmesi ve yaygınlaşması ile beraber daha çok kitleye daha kısa sürede ulaşan faaliyetler güvenlikleştirme eyleminin ne kadar hızlı bir sürede yayılıp yayılmadığını da göstermektedir. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında medyanın da katkısıyla terör olayları hızlı bir şekilde önce ABD’ye daha sonra Dünya’ya yayılarak, güvenlik namına uygulanan politikaların kamuoyu tarafından desteğinin alınması başarılı bir güvenlikleştirme eylemine örnek olarak verilmektedir.¹³⁴

ABD ve Avrupa ülkelerine bakıldığında yerel halk üzerinde oluşturulan etkiler göç olgusunun bir güvenlik problemi olarak algılandığını gözler önüne sermektedir. Aynı şekilde yaklaşık son 11 yılda Suriye’de yaşanan gelişmeler sonucunda Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan Suriyeli halk, Türk halkı tarafından zamanla dışlanmakta ve siyasi elitlerin güvenlikleştirdikleri konular arasında kendilerini bulmaktadır. Bir sonraki bölümde Suriye’nin tarihi üzerinde bilgilendirme yapılarak Türkiye ile olan bağları tarihsel perspektif üzerinden değerlendirilecektir.

¹³²Sühal Şemşit, “Avrupa Birliği Göç Politikası’nın Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye’ye Yansımaları”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010, s. 56- 57.

¹³³Şemşit, “Avrupa Birliği Göç”, s. 56.

¹³⁴İlker Salih Ebrem, “Suriye İç Savaşı’nın Türk Dış Politikasına ve Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri”, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2019, s. 20- 22.

4. GENEL HATLARIYLA SURIYE

Suriye, Ortadoğu coğrafyasında bulunan, kuzeyinde Türkiye, güneyinde İsrail ve Ürdün, doğusunda Irak, batısında ise Lübnan ile sınır komşusu olan bir ülkedir. Etnik açıdan heterojen bir yapıya sahip olan Suriye’de, nüfusun çoğunluğu Arap (%90,3)’tır. Geriye kalan yaklaşık %9’luk kesimini de Kürt, Ermeni, Asuri ve Türkmenler oluşturmaktadır.¹³⁵ Dini açıdan ise ülke genelinde hâkim olan inanış İslamiyet’tir. Kendi içinde mezhepsel farklılıkları bulunmakta ve Müslümanlar arasında en büyük çoğunluğu Sünniler oluşturmaktadır. Yaklaşık olarak nüfusun dörtte üçünü oluşturan Sünniler dışında kalanlar ise Şiiler, Nusayriler, Dürziler ve Hıristiyanlardır. Her ne kadar sayıca az olsalar da devlet yönetiminde Nusayrilerin payı daha fazladır. Çoğu Ortadoğu ülkelerinde etnik ve dini çeşitliliğin sebep olduğu bir takım yönetsel istikrarsızlıklarla karşılaşmaktadır. Suriye’de de ortaya çıkan iç savaşın temel dinamiklerinden biri olarak bu etnik ve dini çeşitlilik gösterilmektedir.¹³⁶

Şekil 2. Türkiye- Suriye sınır haritası

Jeopolitik olarak önemli bir yerde bulunan Suriye, çok sayıda ülkenin de odak noktası haline gelmiştir. 1516’da Osmanlı hâkimiyetine girmiş, Birinci Dünya Savaşı’na kadar etnik ve dini farklılıklara müdahale edilmeden yönetilmiştir. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte Osmanlı Devleti yıkılmış ve egemen olduğu topraklarda yeni devletler ortaya

¹³⁵Kahraman Gürbüz, “Hatay, Su ve Terör Sorunları Ekseninde Türkiye- Suriye İlişkileri”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2015, s. 7.

¹³⁶Salih Akdemir, “Suriye’deki Etnik ve Dini Yapının Siyasi Yapının Oluşmasındaki Rolü”, *Avrasya Dosyası Üç Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6/ 1 (2000), s. 204-209.

çıkılmıştır. Bu süreçte İngilizlerin Suriye’de Arap milliyetçiliğini yayma çabaları meyvesini vermiş ve daha önceden İngilizler ve Fransızlar arasında paylaşılan Osmanlı toprakları içindeki Suriye 1946 yılına kadar Fransız mandası altında kalmaya başlamıştır. Fransızların himayesinde olan Suriye’de, İngilizlerin Arap Milliyetçiliği politikasının aksine ‘böl ve yönet’¹³⁷ stratejisi uygulanmaya başlamıştır. Bu süreçte Suriye’de var olan etnik ve dini çeşitlilik kullanılmış ve azınlıkların çok olduğu yerel bölgelerde kendilerine özerklik verilerek birlik olmalarının önüne geçilmiştir. Fransa’nın uygulamış olduğu strateji Suriye’nin bağımsızlığını kazanmasından sonra tekrar bütünleşmesini de zorlaştırmıştır.¹³⁸

Yukarıda da bahsedildiği üzere Suriye’nin jeopolitik olarak önemli bir yerde bulunması büyük güçleri bu bölgeyle yakından ilgilenmeye itmiştir. Patric Saele’nin “Suriye üzerinden doğrudan hâkimiyet sahip olunmadıkça hiç kimse Ortadoğu’yu kontrolü altında tutamaz”¹³⁹ sözleri Suriye’nin bulunduğu coğrafyanın önemini gözler önüne sermektedir. Bu nedendir ki İkinci Dünya Savaşı döneminde de büyük güçlerin ilgi odağı olan Suriye, Fransız himayesinden kurtularak bağımsızlığını ilan etmeye doğru adım atmıştır. 1943 yılında ülkede yapılan genel seçimlerde Milliyetçi Cephe kazanarak iktidarı ele geçirmiştir. Bu durum Fransa tarafından hoş karşılanmamış, şiddete başvurularak önüne geçilmeye çalışılsa da büyük güçler tarafında Suriye’de kurulan yeni hükümet tanınmaya başlanmıştır.¹⁴⁰ 1944’de Sovyetler Birliği ve ABD’nin bağımsızlığını tanınması ile kısmen bağımsız olmuştur. Tam bağımsızlığı ise 15 Nisan 1946 senesinde Fransa’nın Suriye topraklarından askerlerini çekmesi ile gerçekleşmiştir.¹⁴¹

Suriye bağımsızlığını kazandıktan sonra Fransa’nın miras bıraktığı ‘böl ve yönet’ stratejisi sebebiyle bir türlü birlik içerisinde olamamıştır. Yukarıda da bahsedildiği üzere etnik ve dini olarak farklı kimliklere sahip bir toplum olması ve uzun yıllar birbirine entegre olunamaması siyasi istikrarsızlıkları ve darbeleri de beraberinde getirmiştir.¹⁴² 1949-1970 arası dönem Suriye için darbeler dönemi olarak kabul edilmektedir. 1943’te milliyetçilik ve birlik/bütünlük çerçevesinde şekillenen ve ‘yeniden doğuş’ anlamına gelen Baas rejimi kurulmuş, 1970’de Baas Partisi ile beraber

¹³⁷Ali Demirel, “Ortadoğu’da Fransız Emperyalizmi: Fransız Manya Yönetimi Döneminde Suriye(1920-1946)”, *BELLEK/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1/ 1 (2019), s. 77-78.

¹³⁸Akdemir, “Suriye’deki Etnik”, s. 213-215.

¹³⁹Patric Seale, “The struggle for Syria: a study of Post-War Arab Politics 1945-1958”, *Suriye Dosyası*, zikreden: Ömer Faruk Abdullah, 1985, s. 120- 130.

¹⁴⁰Erdal İnce, “Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye”, *Tarih ve Günce*, 1/ 1 (2017), s. 267-268.

¹⁴¹Mehmet Akif Okur, “Fransız Manda Yönetimi Döneminde Suriye”, *Orta Doğu Siyasetinde Suriye*, ed., T. Yılmaz ve M. Şahin, Ankara: Platin Yayınları, 2004, s. 27.

¹⁴²İnce, “Suriye’de Baas”, s. 268.

Hafız Esad'ın Suriye'de yeni bir darbe yapması ile darbeler dönemi yerini istikrarlı bir yönetime bırakmıştır. Otoriter bir yönetim anlayışını benimseyen Hafız Esad döneminde, mezhepsel farklılıklar yeniden şiddetini arttırmış ve Baas rejiminin savunduğu Arap birliği/milliyetçiliği anlayışı geri planda kalmıştır. Yönetici koltuklarına Hafız Esad'ın da dâhil olduğu ve Suriye'de azınlık konumunda bulunan Nusayri mezhebine mensup seçkinlerin getirilmesi, çoğunluğu Sünni olan halkın ve diğer azınlıkların tepkisine yol açmıştır.¹⁴³

2000 yılına kadar yönetimde bulunan Hafız Esad'ın vefatı üzerine oğlu Beşar Esad seçimle Suriye'de yönetimi devralmıştır. Başlangıçta demokratikleşme adımları atılmış ekonomik reformlar yapılmış olsa da kısa sürede geçmişten gelen alışkanlıklara geri dönmüştür. Yoksulluk ve yolsuzluğun arttığı Ortadoğu ülkelerinde halk, yönetime karşı tepkisini protestolar ve eylemlerle göstermeye başlamıştır. 2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap Halk Hareketi süreci kısa süre içerisinde Suriye'ye de sıçramıştır.¹⁴⁴

4.1. Türkiye- Suriye İlişkilerine Tarihi Perspektiften Bakış

Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkiler geçmişten bugüne değin inişli- çıkışlı bir seyir izlemiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından genelde Türkler ve Araplar, özelde ise Türkiye ve Suriye ilişkileri birbirlerini suçlayıcı şekilde ilerlemiştir. Türkler, Arapların ihanet ettiğini belirtirken Araplar ise Türklerin kendilerini sömürdüğünü ileri sürmüştür. Bu suçlamalar karşılıklı 'düşman' algısını ortaya çıkarmış ve Türkiye-Suriye ilişkilerinin temeli gerginlikler üzerine inşa edilmiştir.¹⁴⁵ Daha sonraki süreçlerde Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Hatay Sorunu ortaya çıkmış, iki ülke arasındaki gerginlik su ve terör sorunları ile 1998'e kadar artarak devam etmiştir.¹⁴⁶ 1998 yılına gelindiğinde iki ülke arasında imzalanan Adana Güvenlik Antlaşması ile gerginlikler nispeten azalmaya başlamış ve hem Suriye'de (2000) hem de Türkiye'de (2002) iktidarın değişmesi ile olumlu yönde ilerlemeler gözlenmiştir.¹⁴⁷

¹⁴³Galip Çağ ve Sami Eker, "Ortadoğu'da Baas Rejimleri: Suriye ve Irak", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Dergisi*, 2/ 2, s. 66-67.

¹⁴⁴"Suriye'nin Siyasi Görünümü", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/suriye-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, erişim 01 Kasım 2021.

¹⁴⁵Cevdet Aslan, "Beşar Esad Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2008, s.23.

¹⁴⁶Sedat Benek, "Türkiye- Suriye ilişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15/ 1 (2016), s. 172.

¹⁴⁷Remziye Eskioğlu, "Arap Baharına Kadar Türkiye- Suriye İlişkileri", *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16/ 1 (2019), s.71.

4.1.7. Türkiye- Suriye Arasında Yaşanan Sorunlar

4.1.7.1. Hatay Sorunu

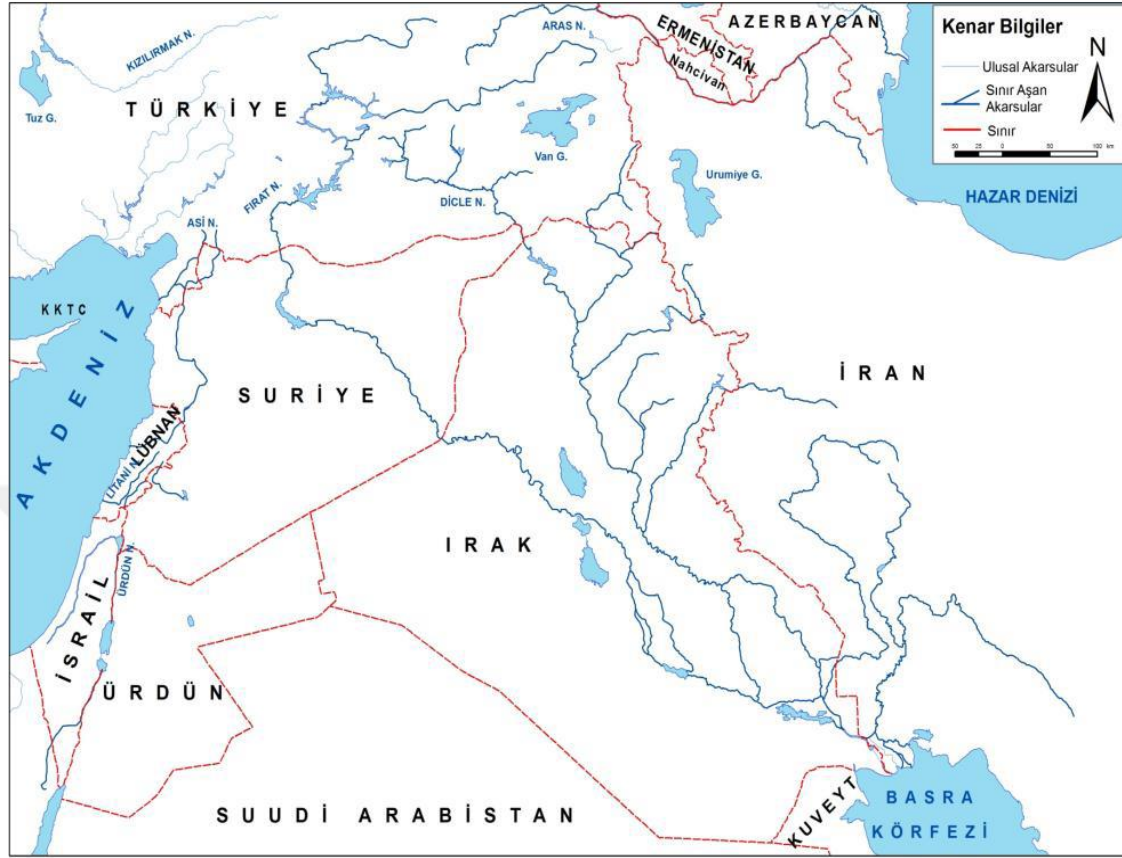
Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Suriye ile Türkiye arasında yaşanan en önemli sorun Hatay sorunudur. 20 Ekim 1921'de Suriye ve Türkiye arasında imzalanan Ankara Antlaşması ile İskenderun Bölgesinde özel bir yönetim kurulacağı kararı alınmış ve Suriye- Türkiye sınırı belirlenmiştir. Ancak zaman içinde Fransa'nın Suriye topraklarındaki haklarını Suriye'ye devredeceğini belirtmesi üzerine İskenderun (Sancak) bölgesi sorunu tekrar gündeme gelmiştir. Türkiye, bölgenin de ayrıca bağımsızlık kazanması gerektiğini savunurken, Suriye için böyle bir durumun söz konusu olamayacağı belirtilmiştir. Konu Milletler Cemiyeti'ne aksettikten sonra bölgeye gönderilen Sandler önderliğindeki uzman kadronun raporu ile Sancak bölgesi ayrı bir varlık olarak kabul edilmiştir. Bu durum Suriye tarafından kabul edilmemiştir. 1939 yılında ise İkinci Dünya Savaşı'nın sinyallerinin alınması üzerine Fransa, Akdeniz'deki güvenliğini sağlamak adına Türkiye ile anlaşma yoluna gitmeyi tercih etmiş ve Fransa- Türkiye arasında "Türkiye ile Suriye Arasında Toprak Sorunlarının Kesin Çözümüne İlişkin Anlaşma" 23 Haziran 1939'da imzalanmıştır. 29 Haziran 1939'da Hatay'da yapılan seçimler sonucunda Hatay, Türkiye sınırlarına dâhil olmuştur. Bu durum Suriye tarafından kabul edilmemiş ve Suriye'nin Türkiye'ye yönelik dış politikasında zaman zaman dile getirilmeye devam edilmiştir.¹⁴⁸

4.1.7.2. Su Sorunu

Canlılar için önemli bir yaşam kaynağı olan suya olan ihtiyaç zamanla çeşitli nedenler dolayı (çevresel faktörler, tatlı su rezervlerinin gittikçe azalması, küresel ısınma vb.) artış göstermekte ve ülkeler arasında sorunlara neden olabilmektedir. Bu sorunlardan bir tanesi de Türkiye ve Suriye arasında ortaya çıkmıştır. Dünya'nın ¾'ünün su olmasına karşın var olan kaynaklar artan nüfus ile ters orantılı olarak ilerlemekte ve azalmaktadır. Dolayısıyla ülkeler kendi sınırları dâhilinde bulunan kaynakları en verimli şekilde değerlendirme çabası içerisindeyler. Bilhassa Ortadoğu ülkeleri su kaynakları açısından oldukça sınırlı bir coğrafyada bulunmaktadır. Türkiye ve Suriye'nin bu coğrafya içerisinde sınırdaş konumda bulunuyor olması çeşitli doğal

¹⁴⁸Ahmet Çevikbaş, "Tarihsel Süreçteki Nedenleriyle Birlikte Türkiye- Suriye İlişkilerinde Terör Sorunu", Doktora Tezi, Kara Harp Okulu, 2016, s. 57-66.

kaynakların her iki ülke sınırlarından geçmesi nedeniyle bu kaynakları birlikte kullanmalarını da gerektirmektedir.¹⁴⁹

Şekil 3. Ortadoğu’da Sınır aşan Akarsular.¹⁵⁰

Türkiye-Suriye arasında yaşanan sınır aşan sular sorunu Türkiye’nin 1960’larda Fırat Nehri üzerinde Keban Barajı’nı (1965) inşa etmeye başlaması üzerine ortaya çıkmıştır. Aynı dönemlerde Suriye’nin de Fırat Nehri üzerinde Tabka Barajı’nı (1968) inşa etmeye başlaması, 1974’te iki ülkenin de eş zamanlı olarak barajları bitirmesi ve aynı dönemlerde barajları doldurmaya çalışmaları, Irak için ciddi bir sorun olarak algılanmıştır.¹⁵¹ Bunun üzerine Irak, Suriye’yi tehdit ederken Suriye de yaşanan sorunların Türkiye’den kaynaklandığını ortaya atmıştır. Böylece Türkiye- Suriye arasındaki su sorunu baş göstermiştir.¹⁵²

Türkiye’nin kendi sınırları dâhilinde olan Fırat ve Dicle akarsuları üzerinde inşa ettiği barajlar, Suriye ve Irak’ta endişe ile karşılanmıştır. Özellikle Güney Doğu Anadolu bölgesinin kalkınmasına yönelik oluşturulan Güney Doğu Anadolu Projesi

¹⁴⁹Mutlu Yılmaz, “Ortadoğu’da Su Sorunu Kapsamında Türkiye’nin Sınır aşan Sularının Jeopolitik Önemi”, http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp6_36.pdf, erişim 01 Kasım, 2021.

¹⁵⁰Yılmaz, “Ortadoğu’da Su Sorunu”.

¹⁵¹Özden BİLEN, *Ortadoğu Su Sorunları ve Türkiye*, Ankara: Tesav Yayınları, 2009, s. 88.

¹⁵²Fatih Özçelik, “Suriye ve Su Sorunu Bağlamında Terör”, *İnsan ve Toplum Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7/ 2 (2018), s. 923.

(GAP), her iki ülkenin de su sıkıntısı yaşama endişelerini arttırmıştır.¹⁵³ Barajların yapımında Irak, Suriye ve Türkiye'nin suyu belli süreliğine tutması Irak- Suriye, Irak- Türkiye ve Türkiye- Suriye arasında ülkeleri çatışma boyutuna getirmiştir. 1998 Adana Antlaşmasına kadar geçen sürede Suriye ve Irak yaşanan su sorunu ekseninde terör faaliyetlerine de destek vermiş ya da herhangi bir uyarıda bulunmamıştır. 1998 Adana Antlaşması ile Türkiye- Suriye ilişkileri nispeten olumlu bir ilerleme seyretmiştir.¹⁵⁴

4.1.7.3. Terör Sorunu

Türkiye ile Suriye arasında ortaya çıkan terör sorunu fiilen 1970'lerde başlamıştır. Suriye'nin Hatay konusunda beslemiş olduğu kin duygusu ve Türkiye'nin Batı'ya yakın duruşu, 1960'dan sonra iki ülke arasında ortaya çıkan sınıraşan sular sorunu Suriye'nin dış politikada teröre verdiği desteği arttırmasına sebebiyet vermiştir.¹⁵⁵ Bölgesel olarak kendisine rakip gördüğü Türkiye'ye karşı sorunlar giderek artmış ve Suriye ikili ilişkileri iyileştirmeye yönelik bir yaklaşımda bulunmamıştır. Aksine Türkiye'de yer alan terör örgütlerini desteklemeye başlamış, bölücü gruplara her türlü imkânı sağlayarak Türkiye'yi çeşitli konularda taviz vermeye zorlamıştır.¹⁵⁶

Türkiye'de 1970'lerde artan sol görüş neticesinde Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/ Cephesi (THKP/ C) [daha sonra DHKP (Devrimci Halk Kurtuluş partisi)/ C olarak ismi değiştirilmiştir], Türkiye Komünist Partisi/ Birliği (TKP/ B), Türkiye Devrim Partisi (TDP), Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia [Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu] (ASALA) ve Partiya Karkeren Kürdistane [Kürdistan İşçi Partisi] (PKK) gibi terör örgütleri ortaya çıkmıştır. Suriye bu dönemlerde yukarıda bahsi geçen örgütlerle ilişki kurmuş ve bilhassa ASALA ve PKK olmak üzere ciddi yardımlarda bulunmuştur. Mühimmat, ulaşım, sağlık, barınma, eğitim, toplantı yapılacak yer imkânı, üçüncü ülkelere geçiş kolaylığı, sahte kimlik/ pasaport gibi belgelerin hazırlanması vb. alanlarda Suriye bu gruplara destek vermiştir.¹⁵⁷

Türkiye ile Suriye arasında yaşanan bu güvenlik sorunları çeşitli dönemlerde çeşitli anlaşmalar yapılarak aşılmaya çalışılmıştır. 1985'in Mart ayında Suriye'de mevcut iktidarın tehlikeye düşmesi sebebiyle 'Sınır Güvenliği Protokolü' imzalanmaya gidilmiştir. Ancak uzun süreli olmayan protokol, Suriye tarafından ihlal edilmiş ve aynı

¹⁵³ Zafer Akbaş, "Türkiye'nin Fırat ve Dicle Sınıraşan Sularından Kaynaklanan Güvenlik Sorunu ve Çatışma Riski", *Bilig*, 72 (2015), s. 102-102.

¹⁵⁴ Ramazan Erdağ, "Türkiye'de Sınıraşan Sular Sorunu", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/ 9 (2015), s.36.

¹⁵⁵ Gürbüz, "Hatay, Su ve Terör", s. 159.

¹⁵⁶ Sabri Cumhur Oğuzay, "Türkiye- Suriye İlişkilerinde Su ve Terör Sorunu", Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, 2009, s. 56.

¹⁵⁷ Oğuzay, "Türkiye- Suriye İlişkilerinde", s.57.

sorunlar yeniden baş göstermiştir.¹⁵⁸ 1987 Temmuzunda Türkiye Başbakanı Turgut Özal'ın Suriye ziyaretinde, yaşanan terör sorunu masaya yatırılmış, iki ülke arasındaki sınırların uzunluğu nedeniyle sınır ötesi terör eylemlerin denetlenmesi konusunda yeterli olunamadığı gündeme getirilmiştir. Ancak Suriye tarafından su sorunu öncelikli gündem konusu olarak belirlenirken, görüşmeler sonucunda Türkiye güvenlik alanını sağlamlaştırmak adına su sorunu konusunda nispeten taviz vermek durumunda kalmıştır. 1987'de yapılan iki ayrı protokolden biri güvenlik alanında olurken bir diğeri de su konusunu içine alan ekonomik alanı içermektedir.¹⁵⁹

Suriye 1998'e kadar su sorununu uluslararası alanda dile getirmiş ve uluslararası bir sorun olması için çabalamıştır. Bunun yanı sıra Türkiye'deki terör örgütlerine desteklerini attırmayı ihmal etmemiştir. Fakat iki ülkenin çatışma boyutuna varan ilişkisi 1998'de Adana'da Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek ve İran Dışişleri Bakanı Kemal Harrazi'nin arabuluculuk etmesi ile Adana Protokolü imzalanarak iyileşme sürecine girmiştir. Suriye, özellikle PKK olmak üzere terör örgütlerine verdiği desteği keseceğini taahhüt etmiş, Türkiye de Suriye'ye göndermiş olduğu su kapasitesini arttırmıştır. Bu dönemden sonra ilişkiler devlet başkanlarının karşılıklı ziyaretleri ile iyice gelişmiştir.¹⁶⁰ Ta ki 2011 yılında Ortadoğu ülkelerinde başlayan Arap Halk Hareketi olaylarının Suriye'ye sıçramasına kadar.

2000 yılında Suriye'de Beşar Esad'ın babasının vefat etmesi üzerine Türkiye'de dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Hafız Esad'ın cenaze törenine katılması iki ülke arasındaki soğuk rüzgârları kible esintisine çevirmeyi başarmıştır. Suriye'de Beşar Esad yönetiminin başlaması ve akabinde 2002 yılında Türkiye'de gerçekleşen iktidar değişikliği ikili ilişkilerin ilerlemesini sağlamıştır. AK Parti İktidarının "Komşularla Sıfır Sorun" politikası kapsamında Suriye ile olan bağlar iyileştirilmeye başlanmıştır. AK Parti'nin siyasi, kültürel ve sosyo- ekonomik alanlarda yumuşak güç olarak kullandığı "Komşularla Sıfır Sorun Politikası", Suriye ile geçmişten gelen bağların güçlendirilmeye çalışıldığının bir göstergesidir.¹⁶¹ Orta Doğu ülkelerinde 2010 yılında Arap Halk Hareketi adı altında başlayan demokratikleşme hareketine kadar iki ülke arasındaki ilişkiler iyileştirilmeye yönelik adımlarla ilerlemiştir. 2011 senesinde Suriye'de de demokratikleşme sürecinin başlaması ve

¹⁵⁸Baskın ORAN, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (Cilt II 1980-2001), İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s. 135.

¹⁵⁹Oran, *a.g.e.*, s. 137.

¹⁶⁰Umut Karabulut ve Engin Eryılmaz, "PKK Terör Örgütüne Türkiye- Suriye İlişkilerine Etkileri(1991-2003)", *Belgi Dergisi*, 11 (2016), s. 33- 35.

¹⁶¹Selami Kökçam, "Ak Parti Dönemi Türkiye- Suriye İlişkileri", *Kesit Akademisi Dergisi*, 4/ 15 (2018), s. 293- 295.

Suriye yönetiminin halka orantısız güç kullanarak karşılık vermesi, Türkiye- Suriye ilişkilerini tekrar gergin dönemlerine geri götürmüştür.¹⁶²

4.2. Suriye’den Türkiye’ye Gerçekleşen Göç Hareketi

Tunus’ta 17 Aralık 2010 tarihinde üniversite mezunu bir seyyar satıcının kendisini yakması üzerine başlayan Yasemin Devrimi, daha sonra özellikle genç grupların oluşturduğu kitlelerin ülkedeki işsizliği, yönetimin anti demokratik tavırlarını ve gıda fiyatlarında meydana gelen aşırı artışları protesto etmeleri¹⁶³ Arap Halk Hareketi sürecinin temellerini atmıştır. Siyasi, sosyal ve çoğunlukla ekonomik temellere dayanan Arap Halk Hareketi Tunus ile başlamış ve komşu Arap ülkelere de kısa sürede sirayet etmiştir. Arap toplumlarının genel sorunu olan demokratikleşememe durumu ve ömür boyu liderlik anlayışı, yaşanan sorunların göz ardı edilmesi ve halkın taleplerine cevap verilmemesi, gittikçe fakirleşen Arap topluluklarını ayaklanmaya itmiştir. Kimi ülkelerde protestolar şeklinde ilerleyen süreç, kimi ülkelerde iç savaşa kadar evrilmiştir.¹⁶⁴

Tunus’ta başlayan ayaklanmalar Cezayir, Lübnan, Ürdün, Moritanya, Sudan, Oman, Yemen, Suudi Arabistan, Mısır, Suriye ve Libya’da da görülmeye başlamıştır. Gerçekleştirilen protestolar ve ayaklanmalar neticesinde kimi ülkelerde küçük de olsa reformlar yapılırken çoğu ülkede iç karışıklıklar giderek artmış ve halk, yönetimin sert tepkileri ile karşılaşmıştır. Arap Halk Hareketi sürecinde pek çok insan hayatını kaybederken, çok sayıda insan da yaralanmıştır. İç savaş boyutuna ulaşan ülkelerde insanların çoğu bulundukları ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bu duruma örnek olacakların başında Suriye gelmektedir.¹⁶⁵

Suriye’de 2000 yılında iktidarın değişmesi üzerine gerek ekonomik gerek siyasi alanda reformların yapılacağına olan inanç kısa zamanda yerini hayal kırıklığına bırakmıştır. Halkın taleplerinin karşılanamaması ve gittikçe artan yolsuzluk ve yoksulluk beraberinde ülkeyi Arap Halk Hareketi şeklinde nitelendirilen ülkeler arasına sokmuştur. 17 Mart 2011’de Dera kentinde gösteriler başlamış ve ardından diğer şehirlere (Lazkiye, Banyas, Hama, Deyrizor, Humus) de sıçramıştır.¹⁶⁶ Halkın ayaklanmasına şiddetle karşılık veren ülke yönetimi zamanla şiddetin dozunu arttırmış

¹⁶²Hasan Duran, “Adana Protokolü Sonrasında Türkiye- Suriye İlişkileri”, *Orta Doğu Yıllığı 2011*, https://www.ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/oy2012_501_518.pdf, s. 510-514, erişim 01 Kasım, 2021.

¹⁶³Yusuf Sayın, Ahmet Usanmaz, Fırat Aslangiri, “Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği”, *KMU Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18/ 31 (2016), s.6.

¹⁶⁴ İlhan Sağsen, “Arap Baharı, Türk Dış Politikası ve Dış Algılaması”, *Orta Doğu Analiz*, 3/ 31-32(2011), s. 57- 64.

¹⁶⁵Çınar, S. ve Göçer, İ. “Arap Baharı’nın Nedenleri, Uluslararası İlişkiler Boyutu ve Türkiye’nin Dış Ticaret ve Turizm Gelirlerine Etkileri”, *KAÜ İİBF Dergisi*, 6/ 10 (2015), s. 51- 68.

¹⁶⁶Yağmur Şen, “Suriye’de Arap Baharı”, *Yasama Dergisi*, Sayı: 23 (2013), s. 54-79, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasamadergisi/issue/54522/743130>, erişim 01 Kasım, 2021.

ve çok sayıda sivilin ölümüne sebep olmuştur. Ülkede yaşanan savaş ortamından kaçmak isteyen çok sayıda Suriyeli, hem ülke içinde farklı şehirlere hem de özellikle komşu ülkeler olmak üzere farklı ülkelere göç etmeyi çare olarak görmüştür.¹⁶⁷

Birleşmiş Milletlerin 7 Kasım 2019 tarihli verilerine göre yaşanan iç savaş sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyeli sayısı 5.718.489'dur. Bu sayının kayıtlı olmayanlar ile birlikte ve gün be gün arttığı da aşikârdır. Elde edilen sayısal verilere bakıldığında bu sayının yüzde 65,5'ini Türkiye'ye sığınan Suriyeliler oluşturmaktadır. Lübnan başta olmak üzere Ürdün, Irak ve Mısır da çok sayıda Suriyelinin göç ettiği ülkeler arasında yer almaktadır.¹⁶⁸

4.2.1. Türkiye'de Bulunan Suriyeliler Hakkında Genel Bilgi

İç savaşın giderek şiddetini arttırması ile beraber Suriyeliler komşu ülkelerin sınırlarına dayanmıştır. Sınır komşusu olan Türkiye'nin 2012 yılında "Açık Kapı Politikası" uygulaması ile pek çok Suriyeli hem transit ülke olarak hem de hedef ülke olarak Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır.¹⁶⁹

Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne 04.11.2021 tarihinde ilan edilen verilere göre Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısı 3.728.618'e ulaşmıştır. 535.458 Suriyeli ile İstanbul en çok Suriyelinin bulunduğu il konumundadır. Gaziantep ve Hatay, geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler bakımından İstanbul'un peşinden gelmektedir. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin 2.002.936'sını erkek, 1.720.738'ini ise kadın nüfus oluşturmaktadır. Suriye'den göç eden bireylerin yarısından fazlası 18 yaş altı grup ve kadınlardan oluşmaktadır.¹⁷⁰

Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin yaridan fazlasını çocuk nüfus oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu grubun eğitim-öğretim hayatına devam etmesine yönelik çalışmalar sağlanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 8 Haziran 2021 tarihli verilerine göre eğitim hayatına devam eden Suriyeli çocuk sayısı toplamda 771.428'dir. Devam etmeyenlerin sayısı ise 432.956'dır. Üniversitede düzeyinde eğitim alanların sayısı ise 48.192'ye ulaşmıştır.¹⁷¹

¹⁶⁷Murat Sezik ve Osman Ağır, "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (2016), s. 99-100.

¹⁶⁸Mahmut Hamsici, "Komşu Ülkelerdeki 6 Milyona'a Yakın Suriyeli Mülteci Ülkelerine Döner Mi?", 2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50502393>, erişim 01 Kasım, 2021.

¹⁶⁹Sezik ve Ağır, "Suriye'den Türkiye'ye", s. 100-101.

¹⁷⁰"Geçici Koruma", Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, erişim 01 Kasım, 2021.

¹⁷¹"Türkiye'deki Suriyeli Sayısı", https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gclid=CjwKCAiAp8iMBhAqEiwAJb94z4mvzmeNpdrWpGllvTvOZQFYbZhcgDw1PCGPwqJygEwFsZxVE8HhoCUGQQAyD_BwE, erişim 15 Kasım, 2021.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2020 yılı verileri kontrol edildiğinde göç eden Suriyelilerin 58.402'si erkek, 3.967'si kadın olmak üzere toplamda 62. 369 geçici koruma altında bulunan Suriyeli çalışma hayatında yerini almıştır.¹⁷² Kayıt altında olmayıp çalışma hayatında bulunan Suriyelilerin kayıtlı nüfusa oranla %97 civarında olduğu Birleşmiş Milletler'e bağlı Dünya Çalışma Örgütü (ILO) tarafından hazırlanan 2020 raporunda belirtilmektedir.

Göç süreci başlı başına zor bir dönemi ifade ederken, iç savaş sebebi ile ülkesinden ayrılmak zorunda kalan Suriyeli halk, göç ettikleri ülkelerde çok daha fazla zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye, "Açık Kapı Politikası" çerçevesinde çok sayıda Suriyeliyi topraklarında barındırmaktadır. Bu durum pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Yeterli barınma imkânlarının sağlanamaması, iş imkânlarının sınırlı olması ve çalışma hayatındaki ucuz işçilik anlayışı, eğitim sürecinde yaşanan zorluklar gibi çeşitli sorunlar, göç edilen ülkelerin temel sorunları arasında yer almaktadır. Böyle bir durumda göç edilen ülke vatandaşlarının göç eden halka karşı bakışı da olumsuz olabilmektedir.¹⁷³

Suriye'den Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan halk, Türk halkı tarafından başlangıçta "misafir" olarak kabul edilmiş ve olumsuz bir tutum sergilenmemiştir. Zamanla iç savaşın boyutunun artması ve göç eden Suriyelilerin artık ülkelere dönemeyeceğinin anlaşılması hem göç eden Suriyeli halk için hem de Türk halkı için olumsuz düşünceleri ve tutumları da beraberinde getirmiştir.¹⁷⁴

Başlangıçta iç savaşın bu denli uzun süreceğinin tahmin edilememesi, Suriyeli halkın Türkiye'ye geldikten sonra toplumla entegre olmasını zorlaştırmıştır. Göç ettikleri ülkede kısa süreli kalınacağına düşünülmesi ve yaşanan savaş psikolojisi yerel halk ile uyumu zorlaştırmıştır. Bunun yanı sıra kültürel farklılıkların da ortaya çıkması, ortak bir dilin paylaşılamaması ve kendini ifade edememe durumu göç etmek zorunda kalan Suriyelileri kendi aralarında iletişime zorlamıştır. Zaman içinde göç sürecinin uzaması geçici koruma altındaki Suriyelilerin artık Türk toplumu ile bütünleşmesini zorunlu hale getirmiştir.¹⁷⁵

Öte yandan Türkiye Cumhuriyeti devleti, kapılarını açtığı Suriyeliler için çeşitli uyum politikaları oluşturmuştur. Suriyeliler için kamplarda yaşam alanları sağlarken,

¹⁷²“Yabancıların Çalışma İzinleri İstatistikleri- 2020”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2020, s. 11, <https://www.csgb.gov.tr/media/87487/yabanciizin2020.pdf>, Erişim 15 Kasım, 2021.

¹⁷³Hasan Çiftçi, “Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum, Algı ve Empatik Eğilimlerinin Analizi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7/ 3 (2018), s. 2234.

¹⁷⁴Eren Alper Yılmaz, “Uyum Teorileri Çerçevesinde Suriyelilerin Türkiye'ye Entegrasyon Süreci”, *Turkish Studies, İnternational Balkan University*, 14/ 5 (2019), s. 290.

¹⁷⁵Yılmaz, “Uyum Teorileri”, s. 291.

eğitim ve psikolojik destek alanında da yardımcı olmaya çalışmıştır. Devlet olarak sağlanan destek, Türk toplumu tarafından aynı oranda gerçekleşmemiştir.

4.2.2. Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Türk Hukukundaki Yeri

Bireysel ve kitlesel olmak üzere geçmişten günümüze değin ortaya çıkan bir coğrafi yer değişikliği durumu söz konusudur. Çeşitli sebeplerle kendi topraklarından ayrılmayı seçen ya da ayrılmak zorunda olan topluluklar uluslararası alanda birden fazla şekilde adlandırılmaktadır. Bu adlandırmalara mülteci, sığınmacı, yabancı, göçmen, zorunlu göçmen, geçici koruma altında olan kimse şeklinde örnek verilebilir. Bu kavramlar çalışmanın ikinci bölümünde detaylandırıldığından bu bölümde kısaca bahsedilecektir.

Dünyanın her yerinde insanlığın ilk çağlarından itibaren süregelen göç serüveni, son yıllarda Türkiye’nin en uzun sınırına sahip olan komşusu Suriyeli halk için kaçınılmaz bir son olmuştur. Ülke içinde meydana gelen iç savaş sebebiyle Suriyeli halk kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelmiştir. Bu durum sonucunda ülkeye gelen Suriyeliler kimileri tarafından göçmen, kimileri tarafından mülteci ya da sığınmacı, kimilerine göre ise yabancı olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Ortaya çıkan statü karmaşasını engellemek ve çalışmanın gidişatında kullanılacak tanımı belirtmek açısından Türk Hukukunda Suriyelilerin ne şekilde adlandırıldığına kısaca değinilecektir.¹⁷⁶

Türkiye’de bulunan Suriyelilerin uluslararası koruma statüleri arasından ağırlıklı olarak mülteci, sığınmacı ve göçmen olarak adlandırıldığı görülmektedir.¹⁷⁷ Oysaki bu tanımlar her ne kadar birbirine yakın anlamları ifade etse de haklar ve yükümlülükler açısından birbirinden ayrılmaktadır.¹⁷⁸ 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında tanımı yapılan mülteci kavramı¹⁷⁹, tanımsal nitelikler bakımından Türkiye’ye göç eden Suriyeliler için uygun olsa da Türkiye mülteci statüsü vermeyi yalnızca Avrupa ülkelerinden gelenlerle sınırlandırdığı için bu kavram Suriyeliler adına

¹⁷⁶İbrahim Kaya ve Esra Yılmaz Eren, “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Hakkında: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri”, *SETA Rapor*, 2014, s. 10.

¹⁷⁷Ersan Şen, “Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, 2019, <https://www.hukukihaber.net/turkiyede-bulunan-suriyelilerin-hukuki-statusu-makale,6377.html>, erişim 01 Kasım, 2021.

¹⁷⁸Ali Çiçek, “Türkiye’ye Göç Eden Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, *TURAN-SAM Uluslar arası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 12/ 48 (2020), s. 181.

¹⁷⁹1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci, “‘ırkı, dini, tâbiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tâbiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden mutadenikâmet ettiği ülke dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs” olarak tanımlanmıştır. Ahmet Hamdi Topal, “Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/ 1 (2015), s. 8.

kullanılamamaktadır. Sığınmacı kavramının mülteciliğe kabul edilene kadar ki süreçte kullanılması ve mülteci kavramı ile benzer olsa da coğrafi sınırlamanın olmaması sığınmacı kavramını mültecilikten ayırmaktadır. Nitekim üçüncü bir devlet bulana kadarki kısa bir süreyi ifade etmesi, geri dönülecek düşüncesinin hâkim olması ve statü belirleme işlemlerinde herhangi bir belgenin bulunmaması durumu Türkiye’de bulunan Suriyeliler için sığınmacı kavramının kullanılmasında uygun görülmemektedir.¹⁸⁰ Ortaya çıkan statü boşluğunu doldurmak adına Türk Hukukunda yabancılara yönelik yeni bir kanun hazırlanmıştır.¹⁸¹ Kitleler halinde göç eden Suriyelilerin konumu ve adlandırılması, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda (YUKK) “geçici koruma” adı altında yeni bir statü belirlenerek kabul edilmiştir.¹⁸² YUKK’ un 91. Maddesinde “geçici koruma” statüsü kanuni bir temele dayandırılarak ana hatları belirlenmiştir. 22.10.2014 tarihinde ise ‘Geçici Koruma Yönetmeliği’ yürürlüğe girerek ayrıntıları düzenlenmiştir.¹⁸³

Geçici koruma, ani bir şekilde gerçekleşen kitlesel akınların, sınırların geçilmesi durumunda acil çözümler bulmak üzere oluşturulan geçici korumayı ifade etmektedir.¹⁸⁴ Geçici Koruma Yönetmeliği’ne göre; *“ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara”* sağlanabilecek haklar ve sorumluluklar ortaya konmuştur.¹⁸⁵ Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin statüleri, Geçici Koruma Yönetmeliği’nde;

28.4.2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz.”¹⁸⁶

şeklinde yer almaktadır. Geçici Koruma statüsünden yararlanan yabancılara sağlanacak olan hizmetler ilgili yönetmeliğin 26- 32. maddeleri içerisinde yer almaktadır. Sağlık,

¹⁸⁰Mithat Büyükhana, “Uluslararası ve Ulusal Mevzuata Göre Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, *R&S- Research Studies Anatolia Journal*, 4/ 2 (2021), s. 85.

¹⁸¹Çiçek, “Türkiye’ye Göç”, s. 184.

¹⁸²Ahmet Hamdi Topal, “Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/ 1 (2015), s. 13.

¹⁸³Topal, “Geçici Koruma”, s.14.

¹⁸⁴“Geçici Koruma Hakkında Genel Bilgi”, Göç İdaresi Başkanlığı(GİB), erişim 15 Kasım, 2021, <https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi45>.

¹⁸⁵“Geçici Koruma Yönetmeliği ve Getirdiği Yenilikler”, Göç İdaresi Başkanlığı, erişim 15 Kasım, 2021, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gk_yon_getirdigi_yenilikler.pdf.

¹⁸⁶“Geçici Koruma Yönetmeliği ve Getirdiği Yenilikler”, GİB, erişim 15 Kasım, 2021, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gk_yon_getirdigi_yenilikler.pdf.

eğitim, barınma, iş hayatına erişim, sosyal hizmetler ve tercümanlık gibi pek çok alanı kapsamaktadır.¹⁸⁷

Suriye’de yaşanan iç savaş sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyeli halk, başlangıçta Türk hukuk sisteminde uygun bir statü olmaması nedeniyle ‘misafir’ olarak kabul edilmiş ve nitelendirilmiştir. Ancak savaşın beklenenden uzun sürmesi mevcut olan boşluğun doldurulmasını zorunlu kılmıştır. Bunun neticesinde 2013 yılında YUKK kabul edilmiş, 2014’te ise Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılarak bu boşluk doldurulmuştur. Günümüzde Türkiye sınırları dâhilinde bulunan ve çalışmada da bahsi geçen Suriyeliler, geçici koruma altında olanlar olarak kabul edilmektedir.¹⁸⁸

¹⁸⁷“Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler”, Geçici Koruma Yönetmeliği, erişim 15 Kasım, 2021, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>.

¹⁸⁸Büyükhana, “Uluslararası ve Ulusal”, s. 88.

5. SİYASİ PARTİLERİN VE TÜRK MEDYASININ SURİYELİ SÖYLEMLERİ

5.1. Siyasi Partilerin Suriyeli Söylemleri

Suriye’de Arap Halk Hareketi ile ortaya çıkan demokratikleşme süreci, iç savaş boyutuna ulaşmış ve akabinde Suriyeli halkın kitlesel olarak göç etmesine sebebiyet vermiştir. Bu durumdan en çok etkilenen ülkelerin başını çeken Türkiye, ‘açık kapı’ politikası kapsamında topraklarına gelen Suriyelileri geri çevirmemiştir. Resmi kayıtlarda 3 buçuk milyondan fazla Suriyeliye geçici koruma statüsü verilmiştir. Kayıt dışı ülkede yer alan Suriyeliler ile bu sayı gittikçe artmakta ve gerek siyasi liderlerin gerekse toplumun söylemlerinde sıklıkla yer almaktadır.¹⁸⁹ Çalışmanın bu kısmında Türkiye’de yer alan iktidar partisi Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) başta olmak üzere, ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), İYİ Parti (İYİ) ve Halkların Demokratik Partisi (HDP)’nin Suriyeli göçmenler üzerinden yürüttüğü söylemler 2011-2021 dönemlerini kapsayacak şekilde incelenecek ve güvenlikleştirme teorisi kapsamında değerlendirilecektir.

Göç süreci göç edilen ülke açısından değerlendirildiğinde birbirinden farklı pek çok alanı etkilemektedir. Süreç kısa vadeli olduğunda etki alanı daha dar olmakla birlikte eğer süreç uzarsa etki alanı hem daha geniş olmakta hem de karmaşık hale gelebilmektedir. Özellikle ekonomik sorunların ortaya çıkmaya başlaması ile beraber, göç edilen ülkelerde toplumsal, kültürel ve sosyal problemler de gün yüzüne çıkmaktadır. Türkiye/ Anadolu, coğrafi konumu nedeniyle geçmişten bugüne çok sayıda göç hareketliliğine ev sahipliği yapmış ve yapmaktadır. Dolayısıyla yaşanan göç hareketliliğinden gerek siyasal düzen ve gerek sosyo- ekonomik yapı etkilenmekte ve şekillenmektedir. Günümüzde Suriye’den gerçekleşen kitlesel göç hareketliliği de aynı şekilde Türk siyasal yapısını etkilemektedir.¹⁹⁰ Toplumsal uyum sürecinin doğru bir şekilde yönetilebilmesi adına iktidar partisi tarafından bir takım adımlar atılmakta, çeşitli politikalar uygulanmakta iken, muhalefet partilerinin yaşanan göçe karşı yaklaşımı Suriyeli göçmenlerin güvenlikleştirilmesine yönelik olmaktadır.

¹⁸⁹Yusuf Devran ve Ömer Faruk Özcan, “ Söylemlerin Dilinden Suriye Sorunu”, *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı:25 (2016), s. 36-37.

¹⁹⁰Gökhan Tuncel ve Süleyman Ekici, “Göçün Siyasal Etkisi: Suriyeli Göçmenlerin Türk Siyasetine Etkisi”, *Birey ve Toplum Dergisi*, 9/ 18 (2019), s. 50-56.

5.1.1. Adalet ve Kalkınma Partisi

Daha önce de değinildiği üzere Türkiye;

Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye”¹⁹¹ mülteci statüsü vererek, coğrafi sınırlamalar ile topraklarına göç eden toplulukları hukuki olarak adlandırmaktadır.

Bu nedenle Suriyeliler her ne kadar mülteci olma koşullarını sağlasalar da, Türkiye’deki YUKK gereğince coğrafi sınırlamalar nedeniyle mülteci statüsü ile adlandırılmamaktadır. Her ne kadar konuşmalarda sığınmacı, mülteci vb ifadelerle yer verilse de genel olarak AK Parti grubunda Suriyeliler için ‘misafir’ tanımı en yaygın kullanım alanına sahiptir. Bu tanım bir yandan geçici bir süreci ifade ederken Türkiye’de iktidar partisi olan AK Parti’nin de söylemlerinin belirleyici unsuru haline gelmiştir. AK Parti Hükümeti, kendilerine sığınan Suriyelilere en başından beri ‘misafir’ olarak yaklaşmış, Türk ve Suriyeliler arasındaki ilişkiyi ‘ensar-muhacir’ ilişkisi ile özdeşleştirmiştir.¹⁹² 2014 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın bir konuşmasındaki; “Bakin şu an da bir milyon üç yüz bin Suriyeli ve Iraklıyı eğer topraklarımızda bir Ensar anlayışıyla misafir ediyorsak, bu milletin büyüklüğünün ifadesidir.”¹⁹³ cümlesi Suriyelilere karşı yaklaşımı açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

AK Parti’nin siyaset dilinde kullandığı misafir kavramı hem geçiciliği ifade etmektedir hem de Türk toplumunun Suriyeli göçmenlere karşı oluşturabileceği olumsuz tutumlarını azaltması açısından önemlidir. Osmanlı Devleti’nin devamı olduğu düşüncesiyle hareket eden ve Suriye ile ilişkilerinde bunu göz ardı etmeyen AK Parti hükümeti, kendisine sığınan Suriyelilere hem bu noktada hem de dinsel bağlarla da yaklaşmıştır. Muhacir, ensar, ümmet gibi kavramlar ile dine ve geçmişe dayalı kardeşliği betimleyen AK Parti hükümeti, topraklarına sığınan Suriyeliler için

¹⁹¹“Mülteci”, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, erişim 24 Kasım, 2021, <https://www.goc.gov.tr/multeci>.

¹⁹²Erhan Arslan, Ali Çiçek ve Ö. Nabi Baykal, “Türkiye’deki Siyasal Partilerin Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler Sorununa Bakışı Üzerine Bir İnceleme”, *İktisadi ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar*, Ed. Filiz Tufan Emni ve Erkan Arslan, Konya: Eğitim Yayınevi, 2021, s. 105.

¹⁹³<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1363/sizin-vakur-durusunuz-bu-milletin-vakur-durusunun-bir-ifadesidir>, erişim 23 Kasım, 2021.

koruyucu/ kollayıcı bir rol üstlenmiştir.¹⁹⁴ Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun şu sözleri ile durum anlaşılmaktadır:

... Türkiye ve Suriye ezelden ebede kardeş iki ülkedir, Türkiye ve Suriye halkları ezelden ebede kardeş olacak halklardır. Dolayısıyla, eğer Suriye'deki kardeşlerimiz sıkıntı içindelerse, evimizi, ekmeğimizi, aşımızı, toprağımızı paylaşmaya hazırız, çünkü biz onlarla yüreğimizi paylaşmışız, yüreğimizi.¹⁹⁵

AK Parti'nin geliştirmiş olduğu misafir söylemi, toplumda aynı şekilde karşılanmamıştır. Başlangıçta kısa süreli olarak düşünülen süreç zaman içinde gitgide uzamış ve toplum tarafından sorun olarak algılanmaya başlanmıştır. Suriyeli göçmenler, Türk toplumu tarafından kendileri için bir risk olarak algılanırken, AK Parti hükümeti süreci herhangi bir soruna dönüştürmeden yürütmektedir. Aksine söylemlerindeki misafir vurgulaması ve geçmiş bağlar ile İslam çatısı altında iki toplumu birleştirmek istemesi ile toplumsal kabulü ve uyumu kolaylaştırmayı amaçladığı düşünülmektedir.

R. T. Erdoğan'ın 6 Şubat 2015'te Bursa'da toplu açılış töreninde gerçekleştirdiği konuşmada yerel halka yönelik seslenişinde Suriyelilere karşı gösterilen özene dair konuşması aşağıdaki gibidir: “Kardeşlerim, Sizin bu 51 bin Suriyeliye, bu sığınmacıya gösterdiğiniz ev sahipliğinden dolayı sizlere şahsım, milletim adına teşekkür ediyorum. Sizler bir Ensar görevi gördünüz, Muhacire bunu gösterdiniz.”¹⁹⁶

Cumhurbaşkanı R.T. Erdoğan'ın BM Cenevre Ofisi'nde düzenlenen 1. Küresel Mülteci Forumu'nda dile getirdiği;

Suriye'de çatışmalar başladıktan sonra açık kapı politikası uygulayarak, ülkemize sığınan hiç kimseyi geri göndermedik. İmkânları bizden katbekat fazla ülkeler, mültecilere sayıları onlarla ifade edilen kotalar koyarken, biz ırk, din, dil, etkin köken ayrımı yapmadan herkese kucak açtık. Birkaç münferit hadise dışında hamdolsun mültecileri ötekileştirecek, dışlayacak, onları düşmanlaştıracak hiçbir üzücü olay yaşanmadı.¹⁹⁷

cümleleri, ülkeye gelen Suriyeli göçmenleri güveliksizleştirdiğinin bir göstergesidir. Bu cümlelerle de görülmektedir ki özelde R. T. Erdoğan, genelde ise AK Parti, Suriyeli göçmenlerin ülke genelinde toplum tarafından hoşnut bir şekilde karşılandığını vurgulamaktadır.

¹⁹⁴Özgür Balkılıç ve F. Armağan Teke Lloyd, “AKP'nin Suriyeli Göçmen Söylemini Türkiye'nin Jeopolitik Senaryosuyla Birlikte Okumak”, *Alternatif Politika*, 12/3 (2020), s. 554.

¹⁹⁵“Konuşmalar”, T.C. Dışişleri Bakanlığı, erişim 23 Kasım, 2021, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-suriyeli-turkmenler-platformunda-yaptigi-konusma_-15-aralik-2012_-istanbul.tr.mfa.

¹⁹⁶“Recep Tayyip Erdoğan Konuşmaları”, T.C. Cumhurbaşkanlığı, erişim 24 Kasım, 2021, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/2985/bursa-toplu-acilis-torende-yaptiklari-konusma>.

¹⁹⁷Zafer Fatih Beyaz- Yıldız Nevin Gündoğmuş ve Esin Işık, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Mülteci Meselesi Birkaç Ülkenin Çabasıyla Ölenemez”, 2019, erişim 24 Kasım, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cumhurbaskani-erdogan-multeci-meselesi-birkac-ulkenin-cabasiyla-onlenemez/1675928>.

Tüm bunların dışında AK Parti Suriyeli göçmenleri bir dış politika aracı olarak da kullanmaktadır. Özellikle Suriye’de yaşanan gelişmelere Avrupa ülkelerinin yeteri kadar özen göstermemesi karşısında Türkiye’yi kıyaslayarak, bölgesel liderlik rolünü de üstlenmektedir. Suriye ile aynı dini paylaşmanın getirdiği ortak kimlik sonucunda, uluslararası alanda İslam dünyasını/ Müslümanları temsil görevini de kendisine edinmiştir.¹⁹⁸ Bu çerçevede bakıldığında Avrupa ülkelerinin sınır güvenliğini korumaya yönelik geliştirmiş olduğu göç ve güvenlik politikalarına karşı Türkiye, Suriyeli göçmenlere sınırlarını açarak kendi topraklarında ‘misafir’ etmiş ve bu durumu her şekilde dile getirmiştir. Aynı zamanda dış siyasette Suriyeli göçmenleri güvenlik problemi olarak da kullanan AK Parti, kendi sınırlarında basında topluma karşı güvenliksizleştirdiği geçici koruma altındaki Suriyelileri, Avrupa ülkelerine karşı bir güvenlik sorunu haline getirebilmektedir. Aşağıda AK Parti Genel başkanı R.T.Erdoğan’ın sözleri bu durum için örnek niteliğindedir:

... Bize verilen bazı sözler var, bize verilen bu sözlerin ne denli yerine getirildiğini göreceğiz. İdlib’de ülkemize göç tehdidi oluşturacak şekilde bir takım sorunlar yaşanıyor. Perşembe günü Avrupa başta olmak üzere tüm dünyaya İdlib’den kaynaklanacak sorunları asla tek başımıza yüklenmeyeceğimizi açıkça ilan ettik. Dedik ki ya bu yükü paylaşacaksınız. Paylaşmamanız halinde kapıları açarız. Hep biz mi düşüneceğiz, biraz da onlar düşünsün.¹⁹⁹

Görüldüğü üzere AK Parti tarafında Suriyeli göçmenler için net bir tanımdan söz edilememektedir. Gerek mülteci, sığınmacı gibi hukuki kavramlar gerekse muhacir, ensar, mazlum, ümmet gibi dini kavramlar konuşmalarda tercih edilmiştir. Toplum tarafından Suriyeli göçmenlerin kalış sürecinin uzaması rahatsızlığa neden olsa da AK Parti cephesinde bu durum normalleştirilmeye ve güvenlik sorunu olarak gösterilmemeye dikkat edilmiştir.

5.1.2. Cumhuriyet Halk Partisi

Ana muhalefet partisi olan CHP kanadına bakıldığında söylemlerin Suriyeli göçmenlere yönelik olmaktan ziyade ağırlıklı olarak iktidara yönelik bir tutum sergilediği gözükmemektedir. Yaşanılan sürecin zorluğu gözler önüne serilerek AK Parti hükümeti sorumlu tutulmakta ve suçlayıcı bir üslup kullanılmaktadır.²⁰⁰

¹⁹⁸Balkılıç ve Teke Lloyd, “AKP’nin Suriyeli”, s. 550.

¹⁹⁹“Cumhurbaşkanı Erdoğan: Olmadı kapıları açarız, AB düşünsün”, Euronews, erişim 25 Kasım, 2021, <https://tr.euronews.com/2019/09/07/erdogan-belediyelerde-isten-cikarmalara-tepki-gosterdi>.

²⁰⁰Süleyman Ekici ve Alpcan Acar, “Göç ve Güvenlik: Cumhuriyet Halk Partisi’nin Suriyeli Göçmenler Konusunda Söylemlerinin Güvenlikleştirme Perspektifinden Değerlendirilmesi”, *DÜSBED*, 27 (2021), s. 284-285.

CHP, Suriyeli göçmen konusunda AK Parti gibi misafir söyleminden ziyade mülteci, sığınmacı kavramlarını kullanmayı tercih etmiş ve söylemlerinde dile getirmiştir. CHP kanadı, AK Parti'nin uygulamış olduğu politikaları yoğun bir şekilde eleştirmiş²⁰¹, Türkiye'ye sığınan Suriyelileri bir güvenlik sorunu²⁰² olarak dile getirmiştir. Bu nedenle görülmektedir ki güvenlikleştirme eyleminde bulunanların başında CHP gelmektedir.²⁰³ Aşağıda gerek CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun gerekse diğer parti mensuplarının söylemlerinde Suriyeli göçmenlerin nasıl güvenlikleştirildiği kendi söylemleri üzerinden analiz edilecektir.

CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu ve diğer parti mensuplarının söylemlerine bakıldığında Suriyeliler, iç güvenlik sorunu olarak değerlendirilmiştir. Suriyeli göçmenlerin çoğunluğunu oluşturan çocuk ve gençlerin dil bilmemesinin, toplumsal uyumu zorlaştıracığı vurgulanmış ve eleştirilmiştir. Söylemlerinde “bela”²⁰⁴, “bataklık”²⁰⁵, “mayın” gibi kavramların kullanılarak toplum nezdinde olumsuz algılara ve güvenlik endişelerine sebep olması kaçınılmaz gözükmektedir.

CHP'de yapılan söylemlere bakıldığında, Suriyeli göçmenler, toplum açısından bir tehdit unsuru ve ekonomik yük olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında potansiyel suç taşıyıcılar olarak görülmekte ve Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde ortaya çıkan suçların temel sebebi olarak değerlendirilmektedir. Bu durumun gerçek dışı olduğu ise İçişleri Bakanlığı'nın verileri²⁰⁶ ile desteklenmektedir. Suriyeli göçmenlerin Açık Kapı Politikası ile Türkiye'ye girmelerinden son derece rahatsızlık duyan CHP, uygulanan bu politikaların yanlış olduğunu sıklıkla dile getirmiş ve ülkeye giren Suriyelilerin yeteri kadar araştırılmadan sınırlardan alınmasını da ayrıca eleştirmiştir. Herhangi bir terör örgütü mensubunun da sınırlardan kolaylıkla

²⁰¹Bkz. CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun 30 Mart 2021 tarihinde TBMM CHP Grup Toplantısında yapmış olduğu konuşmadan bir kısım: “Değerli arkadaşlarım; Ak Parti'nin Suriye politikasını en sert şekilde eleştiren benim ama asla ırkçılık yapmam, asla.”, erişim 25 Kasım, 2021, <https://chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroglu-tbmm-chp-grup-toplantisinda-konustu-30-mart-2021?q=suriyeli>.

²⁰²Bkz: CHP Genel Başkanı'nın TBMM Parti Grup toplantısında sarf etmiş olduğu sözler: “Şimdi sığınmacılar gelecek. Daha önce de söyledim yine söylüyorum dilimde tüy bitti, Suriyeliler milletin başına bela olacak. ...”, erişim 29 Kasım, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/son-dakika-kilicdaroglundan-deprem-gibi-sozler-5605883/>.

²⁰³Ekici ve Acar, “Göç ve Güvenlik”, s. 285.

²⁰⁴Bkz: CHP Genel Başkanı'nın TBMM Parti Grup toplantısında sarf etmiş olduğu sözler: “Şimdi sığınmacılar gelecek. Daha önce de söyledim yine söylüyorum dilimde tüy bitti, Suriyeliler milletin başına bela olacak. ...”, erişim 29 Kasım, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/son-dakika-kilicdaroglundan-deprem-gibi-sozler-5605883/>.

²⁰⁵Emin Özgünül, 2019, “CHP'li Erdoğan Toprak'tan Suriyeli Açıklaması”, Bkz: Erdoğan Toprak “Sınırlarımız içinde Suriye bataklığına saplandık. Şehirler yaşanmaz hale geldi. Dil bilmeyen, eğitim alamayan 1.5 milyon çocuk ve genç Suriyeli de ülkemiz için mayın tehlikesi taşıyor”, erişim 29 Kasım, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/chpli-erdogan-topraktan-suriyeli-aciklamasi-5247407/>.

²⁰⁶Bkz. Suriyelilerin karışıkları toplam suç oranları ülke geneline bakıldığında 2014-2017 arasında yıllık yüzde 1,32 olarak karşımıza çıkmaktadır. CHP'nin ve diğer muhalefet partilerinin söylemlerinin tam tersi bir sonuç İçişleri Bakanlığı tarafından sunulmaktadır. Erişim 29 Kasım, 2021, <https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi05072017>.

girebileceği ve ülke güvenliğini tehdit edebileceği de söylemlerinde sıklıkla yer almıştır.²⁰⁷

CHP'nin karşı çıktığı bir diğer konu ise Suriyeli göçmenlere tanınan vatandaşlık hakkı üzerinedir. Vatandaşlık hakkının verilmesi ile ortaya çıkabilecek ulusal güvenlik sorunlarına vurgu yapılmaktadır. Bunun yanında göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin, Türk halkına harcanması gereken bütçeyi kullanmalarına yönelik yaklaşımları, Türk toplumunun Suriyeli göçmenlere bakışını da olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Özellikle eğitim ve sağlık alanında sağlanan haklar ve iş konusunda Suriyelilerin, Türk vatandaşlarının işlerini elinden alıyor algısının oluşturulması, toplumdaki 'misafir' algısını yok edip 'öteki' veya 'yabancı' olarak değiştirmektedir.²⁰⁸

Kılıçdaroğlu'nun; "Güvenlik riski var. Kimin terörist olduğu, kimin masum olduğunu kimse bilmiyor. Bakın, Reyhanlı'da 2 Suriyeli bomba yaparken patladı ve öldüler. Hatay, aynı şekilde karışacak yerlerden birisidir. Kim, hangi evde, nerede oturuyor?"²⁰⁹ sözleri açık kapı politikasına bir gönderme niteliğinde olup ulusal güvenliği tehdit ettiği yönündeki iddialarını ortaya koymaktadır. Bunun dışında yine Kilis'te Suriyeli nüfusun Türk nüfusundan fazla olmasını eleştirmiş ve endişelerini 2016 yılında TBMM Grup Toplantısında yapmış olduğu konuşmada; "Kilis süratle Suriyelileşiyor. Suriyelilerin nüfusu Kilislilerden fazla ve Kilis'te yaşayan vatandaşlarımızın yüzde 20-25'i göç etmek zorunda kaldı. Onlar göç ediyorlar, Suriyeliler oraya yerleşiyorlar. Peki, nereye kadar gidecek bu?"²¹⁰ cümleleri ile dile getirmiştir.

CHP Genel Başkanının ve diğer parti mensuplarının sürekli Suriyelileri ötekileştirmenin yanlış olduğundan ve bu ayrımcı tavrı sergilemediklerinden bahsetseler de yapmış oldukların konuşmalarda ortaya çıkan sonuç aksini göstermektedir. CHP Genel Başkan Yardımcısı ve Grup Sözcüsü Faik Öztrak'ın 26 Kasım 2021 tarihinde Genel Merkez'de yapmış olduğu toplantıda; " 'Emevi Camii'nde namaz kılacağız' deyip, egemen güçlerin taşeronluğuna soyunup, beş milyon Suriyeliyi ülkemize doldurandır. Yine bir o kadar Suriyeliye de, Suriye'de bakmak zorunda kalandır.

²⁰⁷Ekici ve Acar, "Göç ve Güvenlik", s. 286.

²⁰⁸Maaz İbrahimoğlu, "CHP Suriyeli Sığınmacılara Nasıl Bakıyor", *Independent Türkçe*, erişim 29 Kasım, 2021, <https://www.indytrk.com/node/376336/haber/chpsuriyelis%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lara-nas%C4%B1-bak%C4%B1yor>.

²⁰⁹CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun; 12.07.2016 Tarihinde Grup Genel Kurulu Toplantısında Yaptığı Konuşma, erişim 29 Kasım, 2021, <https://www.chp.org.tr/haberler/12-temmuz-2016-tarihli-tbmm-grup-konusmasi?q=Suriyeliler>.

²¹⁰Kemal Kılıçdaroğlu, "Kilis Süratle Suriyelileşiyor", erişim 29 Kasım, 2021, <https://www.chp.org.tr/haberler/10-mayis-2016-tarihli-tbmm-grup-konusmasi?q=suriyeli>.

Milletimizin 10 milyarlarca dolarını, Suriye bataklığında bataklığa gömendir.”²¹¹ hem iktidarı eleştirirken hem de söylemleri ile ayrımcı tavrını ortaya koymaktadır.

CHP bayrağı altında değerlendirildiğinde Suriyeli göçmenlerin geri gönderilmesine yönelik yaklaşımlar söz konusu olurken, bu yaklaşımların hangi üslup ile yapıldığına da değinmekte yarar vardır. Zira aynı bayrak altında bulunan iki farklı CHP’li belediye başkanı, Suriyeli göçmenlere karşı yaklaşımları ile dikkat çekmektedir. İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer, İzmir’de bulunan Suriyeli göçmenlerin son derece zor koşullarda hayatlarını idame ettiklerini ve topluma entegre olma konusunda zorluk yaşadıklarını dile getirmiş²¹² ve Suriyeli göçmenlerin konforunu sağlamak adına elinden geleni yapacağını da şu şekilde ifade etmiştir: "Flamingolara sahip çıkarken onlara sahip çıkmayacak mıyım? Burada yaşadıkları sürece onların hayatını iyileştirmek için her şeyi yapmaya devam edeceğim."²¹³

Soyer’in aksine, Bolu Belediye Başkanı Tanju Özcan ise Suriyeli göçmenleri geri gönderme konusunda farklı bir üslup kullanmaktadır. Yerel seçimlerden önce Bolu’da Suriyeli görmek istemediğini ifade eden Özcan, Suriyeli göçmenlere dağıtılan yemeği keserek geri göndermeye yönelik ilk adımını atmıştır. Tanju Özcan’ın; “Gitsinler istiyoruz. Bu misafirlik uzadı. Benim elimde yetki yok ki zorla, zabıtayla şehrin dışına bırakıp koyayım. Bir ara sınırlar açıldığında biz otobüsleri ücretsiz yapıp insan gönderdik. Şimdi de göndermeye hazırız. Gönderelim gitsin.”²¹⁴ sözleri ile ayrımcı tavrını ortaya koyarak dikkat çekmektedir. Özcan’ın sarf ettiği sözler, hem kendi partisi içinde hem de diğer partiler tarafından eleştirilmekte ve kabul edilmemektedir. CHP Yerel Yönetimlerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Seyit Torun; “Suriyeli misafirlerimizi güven içinde ülkelerine uğurlayacağız. Ancak bu süre zarfında partimizin kırmızıçizgisi, hangi ırktan ve inançtan olursa olsun, hiçbir insanın ayrımcılığa maruz kalmaması, mağdur edilmemesidir”²¹⁵ sözleri ile Özcan’ı eleştirmektedir.

Görüldüğü üzere CHP, başta genel başkan olmak üzere parti mensupları da dâhil Suriyeli göçmenlere yönelik iktidar üzerinden eleştirilerde bulunmakta ve ‘sorun’ algısı

²¹¹Faik Öztrak, erişim 29 Kasım, 2021, <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-sozcusu-oztrak-hemen-secim-acil-secim-demek-uzere-meydanlara-iniyoruz?q=suriyeli>.

²¹²“Tunç Soyer: Suriyeli sığınmacılar insanlık dışı yaşıyor”, *Cumhuriyet*, erişim 01 Aralık, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/tunc-soyer-suriyeli-siginmacilar-insanlik-disi-kosullarda-yasiyor-1702625>.

²¹³“Tunç Soyer: Suriyeli göçmenlerin konforunu sağlayacağım”, *Enson Haber*, erişim 01 Aralık, 2021, <https://www.ensonhaber.com/gundem/tunc-soyer-suriyeli-gocmenlerin-konforunu-saglayacagim>.

²¹⁴“CHP’li Bolu Belediye Başkanı Tanju Özcan: Yabancı Uyruklulardan 10 Kat Fazla Su Faturası Ücreti Alacağız”, *Yeni Şafak*, erişim 01 Aralık, 2021, <https://www.yenisafak.com/gundem/chpli-bolu-belediye-baskani-tanju-ozcan-yabanci-uyruklulardan-10-kat-fazla-su-faturasi-ucreti-alacagiz-3664381>, Erişim Tarihi: 01.12.2021.

²¹⁵“CHP: Parti Politikamız İle Taban Tabana Zıt”, *BBC*, erişim 01 Aralık, 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57986642>.

ile hareket etmekte ancak söylemlerinde ‘Suriyeli kardeşlerim’ dilinden de uzaklaşmamaktadır. Özellikle Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı küçük illerde ortaya çıkabilecek kimlik sorunları ve toplumsal uyumsuzluk nedeni ile ulusal güvenliğin tehlikeye düşeceğine vurgu yapan ana muhalefet partisi, Suriyeli göçmenlere yönelik politikalarından bahsederken ‘davullu zurnalı göndereceğiz’²¹⁶ ifadelerine yer vermekte, barışçıl bir politikaları olduğunu vurgulamaktadır. Ancak her ne kadar ötekileştirmenin yanlış olduğuna vurgu yapılsa da söz-edim yoluyla CHP üyeleri Suriyelilere yönelik güvenlikleştirici bir üslup kullanmakta ve toplumu bu şekilde yönlendirmektedir.²¹⁷

5.1.3. Milliyetçi Hareket Partisi

Milliyetçi Hareket Partisi günümüzde iktidara yakınlığı ile eleştirilse de muhalefet olduğunu kimi alanlarda hala göstermektedir. Suriyeli göçmen konusu bu alanlardan bir tanesidir. İç savaşın beklenenden uzun sürmesi, Suriyeli göçmenlerin misafirlik sürecini de uzatmış ve bu durum MHP kanadında da tepkilere yol açmıştır. AK Parti’nin Suriye politikasını eleştiren MHP, hem etnik sorunların ortaya çıkması ihtimalinden hem de ekonomik ve sınır güvenliğinin tehlike altında olduğu eleştirisinde bulunmuştur. Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığına kabul edilmesine yönelik açıklamalar da MHP cephesinde oldukça sert karşılanmıştır.²¹⁸

MHP, Suriyeli göçmen söylemini daha çok iktidar partisinin politikalarını eleştirmek üzerine gerçekleştirmektedir. Türkiye sınırlarından içeri giren Suriyeliler için ‘masum insanlar’ tanımlaması yapılsa da aralarında ulusal güvenliği tehdit edebilecek kişilerin olma ihtimali tüm göç eden Suriyelileri güvenilir bir konuma getirmektedir.²¹⁹ Bu nedendir ki geri gönderilmelerine yönelik açıklamalar sıklıkla dile getirilmektedir. Yakın zamanda MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin yapmış olduğu bir açıklama bunu gözler önüne sermektedir:

²¹⁶Bkz: “CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, "Allah nasip eder sizlerin oylarıyla iktidar olursam ben o gün Suriyelileri davulla zurnayla kendi ülkelerine göndereceğim." dedi. *TRT Haber*, erişim 29 Kasım, 2021, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/kilicdaroglu-suriyelileri-davulla-zurnayla-kendi-ulkelerine-gonderecegim-604416.html>.

²¹⁷Ekici ve Acar, “Göç ve Güvenlik”, s. 287.

²¹⁸Devran ve Özcan, “Söylemlerin Dilinden”, s. 47.

²¹⁹“Bahçeli’den Suriyelilere Vatandaşlık Tepkisi”, Bkz: Devlet Bahçeli: “Milletimizin âlicenaplığına sığınan mağdur ve mazlumlara yardım elimizi uzatmak, insani destek vermek manevi bir görevdir. Ancak kendi ülkelerinden kopup gelenlere kucak açtığımız andan itibaren Ortadoğu’nun her türlü istikrarsızlık ve olumsuzlukları da yoğun şekilde ithal edilmiştir. Kim ya da kimlerin ülkemize girdiği ayrıntısıyla tespit edilmeden sınır kapılarımızın vicdan diplomasisi ismiyle açılması, iç barış ve sükûnet ortamına ağır hasar vermiştir. Sığınmacı kisvesiyle Türkiye’ye suçlular dolmuş, asayişsizlik ve terör olayları keskin bir yükseliş göstermiştir.”, *Aljazeera*, erişim 03 Aralık, 2021, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/bahceliden-suriyelilere-vatandaslik-tepkisi>.

... Bir yanda ülkesi için canını ortaya koyanlar varken, diğer yanda sığındığı ülkenin plajlarında keyif sürenler doğal olarak maşeri vicdanda sorgulanmaktadır. Şu da var ki, bayram münasebetiyle kendi ülkelerine gidebilenlerin, bu gidişlerinde sorun yaşamayanların geri dönüşlerine de lüzum yoktur.²²⁰

Genel Başkan Devlet Bahçeli'nin Suriyeli göçmenler konusu ilk ortaya çıktığı dönemlerdeki söylemleri ağırlıklı olarak AK Parti politikalarının yanlışlığı ve Suriye'nin iç meselelerine karışılması olarak yorumlanmaktadır. Yaşanılan olayları özellikle Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) olarak değerlendiren Bahçeli, AK Parti'yi de Batılı ülkelerin bölgede taşeronluğunu/ yükleniciliğini yapan aktörü olarak nitelemektedir.²²¹

Bahçeli, Suriyeli göçmenlerin Kürt kimliklerine vurgu yapmakta ve Suriye'de meydana gelen iç savaş neticesinde Suriye'nin kuzeyinde gerçekleşebilecek Kürt birliğinin (olası bir Kürdistan Devleti'nin kurulmasına yönelik) Türkiye sınırları için endişe oluşturabileceğini de belirtmektedir.²²² Suriye'de meydana gelen olaylara orada bulunan Türkmenler üzerinden de değinen Bahçeli, kendilerinin yalnızlaştırıldığını ve desteklenmesi gereken önemli bir unsur olduğunu dile getirmiştir.²²³

Yukarıda bahsi geçen sınır güvenliği yaklaşımlarının haricinde bir de Suriyeli göçmenlerin uzun vadede Türkiye'de kalmaları ile iki ülke vatandaşları arasında yaşanan evlilik olaylarının demografik yapıyı zedeleyici bir sonuç doğuracağı da öne çıkarılmıştır. Zira evlilik ve doğum oranlarının giderek artmasının Türk kimliğine ve demografik yapısına zarar vermesi endişesini doğurmuştur.²²⁴

MHP, Suriyeli göçmenler konusunda özellikle sınır güvenliği ve ekonomik güvenlik üzerinde durmuş ve bu konuları eleştirmiştir. Artan Suriyeli göçmen sayıları nedeniyle endişelerini dile getiren Bahçeli; "Suriyeli mültecilere 5 milyar dolar harcayıp, sıra öğretmene, çiftçiye, memura gelince çok gören; veren el alan elden üstündür parolasıyla eşe, dosta, hısıma, dünüre ve havuzculara hazineyi peşkeş çeken vicdansızları unutmayacaktır."²²⁵ sözleri ile iktidarı eleştirmektedir. Tüm bu

²²⁰"Bahçeli'den Göçmenlere İlişkin Açıklama", *NTV*, erişim 01 Aralık, 2021, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bahceliden-gocmenlere-iliskin-aciklama,LH9kYbXmKkqE5P-oaGDtaQ>.

²²¹Devlet Bahçeli, "Devlet Bahçeli'nin TBMM Grup Konuşması'nda Ortadoğu'da gerçekleşen Arap Halk Hareketleri nezdinde Suriye'de yaşanan olaylara yaklaşımı: ...BOP Eşbaşkanı Erdoğan, küresel güç merkezlerinin kendisine verdiği görevleri harfiyen yerine getirirken ahde vefa, hatır ve gönül gibi manevi ve insani değerleri ihlal etmiştir. ... Kimi dost ya da kardeş olarak ilan ettiyse sırtından hançerlemiş ve Batılı çevrelerin taşeronu ve yüklenicisi gibi davranmaktan uzak durmamıştır.", 2011, erişim 03 Aralık, 2021, https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/1313/index.html.

²²²Devlet Bahçeli, Bkz. Devlet Bahçeli'nin TBMM Grup Toplantısındaki konuşması: "Ve titizlikle üzerinde düşünülmesi gereken konu, Irak'tan sonra Suriye'nin doğusunda ve ülkemizin güney sınırında ortaya çıkabilecek bir özerk Kürt idaresinin nelere mal olacağı hususudur.", 2012, erişim 03 Aralık, 2021, https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/1792/index.html.

²²³Devran ve Özcan, "Söylemlerin Dilinden", s. 41.

²²⁴"Devlet Bahçeli'den AK Parti ile Çelişen 'Göçmen' Açıklaması", *Cumhuriyet*, erişim 03 Aralık, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/devlet-bahceliden-akpile-celisen-gocmen-aciklamasi-1856773>.

²²⁵Devlet Bahçeli, 2014, erişim 03 Aralık, 2021, <https://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/3629/mhp/index.html>.

yaklaşımların neticesinde görülmektedir ki Genel Başkan Devlet Bahçeli özelinde MHP, Suriyeli göçmenlere yönelik sosyolojik boyutta ele alındığında yardım edilmesini onaylamaktadır. Sorunun ortaya çıktığı 2011 yılından sonraki ilk yıllarda Suriye politikası sebebiyle iktidarı yoğun şekilde eleştirmiştir. Son dönemlerde iktidara yakınlığı (cumhur ittifakı) ile Suriyeli göçmenlere yaklaşımı AK Parti ile paralel seyretmektedir. Parti genelinde göçmenlere yönelik yaklaşımlar her ne kadar ılımlı olsa da tabanda oluşan rahatsızlık üst düzeylere de sirayet etmiş ve Suriyeli göçmenlerin geri gönderilmelerine yönelik söylemler sıklıkla dile getirilmeye başlanmıştır. Devlet Bahçeli'nin 2021'in Ağustos ayında dile getirdiği;

(Suriyeliler) Onlar bize misafirdir. Biz ilkesel olarak ülkemizde geçici statüde bulunan yabancı ülke vatandaşlarının, güvenli ve huzurlu şekilde tekrar kendi ülkelerine gönderilmesinden yanayız. Ancak gergin atmosferin zayıflaması lazımdır. Şu da var ki, bayram münasebetiyle kendi ülkelerine gidebilenlerin, bu gidişlerinde sorun yaşamayanların geri dönüşlerine de lüzum yoktur.²²⁶

sözleri dikkat çekmektedir. Aynı zamanda MHP Genel Başkan Yardımcısı ve Kayseri Milletvekili İsmail Özdemir'de 2 Ekim Tarihinde Kayseri Bölge İstişare Toplantısı'nda yapmış olduğu konuşmada;

Sayın Genel Başkanımız, aynı konuyla ilgili görüşlerimizi kapsamlı olarak ilan etmiş, zulümden kaçarak kendi ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeli kardeşlerimizin ülkelerinde normalleşme tesis edildikten sonra tekrar huzur içerisinde kendi topraklarına dönmelerinin Türkiye'nin garantisi altında olduğunu ilan etmiştir.²²⁷

sözleri ile Suriyeli göçmenlerin kendi ülkelerinde güvenlik ortamının sağlanmasından sonra ülkelerine geri dönmelerinin mümkün olduğunu belirtmiştir.

Görüldüğü üzere MHP, Suriyeli göçmenlere yönelik yaklaşımında başlangıçta sergilediği tutumdan daha ılımlı bir tutum sergileme eğilimi göstermektedir. Başlangıçta ülke güvenliğinin tehdit edilmesine yönelik söylemler ile toplumu etkilemeye çalışarak güvenlikleştirme eyleminde bulunduğunu söylemek bu noktada yerinde olacaktır. Zaman içerisinde iktidar partisi ile yakınlaşması konuyla alakalı söylemlerinde de kendini göstermektedir. Son dönemlerde yeniden Suriyeli göçmenlerin mevcut misafirliğinin sona ermesini dile getiren söylemleri ile gündeme gelmektedir.²²⁸

²²⁶“Bahçeli'den Göçmen Açıklaması: Sonsuza Kadar Kalamazlar”, Hürriyet, erişim 03 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bahceliden-gocmen-aciklamasi-sonsuza-kadar-kalamazlar-41863823>.

²²⁷İsmail Özdemir, erişim 03 Aralık, 2021, <http://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/4884/mhp/index.html>.

²²⁸Devran ve Özcan, “Söylemlerin Dilinden”, s. 47-48.

5.1.4. İYİ Parti

Suriyeli göçmenlere yönelik söylemlerde incelenmesi gereken bir diğer parti grubu İYİ Parti'dir. Son dönemlerde yapmış olduğu muhalefet, Suriyeli göçmenler konusunda da kendisini göstermektedir. İktidara yönelik konuyla ilgili ağır eleştirilerde bulunmanın yanında Suriyeli göçmenleri dışlayıcı/ ötekileştirici söylemleri ile toplumda 'nefret' algısının oluşturulması nedeniyle de İYİ Parti eleştirilmektedir. Diğer partiler kadar 'misafir' söylemini dile getiren İYİ Parti, Suriyeli göçmenlere yönelik istikrarlı bir politika ve söylem izlemektedir.²²⁹

İYİ Parti Genel Başkanı Meral AKŞENER ve diğer parti mensupları söylemlerinde sıklıkla AK Parti'nin Suriyeli göçmenler konusunda yanlış politikalar ortaya koyduğunu belirtmiş ve Suriyeli göçmenlerin yol açtığı sorunları dile getirmişlerdir. Birincil olarak ekonomik anlamda büyük bir yük olduğunu belirten İYİ Parti, bunun dışında etnik ve demografik sorunlarında geniş zamanda yaşanacağı endişesini belirterek iktidarı eleştirmektedir. Göç İdaresi Genel Başkanlığınca belirtilen kayıtlı Suriyeli göçmen sayılarını il bazında göz önünde bulunduran parti mensupları, ilerleyen zamanlarda Suriyeli nüfusun Türk nüfusundan fazla olma ihtimalini belirtmektedir. Aşağıda İYİ Parti Genel Başkanı ve milletvekillerinin söylemlerinde yukarıda bahsi geçen eleştiriler net bir şekilde göz önüne serilmektedir:

İYİ Parti Manisa milletvekili Tamer AKKAL'ın TBMM Genel Kurulu'ndaki ifadelerinde:

Türk milli kimliğinin önündeki en büyük tehdit olan Suriyeli sığınmacılar meselesidir. Suriyeli sığınmacı sayısı, Türkiye'nin kültürel ve etnik dokusunu değiştirecek hızla artıyor. Bugün Türkiye'de yaşayan her 20 kişiden 1'i Suriyeli. Bu nüfus artışı devam ederse 2040 yılına geldiğinizde, Türkiye'de yaşayan her 13 kişiden 1'i Suriyeli olacak. Türkiye'nin belirli kentlerinde Suriyeliler, nüfus üstünlüğünü ele geçirmiş durumdadır. Özellikle Kilis'te 131 bin Türk vatandaşına karşı 132 bin Suriyeli var. Böyle giderse Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay'ın kaderi de yakında Kilis gibi olacak. Buradan açıkça söylüyorum, bu kadar büyük bir Suriyeli nüfusla Türkiye'de milli devletin ayakta kalması mümkün değildir.²³⁰

İYİ Parti Gaziantep Milletvekili İmam Hüseyin FİLİZ, TBMM Grup Toplantısında yapmış olduğu açıklamada Kilis'ten örnek vererek Suriyeli göçmenlerin bazı illerde demografik yapıyı değiştirmeye başladığını vurgulamıştır:

... Suriyeliler bazı illerimizde demografik yapımızı değiştirmeye başlamışlardır. Kilis ilinden örnek vermek istiyorum: Belediye Başkanı şehir girişine astığı afişte nüfus

²²⁹"Muhalefet Partilerinin Göçmen Politikaları", *TUIC Akademi*, erişim 13 Aralık, 2021, <https://www.tuicakademi.org/muhalefet-partilerinin-gocmen-politikalari/#>.

²³⁰Tamer Akkal, "TBMM Genel Kurul Tutanağı", 2018, erişim 13 Aralık, 2021, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic_yazici?P4=23214&P5=H&page1=7&page2=7.

dağılımını 93 bin Kilisli, 131 bin Suriyeli olarak belirtmiştir. Bugünlerde ticaret ve sanayi odasına yapılan kayıtların yüzde 80'i Suriye, yüzde 20'si Türk uyruklu kişilerden oluşmaktadır. Önlem alınmazsa bir süre sonra oda başkanının Suriyeli olması bizleri şaşırtmayacaktır.²³¹

İYİ Parti Ankara Milletvekili İbrahim Halil ORAL, 11.06. 2019'da TBMM Grup Toplantısında Suriyeli göçmenleri misafir etmenin olağanlığından bahsetmiş devamında da bu durumun devam edemeyeceğini dile getirmiştir. Türkiye'nin geleceği ile alakalı endişelerini dile getirmiş ve şu sözleri ile geri gönderilmelerini ifade etmiştir: "... Savaştan kaçtıkları için ülkemize sığınanlara kucak açmamız, yardım etmemiz ne kadar olağan ve gerekliyse savaşın bitmesini ve onların yurtlarına dönmelerini istememiz ve bunun için elimizden geleni yapmamız da o kadar önemlidir."²³² Oral aynı konuşmasında Suriyeli göçmenler ile beraber çeşitli terör örgütü mensuplarının da Türkiye sınırlarından içeri girdiğini belirtmiş ve ortaya çıkan beka sorununa değinmiştir.²³³ Suriyeli göçmenlere yönelik getirilen eleştiriler yukarıda demografik yapı üzerinden ele alınmıştır. Bunun dışında ekonomik yük olarak da gören İYİ Parti, bu durumu söylemlerinde de dile getirmiştir. TBMM İYİ Parti Grup Başkan Vekili Lütfü TÜRKKAN, 30 Nisan 2019'da TBMM Grup Toplantısı'nda yapmış olduğu konuşmada;

... Kendi vatandaşından en az 70 lira genel sağlık sigortası ücreti al, Suriyeliler hastaneye bedava gitsin.... Sormak lazım: Suriyelilere harcanan bu 37 milyar doları nereden ödediniz? Yani, belli ki bizim verdiğimiz vergilerden ödediniz. Suriyeliler için harcanan parayı kendi ülkemize harcamış olsaydık...²³⁴

şeklindeki ifadeleri ile iktidarın Suriyeli göçmen politikasını eleştirmektedir. TÜRKKAN aynı şekilde 8 Mart 2021 tarihinde yapmış olduğu konuşmada da yaklaşık 4 milyonu Türkiye'de, 5 Milyonu Suriye'de olmak üzere toplamda 9 milyon Suriyeli göçmenlere bakıldığını ifade etmiş;

Türk milletinin, 9 milyon Suriyeli nüfusa bakacak gücü ve takati yoktur. Ak Parti iktidarının, Türk vatandaşlarının vergilerini 9 Milyon Suriyelinin bakımına harcamasını kabul etmiyoruz. Türk Milleti de bunu kabul etmiyor. Vatandaş ucuz ekmek kuyruğunda olan, çöpten yemek toplamak zorunda kalan bir memleketin 9 milyonluk yabancı bir nüfusa bakması en hafif tabiriyle akıl tutulmasıdır.²³⁵

²³¹İmam Hüseyin Filiz, "Suriyelilerin Bazı İllerde Demografik Yapıyı Değiştirmeye Başladığına İlişkin Açıklama", 2019, erişim 13 Aralık, 2021, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=76104.

²³²İbrahim Halil Oral, "İYİ Parti Grubu Önerisi Münasebetiyle", 2019, erişim 13 Aralık, 2021, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=78434.

²³³Oral, "İYİ Parti Grubu".

²³⁴Lütfü Türkkan, "TBMM Genel Kurul Tutanağı", 2019, erişim 13 Aralık, 2021, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic_yazici?P4=23263&P5=H&page1=51&page2=51.

²³⁵Lütfü Türkkan, "Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Hakları Konularında 150 ülke arasında 130'ncuyuz", erişim 13 Aralık, 2021, <https://iyiparti.org.tr/cinsiyet-esitligi-ve-kadin-haklari-konularinda-150-ulke-arasinda-130ncuyuz>.

cümleleri ile ortaya çıkan durumu dile getirmiştir.

İYİ Parti'nin Suriyeli göçmenlere yönelik yaklaşımını Genel Başkan Meral AKŞENER'in 13 Kasım 2018'de TBMM Grup Toplantısındaki söylemleri ile toplamak mümkündür. Konuşmasında Türk vatandaşının karşı karşıya kaldığı işsizlik sorunlarından ekonomik olarak Suriyeli göçmenlere tanınan ayrıcalıklardan ve yukarıda milletvekillerinin de bahsini ettiği diğer konulardan söz etmektedir:

... ama iş Suriyeli mültecilere gelince Türkiye'nin kaynağı çok. Suriyeli mülteciler bu bonkörlük sonucu Kilis'te, Hatay'da, Urfa'da Gaziantep'te nüfus çoğunluğuna ulaşmak üzere. Bu illerimizde Suriyelilere ev sahibi, Türk vatandaşlarına ise misafir ve el muamelesi yapılıyor. Suriyelilere sağlık hizmeti bedava, Türk vatandaşı ise sigortasını ödeyebilirse sağlık hizmeti alıyor. Suriyelilere istediği yere dükkân açma hakkı veriliyor. Dükkânlarda kaçak ürünler dolu kontrol eden yok. Suriyeli esnaftan bir kuruş vergi alınmıyor, karşısındaki Türk esnaf ise vergi borcunu, sigorta borcunu ödemekle meşgul.²³⁶

Görüldüğü üzere İYİ Parti Suriyeli göçmenler üzerinden yürüttüğü muhalefeti hem iktidarı eleştirmek üzerine hem de Suriyeli göçmenlerin Türk halkı tarafından güvenlik sorunu olarak algılanmasını sağlamak şeklinde geliştirmiştir. Geri gönderilmelerine yönelik çalışmalarını geliştiren İYİ Parti Genel Başkanı AKŞENER, iktidar olduklarında yapılacakların başında açık kapı politikasının iptal edilmesini dile getirmektedir. Bunun yanında Suriye'ye geri dönenlerin bir daha Türkiye'ye alınmayacağını, kayıt dışı olanların ve suç işleyenlerin sınır dışı edileceğini ve vatandaşlık verilmesine yönelik işlemlerin iptal edileceğini de hazırladıkları Suriyeli Sığınmacıların Ülkelerin Dönüş adlı çalıştayda belirtmektedir.²³⁷ Ümit ÖZDAĞ da iktidara geldiklerinde Suriyeli göçmenlerin gönderilmelerine yönelik açıklaması²³⁸ ile partisinin söylemlerini yansıtmaktadır.

Suriyeli göçmenlerin hâlihazırda yaşamış oldukları sıkıntılar, Türkiye'de muhalefet partileri tarafından yürütülen güvenlikleştirme politikaları ile beraber artmaktadır. Türk toplumu için her anlamda (ekonomik, kültürel, etnik, politik) tehdit unsuru olarak Türk vatandaşına yansıtılan görüntü beraberinde Suriyeli göçmenlere yönelik ciddi bir ötekileştirmeyi de getirmektedir.

²³⁶Beyaz Gazete, 2018, erişim 13 Aralık, 2021, <http://beyazgazete.com/video/webtv/guncel-1/aksener-is-suriyeli-multecilere-gelince-turkiye-nin-kaynagi-cok-tbmm-621753.html>.

²³⁷“İYİ Parti: İktidara gelirse açık kapıyı kapatacağız, bayramda ülkesine giden geri dönemeyecek”, *Independent Türkçe*, erişim 13 Aralık, 2021, <https://www.indyrturk.com/node/104651/haber/iyi-parti-iktidara-gelirsek-a%C3%A7%C4%B1k-kap%C4%B1y%C4%B1-kapataca%C4%9F%C4%B1z-bayramda-%C3%BClkesine-giden-geri>.

²³⁸“İYİ Parti Milletvekili Özdağ: Gönülsüz dönecekler de gönülsüz dönerler”, *Independent Türkçe*, 2019, erişim 13 Aralık, 2021, <https://www.indyrturk.com/node/88946/siyaset/iyi-parti-milletvekili-%C3%B6zda%C4%9F-g%C3%B6n%C3%BCls%C3%BCz-d%C3%B6necekler-de-g%C3%B6n%C3%BCls%C3%BCz-d%C3%B6nerler>.

5.1.5. Halkların Demokratik Partisi

Türkiye’de bulunan bir diğer muhalefet partisi de Halkların Demokratik Partisi (HDP)’dir. Suriyeli göçmenler konusunda yukarıda bahsi geçen iktidar ve muhalefet partilerinden farklı bir bakış açısı geliştiren HDP, bu bölümde ele alınacak son partidir. Suriyeli göçmenler konusunda iktidar partisi AK Parti daha ılımlı ve güvenliksizleştirme odaklı söylemlerde bulunurken, CHP, MHP ve İYİ Parti aksi şekilde güvenlik sorunu olarak ele almıştır. HDP ise Suriyeli göçmenlerin kendi topraklarından mecburen göç ederek Türkiye’ye gelmelerini ve burada da hak ettikleri muameleyi göremediklerini belirterek iktidarı ve diğer muhalefet partilerini eleştirmektedir. Diğer muhalefet partileri ile bağdaştıkları tek nokta Suriyeli göçmenleri iktidarı eleştirmek noktasında bir araç olarak kullanmaları olabilir.

HDP, bütün konuları (güvenlik, sağlık, eğitim, barınma, istihdam) ağırlıklı olarak Suriyeli göçmenler açısından değerlendirmiştir. Yaşanılan sorunların ve nefret söylemlerinin Suriyeli göçmenleri ne şekilde etkilediği üzerinde durmuştur. Özellikle nüfus olarak yoğun olan Kilis, Gaziantep, Urfa, Hatay gibi illerde diğer muhalefet partilerinin yapmış oldukları ötekileştirmeye yönelik söylemlerin burada yaşayan Suriyeli göçmenler ve bilhassa Kürt kimliğine sahip olanlar çerçevesinde ele almış ve eleştirmiştir. Suriyeli göçmenleri güvenlik sorunu veya tehdit unsuru olmaktan çıkarmış, aksine insancıl koşullarda dahi yaşayamayan mazlum insanlar olarak değerlendirmiştir.²³⁹

Diğer muhalefet partileri, Suriyeli göçmenleri misafir olarak kabul edip söylemlerini bu şekilde dile getirirken HDP, misafir kavramını kullanmaktan imtina etmiştir. Zira misafir kavramının hem geçiciliği hem de statüsüzlüğü çağrıştırması HDP açısından Suriyeli göçmenlere yapılan bir haksızlık olarak değerlendirilmekte ve mülteci statüsünün verilerek mültecilerin sahip olduğu haklardan yararlanmalarının sağlanmasını istemektedir.²⁴⁰

HDP Göçmen ve Mülteciler Komisyonu Sözcüsü Gülsüm Ağaoğlu’nun yapmış olduğu bir açıklamada Suriyeli göçmenlere yönelik ırkçı davranışların kurumsal alanda da görülmeye başlandığı ve bu durum sonucunda ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik hükümete çağrı yapması²⁴¹ Suriyeli göçmenlere yönelik söylemleri ortaya

²³⁹Tuğba Yolcu, “Türkiye’deki Muhalefet Partilerinin Göç Sorununa Yaklaşımlarına Yönelik İçerik Analizi”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/ 14 (2018), s. 691.

²⁴⁰Selahattin Demirtaş, “Demirtaş’tan ‘Suriyelilere Vatandaşlık’ Açıklaması”, *Hürriyet*, 2016, erişim 13 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/demirtastan-suriyelilere-vatandaslik-aciklamasi-40144578>.

²⁴¹Gülsüm Ağaoğlu, “Suriyeli Sığınmacılara yönelik Ayrımcılık Kurumsal Bir Hal Alıyor”, 2019, erişim 14 Aralık, 2021, <https://hdp.org.tr/tr/suriyeli-siginmacilara-yonelik-ayrimcilik-kurumsal-bir-hal-aliyor/13221/>.

koymaktadır. Bunun yanı sıra Suriyeli göçmenlerin temel insani haklardan yoksun olarak yaşadıklarını belirterek bu duruma gelmesinin temel sebebinin AK Parti iktidarının uyguladığı politikalar olduğunu da dile getirmektedir. HDP İstanbul Milletvekili Levent TÜZEL TBMM’de yapmış olduğu konuşmada konuya dair meclis araştırma önergesini dile getirmiş ve durumun ciddiyetini ortaya koymaya çalışmıştır.

Mülteci sayısı artıkça ‘insan hakları ihlalleri’ diyeceğimiz boyut daha da derinleşmekte. Üç yılı geride bıraktık. Suriye’deki rejimi değiştirmenin peşindeki büyük güçler ve onun arkasına takılan AKP Hükümeti, bugün bu yaşanan insanlık dramının birinci dereceden sorumlusu elbette ve bu nedenle de acil olarak bir çözüm üretilmesi gerekiyor.²⁴²

HDP Eş Genel Başkan ı Pervin Buldan, TBMM Grup Toplantısında yapmış olduğu konuşmada, iktidarın politikalarını en başından beri yanlış bulduklarını ifade ederek mevcut Suriyeli göçmen sorununun Suriye’de çıkılarak ve Suriyelilerin kendi aralarında anlaşması ile mümkün olabileceğinden bahsetmektedir. Bunun yanında Suriyeli göçmenlerin Kürt kimliği sebebi ile dışlanmasının sorunları arttıracaklarını da belirtmektedir.

Halkları dışlayan bir politikayla, Kürt karşıtı tutumlarla o masada hiç kimse duramaz, oturamaz. ... Türkiye, içeride toplumla, kadınlarla mücadele halindedir, dışarıda Suriye ile savaş içerisindedir. İdlid’de yaşanan savaş, halkların tercihi değildir, Amaç, bir yandan kendi tekçi iktidarlarını ayakta tutmak diğer yandan da Kürtlerin, Suriye’de söz sahibi olmasını ve temsil edilmesini engellemektir.²⁴³

Suriyeli göçmenlerin özellikle kamp dışında kalanlar olmak üzere hem siyasi elitler tarafından hem de toplum tarafından ötekileştirilmesi ve nefret söylemleri ile topluma lanse edilmesi HDP’liler tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Türkiye’de var olan Suriyeli göçmenlerin yarısından fazlasını kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. HDP bu konu üzerine dikkati çekmiş ve Suriyeli kadınların geçimlerini sağlayabilmek adına insan onuruna yakışmayan işlerde çalışmak zorunda kalmalarını, çocukların zorla dilendirilmelerini ve ucuz iş gücü mantığı ile hareket edilerek çok cüzi miktarlarda çalıştırılmalarını eleştirmektedir.²⁴⁴ Diğer muhalefet partilerinin güvenlikleştirdiği

²⁴²Levent Tüzel, “HDP Milletvekili Tüzel Suriyeli Mültecilerle İlgili Mecliste Konuştu”, 2014, erişim 14 Aralık, 2021, <https://hdp.org.tr/tr/hdp-milletvekili-tuzel-suriyeli-multecilerle-igili-meclis-te-konustu/4072/>.

²⁴³Pervin Buldan, “HDP TBMM Grup Toplantısı”, 2020, erişim 14 Aralık, 2021, https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=148442.

²⁴⁴İdris Baluken, 2014, “HDP Grup Başkanvekili Baluken, Suriyeli kadın sığınmacılara yönelik cinsiyete dayalı şiddetle ilgili araştırma önergesi verdi”, <https://hdp.org.tr/tr/hdp-grup-baskanvekili-baluken-suriyeli-kadin-siginmacilara-yonelik-cinsiyete-dayali-siddetle-igili-arastirma-onergesi-verdi/3437/index.html>, Erişim Tarihi: 14.12.2021.

Suriyeli göçmenler, HDP tarafından güvenlik sorunu olmak bir yana güvenliklerinin sağlanamaması, nefret ve ırkçı söylemlere maruz kalmaları üzerinde durulmuştur.²⁴⁵

Görülmektedir ki AK Parti, Suriyeli göçmenler konusunu Avrupa ülkelerini tehdit etmek amacıyla da kullanmaktadır. Bunun yanında yaşanan toplumsal ve ekonomik sorunlar iktidar partisi tarafından dile getirilerek diğer ülkelere de yardım çağrısında bulunmaktadır. Ana muhalefet partisi olan CHP tarafında ise iktidarın politikalarını eleştirmek üzerine kurulu bir Suriyeli göçmen söylemi bulunmakta ve bu söylemler yoluyla toplumu etkileyerek Suriyeli göçmenler güvenlileştirilmektedir. MHP'ye gelindiğinde başlangıçta sert bir tutum sergileyerek iktidarın politikaları eleştirilmiş, yoğun göç alma ve Suriye iç savaşına müdahale edilmesine karşı çıkmıştır. Ancak zaman içerisinde iktidar ile olan yakınlık Suriyeli göçmenlere karşı yaklaşımı da ılıman bir havaya sokmuştur. İYİ Parti'nin diğer muhalefet partilerinden daha sert bir tutumla konuya yaklaştığı görülmektedir. Diğerleri gibi AK Parti Hükümetini uygulamış olduğu politikalarından dolayı eleştirmekte ve bunu sert bir üslup kullanarak yapmaktadır. Son olarak HDP'ye bakıldığında hepsinden farklı bir tutum karşımıza çıkmaktadır. Bilhassa Kürt kimliğini ön plana çıkararak oluşturduğu söylemler, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de de insan haklarının onuruna yakışmayan bir hayat yaşamaları üzerinden eleştirilmektedir. HDP hem iktidarı hem de diğer muhalefet partilerini Suriyeli göçmenleri ötekileştirici ve ırkçı tutumları dolayısıyla eleştirmektedir.

5.2. Medyanın Suriyeli Göçmen Söylemleri

Medya, iletişim özgürlüğünü halk adına kullanarak kamusal bir nitelik elde etmekte²⁴⁶ ve politika oluşturma gücünü elinde tutmaktadır. Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesi beraberinde habere ulaşma hızını da arttırmıştır. Bu bir konunun eskiye nazaran çok daha fazla kişiye ulaşmasını ifade etmektedir. Böylece medyanın, etkisi altına alabileceği kişi sayısı da artmaktadır. Özellikle söz edim yolu ile toplumu etkilemeye çalışan gruplar medyadan yararlanmakta ve algı yönetimini sağlayabilmektedir.

Yukarıda siyasi partilerin Suriyeli göçmenler konusundaki söylemlerini aktardıktan sonra bu bölümde yazılı basının aynı konuyu nasıl yansıttığına bakılacaktır. Türkiye'de hâkim olan ve iktidar partisine yakınlığı ve muhalifliği ile bilinen belli başlı gazetelerin internet sitelerinde Suriyeli göçmenlere dair haberler, Kopenhag Ekolü'nün

²⁴⁵HDP Göçmen ve Mülteci Komisyonu- Halklar ve İnançlar Komisyonu, 2021, "Mültecilere Karşı ırkçı Söylemleri de Mülteciliğin Araçsallaştırılmasını da Kabul Etmiyoruz", <https://hdp.org.tr/tr/multecilere-karsi-irkci-soylemleri-de-multeciligin-aracsallastirilmasini-da-kabul-etmiyoruz/15645/>, Erişim Tarihi: 14.12.2021.

²⁴⁶Ömer Ongun, "Uluslararası Habercilik ve Söylem: Türkiye'deki Gazetelerin Suriye İç savaşını Yansıtmaya Biçimleri", *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 20 (2014), s. 78.

Güvenlikleştirme Teorisi çerçevesinde değerlendirilecektir. Hürriyet ve Sabah gazeteleri iktidara yakın gazeteler olarak, Sözcü ve Yeniçağ ise muhalif gazeteler olarak seçilmiştir. Suriyeli göçmen konusu 2010- 2021 yılları arasında değerlendirilmeye alınacağından Hürriyet gazetesinin 2010- 2018 yılları arasında muhalif, 2018- 2021 arası dönemde ise iktidara yakın gazete olarak değerlendirileceğini belirtmekte yarar vardır.

Suriyeli göçmenler konusunda gazetelerin internet siteleri üzerinden araştırma yapılmış ve “Suriyeli, Suriyeli göçmenler, Suriyeli mülteciler, mülteci” taramaları sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmeye alınmıştır. Yayınlanan haberler içerisinde güvenlikleştirme/ güvenliksizleştirme ya da güvenlik sorunu olarak algılanabilecek haberler seçilerek konu bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

5.2.1. Hürriyet

1948 yılında Sedat Simavi tarafından yayın hayatına başlayan Hürriyet gazetesi, 1994 yılında Doğan Yayın Holding tarafından satın alınmıştır. 2018 yılında Demirören Holding’e devredilmiş ve yayın hayatına devam etmiştir.²⁴⁷ ‘Türkiye Türklerindir’ ilkesini benimseyen Hürriyet gazetesi, Sedat Simavi döneminde laik ve demokratik ilkeler ile hareket etmiştir. “*Tarafsız değil, müstakil olacaktır. Halkın faydası için lüzumu halinde taraf tutacak, fakat müstakil olduğu için hiçbir zaman tuttuğu tarafın aleti olmayacaktır.*” sözleri Simavi’nin Hürriyet gazetesini kurarken benimsediği yayın ahlakını özetlemektedir.²⁴⁸

Suriye’de demokratikleşme hareketlerinin başladığı 2011 yılı ve sonraki dönemde Hürriyet gazetesinde ağırlıklı olarak Suriye’deki Esad rejimi ve Türkiye’nin uyarıları üzerinden haberler yer almaktadır. Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenler genellikle ‘sığınmacı veya mülteci’ olarak nitelendirilmiş ve çadır kentler üzerinden haberler yapılmıştır. Gün be gün artan Suriyeli göçmen sayıları aktarılmış, zaman içerisinde kamplarda yaşayan Suriyeli göçmenlerin tavırları üzerinde durulmuş ve ‘Suriyeliler isyanda’ başlıklı haberlere ve köşe yazılarına yer verilmiştir. Haricinde az sayıda haberde güvenlik konusu üzerinde durulmuştur. “Şam Satrancı” başlığı ile yapılan haberde dönemin ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton’ın Türkiye gezisi sırasında yapmış olduğu ikili görüşmelerde ele aldığı; “Şu anda Türkiye’de bulunan mülteciler aslında Türkiye için bir sorun değil. Bu kişilerin çoğu Arap. Asıl sorun, Suriye’deki Kürtlerin Türkiye’ye geçmesi olur. İçlerine kimlerin sızacağını kontrol edemezsiniz ve

²⁴⁷Hürriyet Gazetesi Tarihi, erişim 16 Aralık, 2021, [https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_\(gazete\)#Tarihi](https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_(gazete)#Tarihi).

²⁴⁸Yusuf Özkır, “Hürriyet Gazetesinin Kimliği”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2013), s. 51.

bu Türkiye için büyük bir güvenlik sorunu yaratır.²⁴⁹ cümleleri güvenlik sorunu perspektifinde değerlendirilmiştir. Görüldüğü üzere Suriye’den Türkiye’ye gelenlerin Kürt kimliğini taşıyıp taşımadıkları üzerinden bir güvenlik sorunu algısı sunulmaktadır. “Suriyeli mültecilerin müthiş iddiaları”²⁵⁰, “Suriye parçalanıyor, Kürdistan genişliyor”²⁵¹, “Suriyelilerin bulunduğu kampta isyan”²⁵² başlıkları ile Suriyeli göçmen haberleri yer almaktadır. Haberlerde, Suriyeli göçmenlerin aralarından gerçekten göçmen kimliği ile değil kamplardaki Suriyelileri kışkırtmak amacını güden kişilerin de sınırlardan geçtiğini ve Türkiye’nin her an ciddi bir Kürt sorunu ile karşı karşıya kalabileceği konuları dikkati çekmektedir.

Yukarıda da bahsi geçtiği üzere kimi haberlerde Suriye’den Türkiye’ye mülteci kılığında gelen ve ajan olarak adlandırılanlar konu edinmiştir. “Esad’ın Ajanları Aranıyor” başlıklı haber yazısında; “HÜKÜMET, Reyhanlı’daki patlamanın ardından, Suriye’den gelen mültecilere yönelik rahatsızlıkları en aza indirmek ve mülteci hareketlerinden kaynaklanan güvenlik sorunlarını ortadan kaldırmak için bir dizi önlem alıyor.”²⁵³ cümlelerine yer verilmiş ve ajan olacağından şüphelenilen kişilerin bilgilerinin MİT tarafından değerlendirildiği yazılmıştır. “Ellerinde çuvarlarla İzmir’e geliyorlar”²⁵⁴, “Tedavi için Suriyeli mi olalım”²⁵⁵, “Suriyeli seçmen alarmı”²⁵⁶ şeklindeki başlıklar Suriyeli göçmenlere yaklaşımı göstermektedir. Başlıklardan yola çıkarak içerik hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür nitekim içeriklere göz atıldığında Suriyeli göçmenlerin yerel halk tarafından rahatsızlığa sebep olduğu ve şikâyetçi bir tutum sergiledikleri aktarılmaktadır.

Suriyeli göçmenlerin misafir olarak nitelendirildiği ortamda başlangıçta sorunlar görülmezken, misafirlik sürelerinin uzaması Türk toplumunda da huzursuzluğu perçinlemiş ve gündeme şiddet olaylarını içeren haberler gelmeye başlamıştır. Hürriyet gazetesinde savaşın ve göç sürecinin başlamasının üzerinden üç yıl geçmesinin ardından Türk toplumu ile Suriyeli göçmenler arasında tartışmaların baş gösterdiği haberler yer

²⁴⁹ “Şam Satrancı”, *Hürriyet*, erişim 17 Aralık, 2021 <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sam-satrancı-18258480>.

²⁵⁰ “Suriyeli Mültecilerin Müthiş İddiaları”, *Hürriyet*, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-multecilerin-muthis-iddialari-20300414>.

²⁵¹ Yalçın Doğan, “Suriye Parçalanıyor, Kürdistan Genişliyor”, *Hürriyet*, 2012, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/suriye-parcalaniyor-kurdistan-genisliyor-21051947>.

²⁵² Kadir Çelik, “Suriyelilerin Bulunduğu Kampta İsyan”, *Hürriyet*, 2012, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/video/suriyelilerin-bulundugu-kampta-isyan-36065215>.

²⁵³ Nuray Babacan, “Esad’ın Ajanları Aranıyor”, *Hürriyet*, 2013, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/esadin-ajanlari-araniyor-23295446>.

²⁵⁴ Mustafa Oğuz, “Ellerinde Çuvarlarla İzmir’e Geliyorlar”, *Hürriyet*, 2013, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ellerinde-cuvarlarla-izmir-e-geliyorlar-24991673>.

²⁵⁵ Çınar Oskay, “Tedavi İçin Suriyeli mi Olalım”, *Hürriyet*, 2013, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tedavi-icin-suriyeli-mi-olalım-23863748>.

²⁵⁶ Elif Demirci, “Suriyeli Seçmen Alarmı”, *Hürriyet*, 2013, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-secmen-alarmi-24909766>.

almaktadır.²⁵⁷ Bunu takiben sayılarının giderek artması ekonomik anlamda da bir güvenlik sorunu algısını ortaya çıkarmıştır. Haberler incelendiğinde ya yeni gelen Suriyeli göçmenlerin sayılarına değinilmekte ya da mevcut durum karşısında artık Türk ekonomisinin ve Türk toplumunun sabrının yeterli olmadığına dikkat çekilmektedir.²⁵⁸

Hürriyet gazetesi devam eden yıllarda da benzer şekilde haber anlayışı ile yayın hayatını devam ettirmiştir. Suriyeli göçmenler konusunda yer yer Türk halkı ve Suriyeliler arasında ortaya çıkan haberler konu olurken²⁵⁹, kendi aralarında çıkan sorunlara da değinilmiştir.²⁶⁰ Son yıllarda artan nefret söylemi haberlerini de konu edinen söz konusu gazetenin köşe yazarları, Suriyeli göçmenlerin ötekileştirilmesini, ırkçılık ve nefret odaklı söylemlerin yanlış olduğunu belirterek bu şekilde bir üslup benimseyen yazarları ve habercilik anlayışını da eleştirmektedir.²⁶¹ Gülse Birsal'in Hürriyet Gazetesi'nde yayınlamış olduğu bir köşe yazısında "Misafirperverlikle Asimilasyon arasındaki İnce Çizgi"²⁶² başlığı dikkat çekmektedir. İlgili yazıda Suriyeli göçmenlere yönelik herhangi bir entegrasyon programının uygulanmaması beraberinde Türk halkının azınlıkta olduğu illerde asimilasyon sorununu gündeme getireceği vurgulanmaktadır.

Gazetede yer alan haberlerin genel bir değerlendirilmesi yapıldığında ağırlıklı olarak güncel rakamlar ve durumlar aktarılmaya çalışılmış, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi transit ülke olarak kullanarak Avrupa ülkelerine göç ederken yaşadıkları insanlık dramına yer verilmiş, Türkiye'de yaşadıkları ve sebep olarak görüldükleri sorunlar aktarılmıştır. Siyasi liderlerin konuyla alakalı görüşmeleri ve söylemlerine yer verilen haberlerde de Türkiye'nin yoğun göç alma ve bunu gerek ekonomik gerekse toplumsal olarak karşılayamamasından bahsedilmektedir. Apaçık bir şekilde güvenlikleştirme eyleminden söz edilememekle birlikte, haberlerin kimi başlıkları güvenlikleştirici eylemleri kapsayıcı şekilde değerlendirilebilmektedir. Örneğin; "İthal

²⁵⁷Fevzi Kızılkoyun- Oğuz Demir, "Ekmek Bıçağıyla Suriyeli Kovaladı", *Hürriyet*, 2014, erişim 17 Aralık, 2021 <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/ekmek-bicagiyla-suriyeli-kovaladi-26387209>.

²⁵⁸"BMMYK: Türkiye'ye Acil Yardım Gönderin", *Hürriyet*, erişim 17 Aralık, 2021 <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/bmmyk-turkiye-ye-acil-yardim-gonderin-27256715>.

²⁵⁹Eraydın Aytekin- İrfan Özşeker, "Sivas'ta Suriyeli Gerginliği", *Hürriyet*, 2017, erişim 17 Aralık, 2021 <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/sivas/sivasta-suriyeli-gerginligi-40559616>.

²⁶⁰"Son Dakika Haberler: Bursa'da Korkulu Dakikalar... Kanlar İçerisinde Kaldı", *Hürriyet*, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberler-bursada-korkulu-dakikalar-kanlar-icerisinde-kaldi-41685872>.

²⁶¹Melis Alphan, "Medyanın Nefret Dili", *Hürriyet*, 2017, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/melis-alphan/medyanin-nefret-dili-40672582>. Hüsne AkKaya, "Eğitim Bir Sen'den Suriyelilere Yönelik Olumsuz Algı Tepkisi", *Hürriyet*, 2017, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/sivas/egitim-bir-senden-suriyelilere-yonelik-olumsuz-40515528>.

²⁶²Gülse Birsal, "Misafirperverlikle Asimilasyon arasındaki İnce Çizgi", *Hürriyet*, 2017, erişim 17 Aralık, 2021 <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/gulse-birsal/misafirperverlikle-asimilasyon-arasindaki-ince-cizgi-40530975>.

teröre iki önlem”²⁶³ Suriyeli göçmenler ile Türkiye sınırlarından geçme ihtimali olan terörist kimlikli kimselerin olabileceği ihtimali toplum zihninde canlanmaktadır. Bir başka örnek haber ise İpek Yezdani’nin kaleme aldığı “Türkiye’yi Bekleyen Büyük Tehlike: Yüz binlerce Suriyeli Çocuk Sokakta Yetiştiriyor”²⁶⁴ başlıklı yazısıdır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere Hürriyet Gazetesi’nin son 10 yıl içerisinde iki kez sahibi değişmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda bu durumun haber başlıklarını de etkilediği net bir şekilde gözlemlenmektedir. 2018 yılına kadar gelen sürede siyasi liderlerin konuşmalarına az sayıda değinilmiş, Suriyeli göçmenler yukarıda bahsedilen olaylar çerçevesinde değerlendirmeye alınmıştır. 2018’de Demirören Holding’e devredilmesi ile beraber Suriyeli göçmenlere dair haber başlıkları ağırlıklı olarak Cumhurbaşkanı’nın uluslararası toplantılarda yapmış olduğu konuşmaları²⁶⁵ ve Türkiye’de gerçekleştirdiği görüşmeleri kapsayan, iktidar partisi mensubu diğer siyasilerin yaptıkları konuşmalara²⁶⁶ yer veren şekilde ilerlemektedir. Suriyeli göçmenlerin ekonomik yükümlülüğüne dair uluslararası kamuoyunu etkileyici ve yardım talebinde bulunucu konuşmalara yer verilmiş ve Suriyeli göçmenlere gösterilen misafirperverlik üzerinde durulmuştur.

Suriyeli göçmenler konusu kuşkusuz Türkiye medyasında son on yıl içerisinde kendisine önemli bir yer edinmiştir. Hürriyet gazetesinde yapılan arşiv taraması sonucunda Suriye’den yaşanan göç süreci ilk ve son yıllarda daha az haber konusu olmuşken, 2013- 2018 arası dönemde çok daha fazla habere konu edinmiştir. Haberlerin değişmez gündemi gün geçtikçe artan Suriyeli göçmen sayıları olurken, güvenlik sorunu olarak değerlendirilebilecek haberlere diğer konulara nazaran daha az rastlanmaktadır.

5.2.2. Sabah

Türkiye’nin en çok okunan on gazetesi arasında yer alan Sabah Gazetesi, 1985 yılında “Türkiye’nin en iyi gazetesi” sloganı ile yayın hayatına başlamıştır.²⁶⁷ Özellikle son dönemlerde yayınlamış olduğu haberlerle iktidara yakın gazeteler arasında

²⁶³Nuray Babacan, “İthal Teröre İki Önlem”, *Hürriyet*, 2017, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ithal-terore-iki-onlem-40330416>.

²⁶⁴İpek Yezdani, “Türkiye’yi Bekleyen Büyük Tehlike: Yüzbinlerce Suriyeli Çocuk Sokakta Yetiştiriyor”, *Hürriyet*, 2018, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ipek-yezdani/--turkiyeyi-bekleyen-buyuk-tehlike-40814775>.

²⁶⁵“Son Dakika: Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan G-20 Liderler Zirvesinde Önemli Mesajlar”, *Hürriyet*, 2020, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskani-erdogan-onemli-aciklamalar-41669066>. “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Yaptırım Olmayacağını Sayın Trump’tan Duymuş Olduk”, *Hürriyet*, 2021, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/cumhurbaskani-erdogan-yaptirim-olmayacagini-sayin-trumpan-duymus-olduk-41258771>.

²⁶⁶“Cumhurbaşkanı Yardımcısı Oktay: Suriye’nin kuzeyinde güvenli bölgeye model olacak bir alan planlanıyor”, *Hürriyet*, 2020, erişim 17 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-yardimcisi-oktay-suriyenin-kuzeyinde-guvenli-bolgeye-model-olacak-bir-alan-planlaniyor-41410751>.

²⁶⁷Sabah Gazetesi Tarihçesi, erişim 23 Aralık, 2021, [https://tr.wikipedia.org/wiki/Sabah_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Sabah_(gazete)).

değerlendirilmektedir. Suriyeli göçmen konusundaki yaklaşımlarının da bu doğrultuda olduğu gözlenmiştir.

Suriye’de Arap Halk Hareketi’nin başlamasından sonra, Suriyeli göçmenlerin sayılarının artarak sınıra akın etmeleri haberleri 2011 yılı itibariyle Sabah Gazetesi’nin gündeminde yerini almıştır.²⁶⁸ Haberde gelen ve gelmekte olan Suriyeliler için yapılan hazırlıktan bahsedilmekte ve açık kapı politikasının devam ettiği vurgulanmaktadır. Devam eden yıllarda da aynı haberlere rastlamak mümkündür. Gelen Suriyeli göçmenlerin artan sayılarından²⁶⁹, açılan yeni çadır kentlerden ve yapılan yardımlardan²⁷⁰ söz edilmekte, birkaç haberde ise Suriyelilerin topluma verdiği rahatsızlık²⁷¹ dile getirilmektedir.

Sabah Gazetesinin haber başlıklarına bakıldığında Suriyeli göçmenlerin güvenlik sorunu olarak gösterilmesinden ziyade yardıma muhtaç kimseler şeklinde konu edilmiş olması ve yapılan yardımlardan bahsedilmesi dikkat çekmektedir. Bunun haricinde Suriyeli göçmenlerin Türk askerine yardımcı/destek olmak istemesi şeklinde haberler yapılmış²⁷² ve toplum nezdinde olumlu bir algının oluşabilmesini mümkün kılmıştır. Sabah gazetesinin Suriyeli göçmenleri topluma yansıtma şekli ağırlıklı olarak güvensizleştirme söylemleri ile olsa da 2016’da Talha Köse’nin yazmış olduğu yazısında güvenlik sorunu olabileceklerinden de bahsedilmektedir. Köse;

Toplumda hâlihazırda ekonomik gerekçelerle dile getirilen Suriyeli sığınmacılar konusundaki eleştiriler, ekonomik durgunluk yaşanması durumunda daha da artabilir. Bunun da ötesinde hemen her gün sokaklarda görmeye alıştığımız Suriyelilerin aynı zamanda güvenlik tehdidi olarak algılanmaya başlaması toplumdaki Suriyeli karşıtlığını körüklemeye potansiyeline sahiptir.²⁷³

²⁶⁸“Binlerce Suriyeli Türkiye Yolunda”, *Sabah Gündem*, 2011, erişim 23 Aralık, 2021, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/06/10/binlerce-suriyeli-turkiye-yolunda>.

²⁶⁹Sabah Dünya, “Sığınmacıların Sayısı Yaklaşık 6 Milyon”, *Sabah Dünya*, 2014, erişim 23 Aralık, 2021, <https://www.sabah.com.tr/dunya/siginmacilarin-sayisi-yaklasik-6-milyon-2865083>.

²⁷⁰“Suriyeli Sığınmacılara 5 Tır Dolusu Yardım”, *Sabah Haberler*, 2014, erişim 23 Aralık, 2021, <https://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2014/12/04/suriyeli-siginmacilara-5-tir-dolusu-yardim>. “Suriyeli Sığınmacılara Yardım İnsanlık Görevi”, *Sabah Gündem*, 2012, erişim 23 Aralık, 2021, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/12/27/suriyeli-siginmacilara-yardim-insanlik-gorevi>.

²⁷¹“Mülteciler Olay Çıkardı”, *Sabah Gündem*, 2012, erişim 23 Aralık, 2021, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/07/17/multeciler-olay-cikardi>. Emre Akgöz, “Suriyeli Dilenciler”, *Sabah*, 2014, erişim 23 Aralık, 2021, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/akoz/2014/09/27/suriyeli-dilenciler>. “Suriyeli Göçmenler Mudanya Dışına Atıldı”, *Sabah Yaşam Haberleri*, 2014, erişim 23 Aralık, 2021, <https://www.sabah.com.tr/yasam/suriyeli-gocmenler-mudanya-disina-atildi-2800837>.

²⁷²“Suriyeli Sığınmacılardan Zeytin Dalına Destek”, *Sabah Bölge Haberleri*, 2018, erişim 23 Aralık, 2021, <https://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2018/01/26/suriyeli-siginmacilardan-zeytin-dalina-destek>. “Suriyeliler Sığınmacıların Gönüllü Askerlik Başvurusu”, *Sabah*, erişim 23 Aralık, 2021, <https://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2018/01/25/suriyeli-siginmacilardan-gonullu-askerlik-basvurusu>.

²⁷³Talha Köse, “Suriyeli Sığınmacıların Güvenleştirilmesi”, *Sabah*, 2016, erişim 23 Aralık, 2021, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/talhakose/2016/01/16/suriyeli-siginmacilarin-guvenlestirilmesi>.

cümleleri potansiyel bir güvenlik sorununa dikkat çekmektedir. Yayınlanan yazıda 2016 yılında Türkiye’de artan terör olaylarına dikkat çekilmiş ve Suriyeli göçmenler ile bağlantılı şekilde topluma yansıtılması eleştirilmiştir. Bu durumun Türk ekonomisine bilhassa turizm alanında olumsuz etkilerinin Türk halkı tarafından da endişe ile karşılanmasının olağanlığı vurgulanmıştır.

Gazetenin internet sitesinde yapılan taramalar sonucunda çok sayıda haber Suriyelileri kapsayan niteliktedir. Benzer haberler her yıl tekrarlanan bir şekilde yayınlamış ve değerlendirilmiştir. Uluslararası yapılan görüşmeler, AB’den alınan yardımlar ve yerine getirilmeyen sözler şeklinde kendisine yer edinen Suriyeli göçmen haberleri, güvenlik konusu ekseninde bakıldığından bu ve benzeri haberler konu bütünlüğünü bozacağı düşüncesi ile değerlendirilmeye alınmamıştır.

5.2.3. Sözcü

“Sözcü susarsa Türkiye susar” sloganı ile 27 Haziran 2007 yılında Doğan Yayın Holding bünyesinde bulunan *Gözcü* gazetesinin yayın haklarını isim değişikliği ile üzerine alarak yayın hayatına başlamıştır. Kendisini Atatürkçü düşünceye hâkim olarak nitelendiren gazete, günümüzde en çok okunan on gazete arasında yer almaktadır.²⁷⁴

Genel olarak muhalif kanatta yer alan ve iktidarın politikalarını eleştiren tarzda yaptıkları yayınlar, Suriyeli göçmenler konusunda da kendisini göstermektedir. Sözcü gazetesinin internet sitesinde yayınlanan çok sayıda haberde Suriyeli göçmenlerin ekonomik sisteme olumsuz etkilerinden, toplumsal düzeni bozucu davranışlarına değin haberler yer almaktadır. “Suriyeli mülteciler polisi taşıdı”²⁷⁵, “Suriyeli mülteciler Türk askerine ateş açtı”²⁷⁶, “Nankör mülteci spikeri sinirlendirdi”²⁷⁷ başlıklı haberlerde görüldüğü üzere Suriyeli göçmenlere yönelik algılar son derece olumsuz bir tutum izlemektedir. Haber başlıklarından da anlaşılacağı gibi bazı Suriyeli göçmenlerin yapmış oldukları taşkınlıklar bütün göç etmek zorunda kalan Suriyelilere mal edilmektedir. Sözcü gazetesi yazarlarından olan Hüsnü Mahalli’nin 2019’da yayınladığı “Ah şu Suriyeliler!”²⁷⁸ başlıklı yazısında, Suriyeli göçmenler konusu iktidar partisi üzerinden eleştirilmektedir. “İktidar şimdiye kadar olduğu gibi mültecileri kendi ideolojik ve politik hesapları için kullanıyor. İktidar 8 yıldır Türkiye’de yaşayan

²⁷⁴“Sözcü Gazetesi”, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.gazeteler.org/sozcu-gazetesi-hakkinda>.

²⁷⁵“Suriyeli mülteciler polisi taşıdı”, *Sözcü Gündem*, 2012, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2012/gundem/suriyeli-multeciler-polisi-tasladi-95238/>.

²⁷⁶“Suriyeli mülteciler Türk askerine ateş açtı.”, *Sözcü Gündem*, 2013, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2013/gundem/suriyeliler-turk-askerine-ates-acti-281801/>.

²⁷⁷“Nankör mülteci spikeri sinirlendirdi.”, *Sözcü Gündem*, 2013, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2013/gundem/nankor-multeci-spikeri-sinirlendirdi-245602/>.

²⁷⁸Hüsnü Mahalli, “Ah şu Suriyeliler!”, *Sözcü*, 2019, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2019/yazarlar/husnu-mahalli/ah-su-suriyeliler-5252801/>.

Suriyelilere her konuda kolaylık gösterip yardım ediyor çünkü AKP'leşmelerini istiyor”²⁷⁹ şeklindeki ifadeleri ve devamında yazılanlar iktidar partisinin yanlış politikaları nedeniyle Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de bu kadar fazla sayıda ve uzun vadede kalmaları eleştirilmektedir.

Ekonomi haberlerine göz atıldığında Suriyeli göçmenlerin ekonomideki yeri ile ilgili haberlerin yanı sıra kendilerine yapılan yardımların miktarı üzerinde durulmaktadır. “Suriyelilere 36 Milyar Harcandı”²⁸⁰, “Tayyip, Suriyeli mülteciler için ne kadar harcadı?”²⁸¹, “AKP’li Özhaseki’den ‘göçmen’ çıkışı: Sanayiye onlar ayakta tutuyor.”²⁸², “Her 10 Suriyeli mülteci 6 Türk’ü işsiz bıraktı”²⁸³, “İşsizliği Suriyeli göçmenler artırdı”²⁸⁴ başlıklı haberler Suriyeli göçmenlerin ekonomide Türk halkını olumsuz etkiledikleri yönünden ele alınmıştır. Başlangıçta özellikle Suriyeli göçmenlerin Türk halkı ile şiddet içeren olayları haber gündemine konu olurken zaman içerisinde durum artık ‘ekonomik yük’ olarak değerlendirilmeye ve haber niteliği taşımaya başlamıştır. Sözcü gazetesinde yayınlanan bu ve benzeri ekonomi haberlerinde Türk halkının elinden işinin alındığı vurgulanmaktadır. Suriyeli göçmenlere harcanan gelirlerin Türk halkına harcanması ile refah seviyesinin yükseltilmesi şeklinde haberler de gündeme gelmiştir.

Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları sıkıntılara da değinen Sözcü gazetesi bunu yaparken yine iktidarı eleştirmek maksadını güttüğünü haberlerinde yansıtmaktadır. “Hiç köprü altında yatan çöplerde ekmek arayan Suriyeli gördünüz mü?”²⁸⁵ Başak Kaya’nın Suriyeli mültecilerin yaşadığı zor şartlara dikkat çekmek için dönemin Başbakan Yardımcı Veysi Kaynak’ın TBMM Genel Kurulu’nda söylediği cümleyi kinayeli bir dil ile haber başlığında kullanmıştır. Haber incelendiğinde küçük yaştaki çocukların çöp konteynırlarını karıştırırkenki fotoğrafları dikkati çekmekte ve iktidarın sözleri ile gerçekte olan arasındaki fark vurgulanmıştır. Yine aynı dönemlerde benzer

²⁷⁹Mahalli, “Ah şu Suriyeliler”.

²⁸⁰“Suriyelilere 36 milyar harcandı”, *Sözcü Gündem*, 2016, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/suriyelilere-36-milyar-harcandi-1341502/>.

²⁸¹Başak Kaya, “Tayyip, Suriyeli mülteciler için ne kadar harcadı?”, *Sözcü*, 2013, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2013/gundem/tayyip-suriyeli-multeciler-icin-ne-kadar-harcadi-372007/>.

²⁸²Müslüm Evcı, “AKP’li Özhaseki’den ‘göçmen’ çıkışı: Sanayiye onlar ayakta tutuyor.”, *Sözcü*, 2021, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/akpli-ozhasekiden-gocmen-cikisi-sanayiye-onlar-ayakta-tutuyor-6558729/>.

²⁸³Ahmet Kaya, “Her 10 Suriyeli mülteci 6 Türk’ü işsiz bıraktı.”, *Sözcü*, 2021, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2021/ekonomi/her-10-suriyeli-multeci-6-turku-issiz-birakti-6575518/>.

²⁸⁴Ekonomi, “İşsizliği Suriyeli göçmenler artırdı”, *Sözcü*, 2015, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2015/ekonomi/issizlik-cift-hanelerde-985792/>.

²⁸⁵Başak Kaya, “Hiç köprü altlarında yatan çöplerde ekmek arayan Suriyeli gördünüz mü?”, *Sözcü*, 2016, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/hic-kopru-altinda-yatan-coplerde-ekmek-arayan-suriyeli-gordunuz-mu-1558809/>.

başlıklar²⁸⁶ kullanılarak Suriyelilerin yaşadıkları ortam ve şartlar gündem haberlerine konu olmuştur.

Cumhurbaşkanı'nın ve AK Parti üyelerinin, konuşmalarında Suriyeli göçmenler için 'misafir' ve 'ümmet kardeşliği, ensar- muhacir' ilişkisini kurarak oluşturduğu söylemler de Sözcü gazetesinde eleştirel şekilde haberlere konu olmuştur. Ümit Zileli'nin kaleme aldığı " 'Ümmet kardeşliği' bu mudur?"²⁸⁷ başlıklı yazısından da anlaşılacağı üzere, ortaya atılan kavramların yaşanan sorunlar karşısında olumsuz algıları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Haber içeriğine bakıldığında İstanbul'da 11 yaşındaki bir erkek çocuğunun mahallenin söylemlerine göre Suriyeliler tarafından taciz edildiği dile getirilmektedir. Mahalle halkının Suriyeli göçmenlerden rahatsızlıklarını da kaleme alan Zileli; "Ümmet kardeşliği, milyonlarca mülteciyi 'saldım çayıra mevlam kayıra' düsturu ile memleketin içine salmak, çıkacak sürtüşme çatışmaları görmezden gelmek, milleti susturarak halının altına süpürmek midir?"²⁸⁸ sözleri ile durumun hasıraltı edildiğini belirtmektedir. Yayınlanan haberde dikkat çeken bir diğer kavram ise Suriyeli göçmenlerin "toplumsal bela" haline geleceğinin sosyolog ve psikologlar tarafından dile getirilmiş olduğu iddiasıdır. Görüldüğü üzere bu gibi haberler, okuyucunun zihninde Suriyeli göçmen algısını 'mazlum'dan ziyade 'tehlikeli ya da ayrıştırılan' şeklinde oluşturmaktadır.

Sözcü gazetesi, Suriyeli göçmenler konusunda varlıklarından şikâyetçi bir üslup benimseyerek haberleri kaleme almıştır. Bu durumu iktidar partisinin uygulamış olduğu politikaları eleştirerek yapmayı yeğlemiş ve Suriyeli göçmenlere dair olumsuz haberleri yayınlamayı daha uygun bulmuştur. Sözcü gazetesi, okurlarına Suriyeli göçmenleri, mevcut sistemde Türk halkının işini elinden alan, toplumda kargaşaya sebebiyet veren ve iktidarın kendi halkını değersizleştirdiği şekilde lanse etmektedir. Söz-edim yolu ile güvenikleştirme yolunu seçen gazete, başlıklarda kullandığı kelimeler ile dikkati çekerek hem askeri hem de ekonomik ve kültürel bir güvenlik sorunundan bahsetmektedir.

5.2.4. Yeniçağ

2002 yılında Ahmet Çelik tarafından İstanbul'da kurulan Yeniçağ Gazetesi, "Türkiye Türklerindir" ve "Dünyayı Türkçe Okuyun" sloganları ile yola başlamıştır.

²⁸⁶"Mültecilerin yürek burkan ekmek kapısı: Çöplükler", *Sözcü Günü İçinden*, 2016, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2016/gunun-icinden/multecilerin-yurek-burkan-ekmek-kapisi-coplukler-1226508/>.

²⁸⁷Ümit Zileli, " 'Ümmet kardeşliği' bu mudur?", *Sözcü*, 2019, erişim 20 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2019/yazarlar/umit-zileli/ummet-kardesligi-bu-mudur-5204344/>.

²⁸⁸Zileli, "Ümmet Kardeşliği".

Atatürkçülük ve Türk milliyetçiliği düşüncelerini benimseyen bir habercilik anlayışına sahiptir. Türkiye’de en çok okunan on gazete arasında kendisine yer bulmaktadır.²⁸⁹

Yapılan arşiv taraması sonucunda Suriyeli göçmenlere dair haberler 2016 yılından sonrasını kapsamaktadır. Ağırlıklı olarak iktidarın politikalarını eleştiren bir söylem benimseyen gazetede muhalif partilerin konuyla ilgili söylemlerine ve düşüncelerine yer verilmektedir. Suriyeli göçmenlerin gitmelerinin istenmesine yönelik haberler ön plana çıkmaktadır. “Türkiye tek konuda hemfikir: Suriyeliler evine dönmeli”²⁹⁰, “Milli düşünce Merkezi: Suriyeliler vatanlarına dönmeli”²⁹¹, “Suriyeli mülteciler geri dönmeyi düşünmüyor”²⁹² gibi haber başlıkları Suriyeli göçmenlerin geri dönmelerinin gerekliliği ve dönmek istememeleri üzerine oluşturulmuştur. Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de kalıcı olması çeşitli güvenlik sorunlarını da beraberinde getireceğini belirten Milli Düşünce Merkezi’nin konu olduğu haberde, hem Türk halkının ekonomik ve kültürel anlamda yaşayacağı sorunlardan hem de Suriyeli göçmenlerin kendi alışkanlıklarından ve yaşam tarzından koptuğu için yaşanacak sorunlardan bahsedilmektedir.

“Suriyeli sığınmacılar milli güvenlik meselesi haline geldi”²⁹³ haberinde yer alan şu cümleler; “İlk önce küçük kriminal suçlarla başlayan güvenlik sorunu Suriyeli gettoların oluşması ile daha organize terör örgütlerine dönüşebilir. Devlet tedbir almazsa birçok terör örgütü bu iştah kabartan kitleyi kontrol etmek için kendi çıkarları için kullanabilir.”²⁹⁴ Suriyeli göçmenlerin nasıl bir tehdit unsuru olarak gösterildiğini ön plana çıkarmaktadır. Haberin geri kalanında hiçbir ülkede iç içe geçmiş bir toplumdan söz edilememekte, göç eden bireylerin kendi aralarında ayrı bir toplumu/kültürü oluşturduğuna dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan durum beraberinde çatışmaları da getirme ihtimali taşımakta ve tehdit oluşturmaktadır.

2016-2021 arası dönemde yayınlanan diğer haber başlıklarına bakıldığında yapılan güvenlikleştirme eylemleri fark edilmektedir. “Türkiye, sokak aralarında Suriyeli çetelerle tanışıyor”²⁹⁵, “Türk ekonomisine sığınmacı darbesi”²⁹⁶, “Kayseri’de

²⁸⁹Yeniçağ Gazetesi, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.gazeteler.org/yenicag-gazetesi-hakkinda>.

²⁹⁰“Türkiye tek konuda hemfikir: Suriyeliler evine dönmeli”, *Yeniçağ Yaşam*, 2018, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-183514h.htm>.

²⁹¹“Milli düşünce Merkezi: Suriyeliler vatanlarına dönmeli”, *Yeniçağ Siyaset*, 2019, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-243914h.htm>.

²⁹²“Suriyeli mülteciler geri dönmeyi düşünmüyor”, *Yeniçağ Dünya*, 2019, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-207953h.htm>.

²⁹³“Suriyeli sığınmacılar milli güvenlik meselesi haline geldi”, *Yeniçağ Siyaset*, 2019, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-243624h.htm>.

²⁹⁴“Suriyeli Sığınmacılar”.

²⁹⁵“Türkiye, sokak aralarında Suriyeli çetelerle tanışıyor”, *Yeniçağ Siyaset*, 2019, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-250208h.htm>.

²⁹⁶“Türk ekonomisine sığınmacı darbesi”, *Yeniçağ Ekonomi*, 2018, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-195762h.htm>.

Suriyeli gerginliği”²⁹⁷, “Suriye’ye bayramı kutlamaya gittiler”²⁹⁸ başlıkları ile yapılan haberlerin içeriklerini tahmin etmek güç değildir. Haberlerin her birinde Suriyeli göçmenlerin sebep oldukları olaylara değinilmiştir. Son haberde ise bayram için gidilebilecek ortamın oluşmasının artık geri dönmelerine bir engel olmadığı anlamını çağrıştırmıştır.

Yeniçağ gazetesinde yayınlanan Suriyeli göçmenlere yönelik haber başlıkları ve haberler incelendiğinde, görülmektedir ki Türk kimliğini zedeleyici bir durumun oluşması endişesi yansıtılmaya çalışılmaktadır. Milli varlığa bir tehdit olarak algı yönetimi yapılmakta ve uzun vadede bu durumun Suriyeli göçmenler tarafından bazı haklar istenmesini gündeme getirmektedir. Gazetede yayınlanan bir haberde Türk vatandaşlarının Suriyeli göçmenler hakkındaki düşünceleri yapılan bir anket sonucuna göre değerlendirilmektedir. Ankete göre Türk vatandaşları yaşanan ekonomik sorunlarda Suriyeli göçmenlerin payının yüksek olduğunu belirtirken, Suriyeli göçmenlere yapılan yardımların kesilmesini ve geri gitmeleri gerektiğini ifade etmiştir.²⁹⁹

Siyasi parti liderlerinin yer aldığı haberlerde ise iktidarın uyguladığı politikalar eleştirilmektedir. CHP Genel Başkan Yardımcı ve İstanbul Milletvekili Gamze Akkuş İlgezdi’nin hazırladığı bir raporu haber yapan gazetede İlgezdi’nin şu sözleri koyu harflerle yer almaktadır:

Siyasi partiler ve STK’lar aracılığıyla örgütlenen Suriyeli laik, demokratik muhalif kesimler, iktidarın Suriye’ye dönük ve Suriyeli göçmenlere ilişkin politikalarını sorunu buluyor. Suriyeli toplumun aydın ve entelektüel kesimleri, sığınmacı konusunun AKP’nin kararı ve vicdanına bırakılmaması gerektiğini düşünüyor. Suriyeli sığınmacılar, Türk hükümeti tarafından adeta esir alındıklarını düşünüyorlar. Ne Avrupa’ya gitmeleri için kapılar açılıyor, ne burada insani koşullarda yaşamalarının koşulları yaratılıyor. Üstelik horlanıyor, aşağılanıyor, geri gönderilme korkusuyla yaşıyor ve gayri insani koşullarda çalışıyorlar.³⁰⁰

Aynı şekilde İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener’in de konuşmalarının yer aldığı başka bir haberde Akşener’in; “Suriyeli sığınmacılar hem kriminal manada, hem de sosyolojik manada ülkemiz için büyüyen bir sorundur. İktidar çok hızlı bir şekilde aracı devletleri aradan çıkarıp, Şam’la görüşmeli ve Esad’ın kendi insanlarını geri

²⁹⁷“Kayseri’de Suriyeli gerginliği”, *Yeniçağ Güncel*, 2017, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-157051h.htm>.

²⁹⁸“Suriye’ye bayramı kutlamaya gittiler”, *Yeniçağ Dünya*, 2018, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-193461h.htm>.

²⁹⁹Serkan Talan, “Suriyeli sığınmacı araştırmasından dikkat çeken sonuçlar”, *Yeniçağ*, 2019, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-253328h.htm>.

³⁰⁰“İşte CHP’nin Suriyeli Raporu”, *Yeniçağ Siyaset*, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/suriyeliler-geleceklerini-turkiyede-aramiyor-474126h.htm>.

almasını sağlamalıdır.”³⁰¹ sözlerine dikkat çekilmiştir. Bir başka haberde ise Cumhurbaşkanı’nın kendisine ve partisine yöneltilen eleştirilere verdiği yanıt yer almakta ve uyguladıkları politikaların arkasında durduğu “Ana muhalefet ise biz bunları tekrar ülkelerine göndereceğiz diyor. Biz varil bombalarıyla inleyen yerden kaçan bu insanları asla ve katta onları varil bombalarına teslim etmeyiz. Ama Türkiye’nin ana muhalefeti eder. Ama biz etmeyiz biz insanı seviyoruz.”³⁰² sözleri paylaşılmaktadır.

Yeniçağ gazetesinde yayınlanan haberlerin genel değerlendirilmesi yapıldığında görülmektedir ki Suriyeli göçmenler, güvenlikleştirici öğeler kullanılarak topluma güvenlik sorunu şeklinde yansıtılmaktadır. Toplumun Suriyeli göçmenlerin varlıklarından rahatsızlığı sıklıkla konu edilmiş ve tehdit olabilme potansiyelleri üzerinde durulmuştur.

Yapılan incelemeler sonucunda gazetelerin yayınladığı haberler siyasi yaklaşımları doğrultusunda şekillenmekte ve konunun aktarılış şeklini değiştirmektedir. Aynı dönemde Hürriyet ve Sözcü gazetelerinin internet sitelerinde Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan bir haberde bu durum açıkça gözlenmektedir. Haberin ana konusu Suriyeli göçmenlere toplu olarak ücretsiz bir şekilde konut tahsis edileceği üzerinedir. Hürriyet gazetesinde bu durum Başbakan Yardımcısının açıklamaları³⁰³ üzerinden yer alırken Sözcü gazetesinde Can Ataklı’nın yazmış olduğu³⁰⁴ köşe yazısında yer almakta ve eleştirilmektedir. Yapılan haberler, muhalif yayın organlarında iktidarı eleştirme odaklı bir tutum sergilerken, iktidara yakın yayın organlarında ise olumlu bir dil kullanılarak mevcut durum nispeten daha ılımlı aktarılmaya çalışılmıştır.

³⁰¹“Akşener: ‘Suriyeli sığınmacılar büyüyen bir sorundur’”, *Yeniçağ siyaset*, 2019, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-254457h.htm>.

³⁰²“Recep Tayyip Erdoğan: ‘Suriyeli sığınmacıları göndermeyeceğiz’”, *Yeniçağ Siyaset*, 2019, erişim 21 Aralık, 2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-256868h.htm>.

³⁰³“Suriyelilerin İskanı ücretli”, *Hürriyet Ekonomi*, 2016, erişim 22 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/suriyelilerin-iskani-ucretli-40142644>.

³⁰⁴Can Ataklı, “Suriyeliye Üzülen Saray Dönüp Kendi Vatandaşına Bakıyor mu?”, *Sözcü*, 2016, erişim 22 Aralık, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2016/yazarlar/can-atakli/suriyeliye-uzulen-saray-donup-kendi-vatandasina-bakiyor-mu-1310292/>.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Hazırlanan çalışmada güvenlik kavramında gerçekleşen transformasyondan söz edilmiş ve Türkiye'deki Suriyeliler üzerine bir analiz gerçekleştirilmiştir. Soğuk Savaş'ın bitimiyle beraber güvenlik kavramının alanı yavaşça genişleme göstermiştir. Geleneksel teorisyenlerin kabul ettiği güvenlik kavramında 'devlet', güvenliği sağlanacak aktörken Eleştirel teorisyenlerin katkıları ile bu aktör 'ekonomi, çevre, toplum ve birey' gibi alanları da kapsamaya başlamıştır. Güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde referans nesnesi devletten bireye doğru yönelmektedir. Bunun yanı sıra güvenlik algısı yalnızca askeri tehdit şeklinde kabul edilmemiş, toplum kimliğini etkileyici faktörler de güvenliği tehdit edici unsurlar olarak ele alınmıştır.

Türkiye bulunduğu jeopolitik konum sebebiyle göç eden toplumların geçiş güzergâhı olmakta ve hatta komşu ülkelerde yaşanan karışıklıklar sebebiyle bizzat göç almaktadır. 2010'da Tunus'ta başlayan Arap Halk Hareketi, 2011 yılında Suriye'ye sıçrayarak burada yaşayan halkın kitleler halinde göç etmesine sebebiyet vermiştir. Türkiye, bu durum karşısında sınır kapılarını Suriyelilere açarak yoğun bir göç alma sürecine girmiştir. Zaman içerisinde Suriyelilerin sayılarının artması ve ekonomik yetersizlikler, Suriyelilerin güvenlik söylemlerinde yer almalarına sebep olmuştur. Gerek siyasi elitler gerekse medya, Suriyelilere yönelik söylemleri ile toplumda algı yaratma sürecine girmiştir.

Göçmenler her toplumda 'yabancı' olarak algılanarak dışlanmakta ve muhalif gruplar tarafından güvenlik tehdidi olarak yansıtılmaktadır. Bu nedenle göç eden bireylere yönelik olumsuz algılar ve çeşitli göçmen politikaları oluşturulmaktadır. Türkiye'de de Suriye'den göç etmek zorunda kalan halka Türk toplumu başlangıçta 'misafir' söylemleri ile yaklaşıp da sürecin uzaması ve sayılarının giderek artması bu yaklaşımın olumsuz bir şekilde evrilmesiyle son bulmuştur. Türk siyasetinde yer alan önemli isimlerin konuşmalarına dördüncü bölümde yer verilmiş ve Suriyelilere yönelik söylemlerin ne şekilde güvenlikleştirildiği değerlendirilmiştir. Ağırlıklı olarak iktidarı eleştirmeye yönelik bir söylem benimsenmiş olsa da, kullanılan üslup, toplum nezdinde Suriyelilerin Türk toplumunu tehdit eden bir güvenlik sorunu olarak algılanmasına sebebiyet verecek niteliktedir. Muhalefet partilerinin söylemlerinde hem ekonomik yük hem de toplum kimliğini tehdit eden bir unsur olarak dile getirilmekte ve geri gönderilmelerine yönelik söylemlerine rastlanmaktadır.

İktidar partisinin söylemlerine bakıldığında sıklıkla ‘misafir ve ensar’ kavramları kullanılarak toplumda olumlu algı oluşturulmaya çalışılsa da kimi söylemlerinde Suriyeli göçmenlerin, AB ülkelerine yönelik bir ‘koz’ olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir. Türk toplumu için tehdit unsuru olarak gösterilmeyen Suriyeliler, iktidar tarafından AB ülkeleri için tehdit algısı oluşturmaktadır. Bu nedenledir ki zaman zaman söylemlerinde Avrupa’ya açılan sınır kapılarını açarak Suriyelilerin sınırdan geçmelerine izin verileceği yönünde bir üslup kullanıldığı görülmektedir. Tüm bunların yanında, Türk toplumunun Suriyeliler ile yaşadıkları sorunlar göz ardı edilerek söylemlerine yansıtılmamakta ve güvenliksizleştirilmektedir.

Medya, bir devletin temel organlarından sonra toplumu etkileme konusunda ilk sırada yerini almaktadır denilebilir. Çağın değişmesi ve teknolojinin gelişmesiyle beraber haberlere olan ulaşım çok daha kolay ve hızlı gerçekleşmektedir. Bu nedenle medya, toplumu etkileme konusunda üstün bir gücü elinde tutmaktadır. Kullanılan üslup, algı yönetimi açısından son derece önemlidir. Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan Suriyeliler, medyanın söylemlerinde farklı şekillerde ele alınmaktadır. Medya, kendisini elinde tutan gruplar tarafından onların görüşleri çerçevesinde haberlerini oluşturmaktadır. Bu çalışmada ele alınan gazeteler hem iktidara yakın hem de muhalif olmak üzere her iki görüşü de içermektedir. Genel anlamda haber kaynaklarında yer alan yazılar Suriyelilerin sayısal verilerine ve toplumda yarattığı etkiye yönelik olmaktadır. İktidara yakın gazeteler yayınladıkları haberleri daha çok yorum belirtmeksizin ve iktidarın politikalarını ön plana çıkaracak şekilde oluştururken, muhalif gazeteler iktidarın politikalarını eleştirel şekilde oluşturmaktadır. Muhalif gazetelerde yer alan haberler Suriyelilerin kimi illerde sayılarının Türk nüfusundan fazla olması üzerinde durmakta, Suriyelilerin karıştığı şiddet olayları yansıtılmakta ve toplumda var olan ekonomik sorunların sebebi olarak Suriyeliler gösterilecek şekilde yayınlanmaktadır.

Son olarak belirtmek gerekir ki göç süreci, göçmenler üzerinde çok sayıda olumsuz etkiye neden olmaktadır. Bilhassa kendi ülkelerinde yaşanan çatışma sonucunda ülkelerini terk etmek zorunda kalarak göç eden bireyler, gittikleri ülkelerde topluma adapte olmakta güçlük çekmekte ve entegre olamamaktadır. Gerek göç eden bireyler gerekse göç alan ülkedeki yerel halk, göç sürecinin doğru yönetilememesi nedeniyle olumsuz sonuçları doğurabilecek duruma gelebilmektedir. Günümüzde Türkiye’de toplumun Suriyelilere yönelik yaklaşımları, hem yaşanan ekonomik sorunlar hem de Dünya’da meydana gelen sağlık sorunları çerçevesinde olumsuz bir seyir izlemektedir. Pek çok farklı etken, Suriyelilere karşı ılımlı yaklaşmanın önüne

geçmektedir. Medya ve siyasilerin söylemlerinin de bu yaklaşımları şekillendirdiğini söylemek yerinde olacaktır. Toplumda oluşan ‘savaş bittiyse geri gitmeliler’ psikolojisi, siyasiler tarafından sıklıkla dile getirilmektedir.

Suriyeliler, hem bahsi geçen siyasi parti mensupları tarafından hem de ele alınan gazetelerin yayınlarında kendi bakış açıları çerçevesinde belirli kitlelere yönelik güvenlikleştirici bir üslup ile aktarılmıştır. Siyasi elitlerin söylemleri incelendiğinde her ne kadar iktidarı eleştirme odaklı bir söylem gerçekleşse de toplum nezdinde karşılık bulmakta ve Suriyeliler Türk toplumu tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. İktidarın söylemlerinde ise güvenliksizleştirme söz konusu olmakta ve güvenlik kavramı gelenekselci bir yaklaşımla değerlendirilmektedir. Devlet bekasının tehdit altında olmaması beraberinde Suriyelilerin toplum için de bir tehdit oluşturamayacağını göstermektedir. Dolayısıyla başarılı bir güvenlikleştirme sürecinden söz etmek için toplumun tepkileri gözden geçirilmelidir. Araştırılan haberler dikkate alındığında toplumun Suriyelilere yaklaşımından dolayı kimi güvenlikleştirici aktörler tarafından başarılı bir güvenlikleştirme eylemi gerçekleştirildiği düşünülebilir. Ancak güvenlikleştirme teorisi başlığı altında ele alınan konuya dayanarak devlet bekasını tehdit etmeyen konuların siyasi politikalar çerçevesinde çözüme kavuşturulması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu nedenle toplum tarafından kabul görse de iktidar tarafından kabul görmediği için güvenlikleştirme eylemini başarıya ulaştırmış saymak çok doğru olmayacaktır. İktidarın Suriyelilerin güvenlikleştirilmesine yönelik herhangi bir tedbir alması durumunda başarılı bir güvenlikleştirme eyleminden söz etmek ancak mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- Agius, C. (2017). *Sosyal İnşacılık*. A. Collins (Der.), Çağdaş Güvenlik Çalışmaları içinde (ss.87- 103). İstanbul, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Ağaoğlu, G. (2019, 12 Haziran). Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Ayrımcılık Kurumsal Bir Hal Alıyor. 14 Aralık 2021 tarihinde <https://hdp.org.tr/tr/suriyeli-siginmacilara-yonelik-ayrimcilik-kurumsal-bir-hal-aliyor/13221/> adresinden erişildi.
- Ağır, B. S. (2013). *Güvenlik Çalışmaları Alanında Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Kavramsallaştırması Çerçevesinde Bir Etnik Çatışma Örneği Olarak Kosova Sorunu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akbaş, Z. (2015). Türkiye'nin Fırat ve Dicle Sınırşan Sularından Kaynaklanan Güvenlik Sorunu ve Çatışma Riski. *Bilig*, (72), s. 93- 116.
- Akdemir, S. (2000). Suriye'deki Etnik ve Dini Yapının Siyasi Yapının Oluşmasındaki Rolü. *Avrasya Dosyası Üç Aylık Uluslar arası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6 (1), s. 201- 237.
- Akgöz, E. (2014, 27 Eylül). Suriyeli Dilenciler. *Sabah*. 23 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/akoz/2014/09/27/suriyeli-dilenciler> adresinden erişildi.
- Akgül Açıkmeşe, S. (2011). Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler*, 8 (309), s. 43- 73.
- Akıncı, B., Nergiz, A., ve Gedik, E. (2015) Uyum Süreci Üzerine bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2, 58- 83.
- Akkal, T. (2018, 20 Aralık). TBMM Genel Kurul Tutanağı. 13 Aralık 2021 tarihinde https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic_yazici?P4=23214&P5=H&page1=7&page2=7 adresinden erişildi.
- Akkaya, H. (2017, 10 Temmuz). Eğitim Bir Sen'den Suriyelilere Yönelik Olumsuz Algı Tepkisi. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/sivas/egitim-bir-senden-suriyelilere-yonelik-olumsuz-40515528> adresinden erişildi.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (20), s. 292- 303.
- Aljazeera Türk. (2016, 04 Temmuz). Bahçeli'den Suriyelilere Vatandaşlık Tepkisi. *Aljazeera Türk*. 03 Aralık 2021 tarihinde

- <http://www.aljazeera.com.tr/haber/bahceliden-suriyelilere-vatandaslik-tepkisi> adresinden erişildi.
- Alphan, M. (2017, 09 Aralık). Medyanın Nefret Dili. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/melis-alphan/medyanin-nefret-dili-40672582> adresinden erişildi.
- Arslan, E., Çiçek, A. ve Baykal, Ö. N. (2021). *Türkiye’deki Siyasal Partilerin Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler Sorununa Bakışı Üzerine Bir İnceleme*. F. T. Emini ve E. Arslan (Ed.), İktisadi ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar içinde (93- 123). Konya, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Aslan, C., (2008). *Beşar Esad Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Ataklı, C. (2016, 12 Temmuz). Suriyeliye Üzülen Saray Dönüp Kendi Vatandaşına Bakıyor mu? *Sözcü*. 22 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2016/yazarlar/can-atakli/suriyeliye-uzulen-saray-donup-kendi-vatandasina-bakiyor-mu-1310292/> adresinden erişildi.
- Aydın, M. (2004). Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi; Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler*, 1 (1), Bahar, s. 33- 60.
- Aytekin, E. ve Özşeker, İ. (2017, 27 Ağustos). Sivas’ta Suriyeli Gerginliği. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/sivas/sivasta-suriyeli-gerginligi-40559616> adresinden erişildi.
- Babacan, N. (2013, 16 Mayıs). Esad’ın Ajanları Aranıyor. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/esadin-ajanlari-araniyor-23295446> adresinden erişildi.
- Babacan, N. (2017, 09 Ocak). İthal Teröre İki Önlem. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ithal-terore-iki-onlem-40330416> adresinden erişildi.
- Bahçeli, D. (2011, 15 Kasım). TBMM Grup Toplantısı. 03 Kasım 2021 tarihinde https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/1313/index.html adresinden erişildi.
- Bahçeli, D. (2012, 21 Şubat). TBMM Grup Toplantısı. 03 Aralık 2021 tarihinde https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/1792/index.html adresinden erişildi.
- Bahçeli, D. (2012, 27 Mart). TBMM Grup Toplantısı. 03 Aralık 2021 tarihinde https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/1935/index.html adresinden erişildi.,

- Bahçeli, D. (2014, 02 Aralık). TBMM Grup Toplantısı. 03 Aralık 2021 tarihinde <https://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/3629/mhp/index.html> adresinden erişildi.
- Bakan, S. ve Şahin, S. (2018). Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4 (2), s. 135- 152.
- Balcı, M. E. (2017). *Kimlik ve Aidiyet Bağlamında Zorunlu Göç ve Uyum: Ankara Önder Mahallesi Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Balkılıç, Ö.ve Teke Lloyd, F. A. (2020). AKP'nin Suriyeli Göçmen Söylemini Türkiye'nin Jeopolitik Senaryosuyla Birlikte Okumak. *Alternatif Politika*, 12 (3), s. 542- 564.
- Baluken, İ. (2014, 06 Haziran). HDP Grup Başkanvekili Baluken, Suriyeli kadın sığınmacılara yönelik cinsiyete dayalı şiddetle ilgili araştırma önergesi verdi. 14 Aralık 2021 tarihinde <https://hdp.org.tr/tr/hdp-grup-baskanvekili-baluken-suriyeli-kadin-siginmacilara-yonelik-cinsiyete-dayali-siddetle-ilgili-arastirma-onergesi-verdi/3437/index.html> adresinden erişildi.
- Baran, T. ve Macar, E. (2017). Değişen Güvenlik Yaklaşımları Örneğinde Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (54), s. 251- 259.
- Baylıs, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler*, 5 (18), s. 69- 85.
- Baysal, B. ve Lülecı, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri*, 11 (22), s. 61- 96.
- BBC, (2021, 28 Temmuz). CHP: Parti Politikamız İle Taban Tabana Zıt. BBC. 01 Aralık 2021 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57986642> adresinden erişildi.
- Benek, S. (2016). Türkiye- Suriye ilişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15 (1), s. 171- 192.
- Beyaz Gazete. (2018, 13 Kasım). Akşener: İş Suriyelilere gelince Türkiye'nin Kaynağı Çok. *Beyaz Gazete*. 13 Aralık 2021 tarihinde <http://beyazgazete.com/video/webtv/guncel-1/aksener-is-suriyeli-multecilere-gelince-turkiye-nin-kaynagi-cok-tbmm-621753.html> adresinden erişildi.
- Beyaz, Z. F., Gündoğmuş, Y. N. ve Işık, E. (2019). 24 Kasım 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cumhurbaskanierdoganmultecimeselesibirkaculke-nin-cabasiyla-onlenemez/1675928> adresinden erişildi.

- Biçer, G. (2018). *Suriye İç Savaşında Kadınların Durumunun Feminizm ve Feminist Güvenlik Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Bilen, Ö. (2009). *Ortadoğu Su Sorunları ve Türkiye*, Tesav Yayınları, ISBN 975-96935-1- 8, Ankara, 319s.
- Bilgiç, A. (2011). Güvenlik İkilemini Yeniden Düşünmek; Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif. *Uluslararası İlişkiler*, 8 (29), s. 123- 142.
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. *Stratejik Araştırmalar*, 8 (14), s. 30- 53.
- Birdişli, F. (2014), Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10 (20), s. 256.
- Birdişli, F. ve Gören, M. (2018). Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Bağlamında Türkiye- İran Arasında Göç ve Sınır Güvenliği. *İran Çalışmaları Dergisi*, 1 (2), s. 11- 38.
- Birsel, G. (2017, 26 Temmuz). Misafirperverlikle Asimilasyon arasındaki İnce Çizgi. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/gulsel-birsel/misafirperverlikle-asimilasyon-arasindaki-ince-cizgi-40530975> adresinden erişildi.
- Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, 5 (18), s. 1- 40.
- Buldan, P. (2020, 10 Mart). HDP TBMM Grup Toplantısı. 14 Aralık 2021 tarihinde https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=148442 adresinden erişildi.
- Buzan, B. (2015). *İnsanlar Devletler ve Korku*. (E. Çıtak, Çev.). İstanbul, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 2007).
- Büyükhan, M. (2021). Uluslararası ve Ulusal Mevzuata Göre Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü, *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 4 (2), s. 76- 90.
- Cumhurbaşkanı Erdoğan: Olmadı kapıları açarız, AB düşünsün. 25 Kasım 2021 tarihinde <https://tr.euronews.com/2019/09/07/erdogan-belediyelerde-isten-cikarmalara-tepki-gosterdi> adresinden erişildi.
- Cumhuriyet, (2019, 17 Kasım). Tunç Soyer: Suriyeli sığınmacılar insanlık dışı yaşıyor. *Cumhuriyet*. 01 Aralık 2021 tarihinde <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/tunc->

soyer-suriyeli-siginmacilar-insanlik-disi-kosullarda-yasiyor-1702625 adresinden erişildi.

Cumhuriyet, (2021, 31 Temmuz). Devlet Bahçeli'den AK Parti ile Çelişen 'Göçmen' Açıklaması. *Cumhuriyet*. 03 Aralık 2021 tarihinde <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/devlet-bahceliden-akpyle-celisen-gocmen-aciklamasi-1856773> adresinden erişildi.

Çağ, G. ve Eker, S. Ortadoğu'da Baas Rejimleri: Suriye ve Irak, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Dergisi*, 2 (2), s. 57- 72.

Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları. Göç ve Göçmen İlişkisi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, s. 67- 91.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yabancıların Çalışma İzinleri İstatistikleri- 2020, 15 Kasım 2021 tarihinde <https://www.csqb.gov.tr/media/87487/yabanciizin2020.pdf> adresinden erişildi.

Çandarlı, Y. (2016). *Yeşil Teori*. R. Gözen (Der.), Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde (ss. 493- 514). İstanbul. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çavuşoğlu, H. (2009). Uluslararası Göç Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler. 9 Aralık 2019 tarihinde www.balgoc.org.tr adresinden erişilmiştir.

Çelik, H. (2008). Çokkültürlülük ve Türkiye'deki Görünümü. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, s. 319- 332.

Çelik, K. (2012, 22 Temmuz). Suriyelilerin Bulunduğu Kampta İsyan. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/video/suriyelilerin-bulundugu-kampta-isyan-36065215> adresinden erişildi.

Çevikbaş, A. (2016). *Tarihsel Süreçteki Nedenleriyle Birlikte Türkiye- Suriye İlişkilerinde Terör Sorunu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kara Harp Okulu, Ankara.

Çınar, S. ve Göçer, İ. (2015). Arap Baharı'nın Nedenleri, Uluslararası İlişkiler Boyutu ve Türkiye'nin Dış Ticaret ve Turizm Gelirlerine Etkileri. *KAÜ İİBF Dergisi*, 6 (10), s. 51- 68.

Çiçek, A. (2020). Türkiye'ye Göç Eden Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 12 (48), s. 180- 186.

Çiftçi, H. (2018). Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum, Algı ve Empatik Eğilimlerinin Analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7 (3), s. 2232- 2256.

Çolak, F. S. (2017). *Kopenhag Okulu Bağlamında Suriyelilerin Türkiye'ye Etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

- Demir, O. Ö. ve Erdal, H. (2010). Yasa Dışı Göç İle İlgili Kavramların Doğru Anlaşılabilmesi Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme. *Polis Bilimleri Dergisi*, 12 (1), s. 29- 54.
- Demirci, E. (2013, 14 Ekim). Suriyeli Seçmen Alarmı. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-secmen-alarmi-24909766> adresinden erişildi.
- Demirel, A. (2019). Ortadoğu’da Fransız Emperyalizmi: Fransız Manya Yönetimi Döneminde Suriye(1920-1946). *Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), s. 69- 89.
- Demirkan, B. (2011). Göç ve Göç Psikolojisi. 9 Aralık 2019 tarihinde https://www.tavsiyedyorum.com/makale_7838.html adresinden erişilmiştir.
- Demirtaş, S. (2016, 13 Temmuz). Demirtaş’tan ‘Suriyelilere Vatandaşlık’ Açıklaması. *Hürriyet*. 13 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/demirtastan-suriyelilere-vatandaslik-aciklamasi-40144578> adresinden erişildi.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, s. 175- 204.
- Devran, Y. ve Özcan, Ö. F. (2016). Söylemlerin Dilinden Suriye Sorunu. *Marmara İletişim Dergisi*, 25, s. 35- 52.
- Doğan, S. (2007). *Avrupa Birliği’nde Uluslararası Göçün Güvenlikleştirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Doğan, Y. (2012, 24 Temmuz). Suriye Parçalanıyor, Kürdistan Genişliyor. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/suriye-parcalaniyor-kurdistan-genisliyor-21051947> adresinden erişildi.
- Duran, H. (2011). Adana Protokolü Sonrasında Türkiye- Suriye İlişkileri, Orta Doğu Yıllığı 2011, 1 Kasım 2011 tarihinde https://www.ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/oy2012_501_518.pdf adresinden erişildi.
- Ebrem, İ. S. (2019). *Suriye İç Savaşı’nın Türk Dış Politikasına ve Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Editör. (2021, 01 Mayıs). Muhalefet Partilerinin Göçmen Politikaları. *TUİC Akademi*. 13 Aralık 2021 tarihinde <https://www.tuicakademi.org/muhalefet-partilerinin-gocmen-politikalari/#> adresinden erişildi.

- Eken, M. E. (2016). *Feminizm, Maskülinite ve Uluslar arası İlişkiler Teorisi: Uluslar arası Siyasetin Toplumsal Cinsiyeti*. R. Gözen (Der.), Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde (ss. 443- 489). İstanbul, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ekici, S. ve Acar, A. (2021). Göç ve Güvenlik: Cumhuriyet Halk Partisi'nin Suriyeli Göçmenler Konusunda Söylemlerinin Güvenlikleştirme Perspektifinden Değerlendirilmesi. *DÜSBED*, (27), s. 276- 291.
- Ekonomi. (2015, 16 Kasım). İşsizliği Suriyeli göçmenler artırdı. *Sözcü*. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2015/ekonomi/issizlik-cift-hanelerde-985792/> adresinden erişildi.
- Emeklier, B. ve Sandıklı, A. (2012). *Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm*. Atilla Sandıklı (Ed.), Teoriler Işığında Güvenlik Savaş Barış ve Çatışma Çözümleri içinde (ss. 1- 68), İstanbul.
- Enson Haber Gündem, (2021, 14 Ağustos). Tunç Soyer: Suriyeli göçmenlerin konforunu sağlayacağım. *Enson Haber*. 01 Aralık 2021 tarihinde <https://www.ensonhaber.com/gundem/tunc-soyer-suriyeli-gocmenlerin-konforunu-saglayacagim> adresinden erişildi.
- Erdağ, R. (2015). Türkiye’de Sınıraşan Sular Sorunu. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (9), s. 27- 52.
- Ersoy, E. (2016). *Realizm*. R. Gözen (Der.), Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde, (ss. 159- 186). İstanbul. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eskioğlu, R. (2019). Arap Baharına Kadar Türkiye- Suriye İlişkiler. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (1), s. 70- 80.
- Evcı, M. (2021, 27 Temmuz). AKP’li Özhasseki’den ‘göçmen’ çıkışı: Sanayiye onlar ayakta tutuyor. *Sözcü*. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/akpli-ozhasekiden-gocmen-cikisi-sanayiye-onlar-ayakta-tutuyor-6558729/> adresinden erişildi.
- Filiz, İ. H. (2019, 16 Ocak). Suriyelilerin Bazı İllerde Demografik Yapıyı Değiştirmeye Başladığına İlişkin Açıklama. 13 Aralık 2021 tarihinde https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=76104 adresinden erişildi.
- Geçici Koruma Yönetmeliği, Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler, 15 Kasım 2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf> adresinden erişildi.
- Göç İdaresi Başkanlığı, Geçici Koruma Hakkında Genel Bilgi, 15 Kasım 2021 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi45> adresinden erişildi.

Göç İdaresi Başkanlığı, Geçici Koruma Yönetmeliği ve Getirdiği Yenilikler, 15 Kasım 2021 tarihinde

https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gk_yon_getirdigi_yenilikler.pdf adresinden erişildi.

Göç İdaresi Başkanlığı, Geçici Koruma Yönetmeliği ve Getirdiği Yenilikler, 15 Kasım 2021 tarihinde

https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gk_yon_getirdigi_yenilikler.pdf adresinden erişildi.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma, 1 Kasım 2021 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden erişildi.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Mülteci. 24 Kasım 2021 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/multeci> adresinden erişildi.

Gözen, R. (2016). *İdealizm*. R. Gözen, (Der.), Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde (ss. 67- 117), İstanbul, İstanbul: İletişim Yayınları.

Günay, E., Atılgan, D., Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (2), s. 37- 60.

Gürbüz, K. (2015). Hatay, Su ve Terör Sorunları Ekseninde Türkiye- Suriye İlişkileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Hamsici, M. (2019). Komşu Ülkelerdeki 6 Milyona’a Yakın Suriyeli Mülteci Ülkelerine Döner Mi? 1 Kasım 2021 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50502393> adresinden erişildi.

HDP Göçmen ve Mülteci Komisyonu- Halklar ve İnançlar Komisyonu. (2021, 28 Temmuz). 14 Aralık 2021 tarihinde <https://hdp.org.tr/tr/multecilere-karsi-irkci-soylemleri-de-multeciligin-aracsallastirilmasini-da-kabul-etmiyoruz/15645/> adresinden erişildi.

Hürriyet Gazetesi Tarihi. 16 Aralık 2021 tarihinde [https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_\(gazete\)#Tarihi](https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_(gazete)#Tarihi) adresinden erişildi.

Hürriyet Gazetesi. (2012, 08 Nisan). Suriyeli Mültecilerin Müthiş İddiaları. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-multecilerin-muthis-iddialari-20300414> adresinden erişildi.

Hürriyet Gazetesi. (2016, 13 Temmuz). Suriyelilerin İskânı Ücretli. *Hürriyet*. 22 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/suriyelilerin-iskani-ucretli-40142644> adresinden erişilmiştir.

- Hürriyet Gazetesi. (2020, 02 Ocak). Cumhurbaşkanı Yardımcısı Oktay: Suriye'nin kuzeyinde güvenli bölgeye model olacak bir alan planlanıyor. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-yardimcisi-oktay-suriyenin-kuzeyinde-guvenli-bolgeye-model-olacak-bir-alan-planlaniyor-41410751> adresinden erişildi.
- Hürriyet Gazetesi. (2020, 22 Kasım). Son Dakika: Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan G-20 Liderler Zirvesinde Önemli Mesajlar. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskani-erdogan-onemli-aciklamalar-41669066> adresinden erişildi.
- Hürriyet Gazetesi. (2020, 11 Aralık). Son Dakika Haberler: Bursa'da Korkulu Dakikalar... Kanlar İçerisinde Kaldı. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberler-bursada-korkulu-dakikalar-kanlar-icerisinde-kaldi-41685872> adresinden erişildi.
- Hürriyet Gazetesi. (2021, 01 Ağustos). Bahçeli'den Göçmen Açıklaması: Sonsuza Kadar Kalamazlar. *Hürriyet*. 03 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bahceliden-gocmen-aciklamasi-sonsuza-kadar-kalamazlar-41863823> adresinden erişildi.
- Hürriyet Gazetesi. (2021, 05 Kasım). BMMYK: Türkiye'ye Acil Yardım Gönderin. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/bmmyk-turkiye-ye-acil-yardim-gonderin-27256715> adresinden erişildi.
- Hürriyet Gazetesi. (2021, 05 Kasım). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Yaptırım Olmayacağını Sayın Trump'tan Duymuş Olduk. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/cumhurbaskani-erdogan-yaptirim-olmayacagini-sayin-trumpan-duymus-olduk-41258771> adresinden erişildi.
- Independent Türkçe. (2019, 06 Kasım). İYİ Parti Milletvekili Özdağ: Gönülsüz dönecekler de gönülsüz dönerler. *Independent Türkçe*. 13 Aralık 2021 tarihinde <https://www.indyturk.com/node/88946/siyaset/iyi-parti-milletvekili-%C3%B6zda%C4%9F-g%C3%B6n%C3%BCls%C3%BCz-d%C3%B6necekler-de-g%C3%B6n%C3%BCls%C3%BCz-d%C3%B6nerler> adresinden erişildi.
- Independent Türkçe. (2019, 16 Aralık). İYİ Parti: İktidara gelirsek açık kapıyı kapatacağız, bayramda ülkesine giden geri dönemeyecek. *Independent Türkçe*. 13 Aralık 2021 tarihinde <https://www.indyturk.com/node/104651/haber/iyi-parti-iktidara-gelirsek-a%C3%A7%C4%B1k-kap%C4%B1y%C4%B1-kapataca%C4%9F%C4%B1z-bayramda-%C3%BClkesine-giden-geri> adresinden erişildi.

- İbrahimoğlu, M. (2021, 20 Haziran). CHP Suriyeli Sığınmacılara Nasıl Bakıyor. *Independent Türkçe*. 29 Kasım 2021 tarihinde <https://www.indytrk.com/node/376336/haber/chpsuriyelis%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lara-nas%C4%B1l-bak%C4%B1yor> adresinden erişildi.
- İçişleri Bakanlığı (2017, 05 Temmuz). Basın Açıklaması. 29 Kasım 2021 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi05072017> adresinden erişildi.
- İnce, E. (2017). Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye. *Tarih ve Günce*, 1 (1), s. 261- 280.
- Kalaycı, S. (2014). Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları. *İnsani Yardım Vakfı İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 21.11.2021 tarihinde <http://www.ihhakademi.com/wp-content/uploads/2014/03/siginmacilarin-korunm.-y%C3%B6n.-t%C3%BCrk.-stk...pdf> adresinden erişildi.
- Karabulut, U. ve Eryılmaz, E. (2016). PKK Terör Örgütüne Türkiye- Suriye İlişkilerine Etkileri(1991-2003). *Belgi Dergisi*, 11, s. 17- 40.
- Kaya, A. (2021, 05 Ağustos). Her 10 Suriyeli mülteci 6 Türk’ü işsiz bıraktı. *Sözcü*. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2021/ekonomi/her-10-suriyeli-multeci-6-turku-issiz-birakti-6575518/> adresinden erişildi.
- Kaya, B. (2013, 16 Eylül). Tayyip, Suriyeli mülteciler için ne kadar harcadı?. *Sözcü*. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2013/gundem/tayyip-suriyeli-multeciler-icin-ne-kadar-harcadi-372007/> adresinden erişildi.
- Kaya, B. (2016, 11 Aralık) Hiç köprü altlarında yatan çöplerde ekmek arayan Suriyeli gördünüz mü? *Sözcü*. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/hic-kopru-altinda-yatan-coplerde-ekmek-arayan-suriyeli-gordunuz-mu-1558809/> adresinden erişildi.
- Kaya, İ. ve Yılmaz Eren, E. (2014). Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Hakkında: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri. *SETA Rapor*.
- Kılıçdaroğlu, K. (2016, 10 Mayıs). Kilis Süratle Suriyelileşiyor. 29 Kasım 2021 tarihinde <https://www.chp.org.tr/haberler/10-mayis-2016-tarihli-tbmm-grup-konusmasi?q=suriyeli> adresinden erişildi.
- Kılıçdaroğlu, K. (2016, 12 Temmuz). CHP Grup Toplantısı. 29 Kasım 2021 tarihinde <https://www.chp.org.tr/haberler/12-temmuz-2016-tarihli-tbmm-grup-konusmasi?q=Suriyeliler> adresinden erişildi.

- Kılıçdaroğlu, K. (30 Mart 2021). 25 Kasım 2021 tarihinde <https://chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroglu-tbmm-chp-grup-toplantisinda-konustu-30-mart-2021?q=suriyeli> adresinden erişildi.
- Kılıçdaroğlu, K. (2016, 10 Mayıs). Kilis'i Görmezden Geliyorlar. 29 Kasım 2021 tarihinde <https://www.chp.org.tr/haberler/10-mayis-2016-tarihli-tbmm-grup-konusmasi?q=suriyeli>, adresinden erişildi.
- Kızılcıcelik, S. (2008). *Frankfurt Okulu*, Anı Yayıncılık, ISBN 9786051702323, Ankara, 706s.
- Kızılkoyun, F. ve Demir, O. (2014, 11 Mayıs). Ekmek Bıçağıyla Suriyeli Kovaladı. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/ekmek-bicagiyla-suriyeli-kovaladi-26387209> adresinden erişildi.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (3), s. 163- 184.
- Kökçam, S. (2018). AK Parti Dönemi Türkiye- Suriye İlişkileri. *Kesit Akademisi Dergisi*, 15, s. 291- 309.
- Köse, T. (2016, 16 Ocak). Suriyeli Sığınmacıların Güvenlikleştirilmesi. *Sabah*. 23 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/talhakose/2016/01/16/suriyeli-siginmacilarin-guvenliklestirilmesi> adresinden erişildi.
- Mahalli, H. (2019, 28 Temmuz). Ah şu Suriyeliler! *Sözcü*. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2019/yazarlar/husnu-mahalli/ah-su-suriyeliler-5252801/> adresinden erişildi.
- Mandacı, N. ve Özerim, G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler*, 10 (39), s. 105- 130.
- Morgan, P. (2017). *Liberalizm*. A. Collins (Der.), Çağdaş Güvenlik Çalışmaları içinde (ss. 28- 41). İstanbul, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Mutimer, D. (2017). *Eleştirel Güvenlik Çalışmaları*. A. Collins (Der.), Çağdaş Güvenlik Çalışmaları içinde (ss. 67- 86). İstanbul, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Mutlu, M. ve Zenginoğlu, S. (2019). Yeşil Teori Perspektifinde Avrupa Birliği Çevre Politikası. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 88, s. 459- 469.
- Nas, F. (2014). *Ortadoğu'da Etnik ve Dilsel Bağlamda Göç ve Kimlik Sorunu: Lübnan'da Yaşayan Türkiyeliler Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi, Muğla.

- Naz, Y. (2015). *Türkiye'nin Uluslar arası Göç Politikası ve Uluslar arası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- NTV. (2021, 31 Temmuz). Bahçeli'den Göçmenlere İlişkin Açıklama. NTV. 01 Aralık 2021 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bahcelidengocmenlereiliskinaciklama,LH9kYbXmKkqE5P-oaGDtaQ> adresinden erişildi.
- Oğuz, M. (2013, 27 Ekim). Elleriinde Çuvallarla İzmir'e Geliyorlar. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ellerinde-cuvallarla-izmire-geliyorlar-24991673> adresinden erişildi.
- Oğuzay, S. C. (2009). *Türkiye- Suriye İlişkilerinde Su ve Terör Sorunu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.
- Okur, M. A. (2004). *Fransız Manda Yönetimi Döneminde Suriye*. T. Yılmaz ve M. Şahin (Ed.), Orta Doğu Siyasetinde Suriye içinde (ss. 1- 33), Ankara, Ankara: Platin Yayınları.
- Ongun, Ö. (2014). Uluslararası Habercilik ve Söylem: Türkiye'deki Gazetelerin Suriye İç savaşını Yansıtırma Biçimleri. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (20), s. 77- 97.
- Oral, İ. H. (2019, 11 Haziran). İYİ Parti Grubu Önerisi Münasebetiyle. 13 Aralık 2021 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=78434 adresinden erişildi.
- Oran, B. (2003). *Türk Dış Politikası: 1980-2001 Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (Cilt II). İstanbul. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oskay, Ç. (2013, 22 Temmuz). Tedavi İçin Suriyeli mi Olalım. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tedavi-icin-suriyeli-mi-olalım-23863748> adresinden erişildi.
- Özçelik, F. (2018). Suriye ve Su Sorunu Bağlamında Terör. *İnsan ve Toplum Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), s. 922- 936.
- Özdağ, Ü. (2018, 29 Kasım). İyi Parti Grubu Önerisi Münasebetiyle. 13 Aralık 2021 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=73505 adresinden erişildi.

- Özdemir, İ. (2021, 02 Ekim). Kayseri Bölge İstişare Toplantısı. 03 Aralık 2021 tarihinde <http://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/4884/mhp/index.html> adresinden erişildi.
- Özgünül, E. (2019, 24 Temmuz). CHP'li Erdoğan Toprak'tan Suriyeli Açıklaması. *Sözcü*. 29 Kasım 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/chpli-erdogan-topraktan-suriyeli-aciklamasi-5247407/> adresinden erişildi.
- Özkır, Y. (2013). Hürriyet Gazetesinin Kimliği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), s. 45- 70.
- Özpek, B. B. (2016). *Liberalizm ve Uluslararası İlişkiler*. R. Gözen (Der.), Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde (ss. 121- 156), İstanbul. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztrak, F. (2021, 26 Kasım). Hemen seçim acil seçim demek için meydanlara iniyoruz. *CHP Haberler*. 29 Kasım 2021 tarihinde <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-sozcusu-oztrak-hemen-secim-acil-secim-demek-uzere-meydanlara-iniyoruz?q=suriyeli> adresinden erişildi.
- Sabah Gazetesi Tarihçesi. 23 Aralık 2021 tarihinde [https://tr.wikipedia.org/wiki/Sabah_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Sabah_(gazete)) adresinden erişildi.
- Sabah Gazetesi. (2011, 10 Haziran). Binlerce Suriyeli Türkiye Yolunda. *Sabah*. 23 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/06/10/binlerce-suriyeli-turkiye-yolunda> adresinden erişildi.
- Sabah Gazetesi. (2012, 17 Temmuz) Mülteciler Olay Çıkardı. *Sabah*. 23 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/07/17/multeciler-olay-cikardi> adresinden erişildi.
- Sabah Gazetesi. (2012, 27 Aralık) Suriyeli Sığınmacılara Yardım İnsanlık Görevi. *Sabah*. 23 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/12/27/suriyeli-siginmacilara-yardim-insanlik-gorevi> adresinden erişildi.
- Sabah Gazetesi. (2014, 12 Nisan). Suriyeli Sığınmacılara 5 Tır Dolusu Yardım. *Sabah*. 23 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2014/12/04/suriyeli-siginmacilara-5-tir-dolusu-yardim> adresinden erişildi.
- Sabah Gazetesi. (2014, 27 Temmuz). Suriyeli Göçmenler Mudanya Dışına Atıldı. *Sabah*. 23 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/yasam/suriyeli-gocmenler-mudanya-disina-atildi-2800837> adresinden erişildi.
- Sabah Gazetesi, (2014, 05 Kasım). Sığınmacıların Sayısı Yaklaşık 6 Milyon. *Sabah*. 23 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/dunya/siginmacilarin-sayisi-yaklasik-6-milyon-2865083> adresinden erişildi.

- Sabah Gazetesi. (2018, 25 Ocak). Suriyeliler Sığınmacıların Gönüllü Askerlik Başvurusu. *Sabah*. 23 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2018/01/25/suriyeli-siginmacilardan-gonullu-askerlik-basvurusu> adresinden erişildi.
- Sabah Gazetesi. (2018, 26 Ocak). Suriyeli Sığınmacılardan Zeytin Dalına Destek. *Sabah*. 23 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2018/01/26/suriyeli-siginmacilardan-zeytin-dalina-destek> adresinden erişildi.
- Sağsen, İ. (2011). Arap Baharı, Türk Dış Politikası ve Dış Algılaması. *Ortadoğu Analiz*, 3 (31- 32), s. 57- 64.
- Sancak, K. (2013). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslar arası Güvenliğin Dönüşümü. *KTÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, s. 123- 134.
- Sayın, Y., Usanmaz, A., Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMU Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), s. 1- 13.
- Seale, P. (1985). *The struggle for Syria: a study of Post-War Arab Politics 1945-1958*. London: Ocfort University Press. Ö. F. Abdullah (Aktaran.), Suriye Dosyası içinde (ss. 120- 130), İstanbul, İstanbul: Akabe Yayınları.
- Sezik, M. ve Ağır, O. (2016). Suriye’den Türkiye’ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, s. 95- 123.
- Söker, Ç. ve Özlük, E. (2018). Uluslararası İlişkilerde Çevreyi Merkeze Taşımak: Temel Yaklaşımlar ve Tartışmalar. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 13 (1), s. 227- 262.
- Sözcü Gazetesi Hakkında. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.gazeteler.org/sozcu-gazetesi-hakkinda> adresinden erişildi.
- Sözcü Gazetesi. (2012, 28 Ekim). Suriyeli mülteciler polisi taşıdı. *Sözcü*. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2012/gundem/suriyeli-multeciler-polisi-tasladi-95238/> adresinden erişildi.
- Sözcü Gazetesi. (2013, 02 Mayıs). Suriyeli mülteciler Türk askerine ateş açtı. *Sözcü*. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2013/gundem/suriyeliler-turk-askerine-ates-acti-281801/> adresinden erişildi.
- Sözcü Gazetesi. (2013, 11 Mart). Nankör mülteci spikeri sinirlendirdi. *Sözcü*. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2013/gundem/nankor-multeci-spikeri-sinirlendirdi-245602/> adresinden erişildi.

- Sözcü Gazetesi. (2016, 12 Mayıs). Mültecilerin yürek burkan ekmek kapısı: Çöplükler. *Sözcü*. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2016/gununden/multecilerin-yurek-burkan-ekmek-kapisi-coplukler-1226508/> adresinden erişildi.
- Sözcü Gazetesi. (2016, 05 Ağustos) Suriyelilere 36 milyar harcandı. *Sözcü*. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/suriyelilere-36-milyar-harcandi-1341502/> adresinden erişildi.
- Sözcü Gazetesi. (2020, 4 Şubat). Kılıçdaroğlu'ndan deprem gibi sözler. *Sözcü*. 25 Kasım 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/son-dakika-kilicdaroglundan-deprem-gibi-sozler-5605883/> adresinden erişildi.
- Şemşit, S. (2010). *Avrupa Birliği Göç Politikası'nın Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Şen, E. (2019). Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *Hukuki Haber*. 1 Kasım 2021 tarihinde <https://www.hukukihaber.net/turkiyede-bulunan-suriyelilerin-hukuki-statusu-makale,6377.html> adresinden erişildi.
- Şen, Y. (2013). Suriye'de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, (23) , s. 54-79. 23 Kasım 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasamadergisi/issue/54522/743130> adresinden erişildi.
- Şir, A. Y. (2017). Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi, Enerji Güvenliği ve Rusya. 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, s. 346- 355.
- Talan, S. (2019, 22 Ekim). Suriyeli sığınmacı araştırmasından dikkat çeken sonuçlar. *Yeniçağ*. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-253328h.htm>, adresinden erişildi.
- Tanış, T. (2011, 15 Temmuz). Şam Satrancı. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sam-satraci-18260073> adresinden erişildi.
- Tanrısever, O. F. (2014). *Güvenlik*, A. Eralp (Der.), Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar içinde, (ss. 107- 123), İstanbul, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Topal, A. H. (2015). Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (1), s. 5- 22.

- TRT Haber Gündem, (2021, 26 Ağustos). Kılıçdaroğlu: Suriyelileri davulla zurnayla kendi ülkelerine göndereceğim. *TRT Haber*. 29 Kasım 2021 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/gundem/kilicdaroglu-suriyelileri-davulla-zurnayla-kendi-ulkelerine-gonderecegim-604416.html> adresinden erişildi.
- Tuncel, G. ve Ekici, S. (2019). Göçün Siyasal Etkisi: Suriyeli Göçmenlerin Türk Siyasetine Etkisi. *Birey ve Toplum Dergisi*, 9 (18), s. 48- 72.
- Türkkan, L. (2019, 30 Nisan). TBMM Genel Kurul Tutanağı. 13 Aralık 2021 tarihinde https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic_yazi_ci?P4=23263&P5=H&page1=51&page2=51 adresinden erişildi.
- Türkkan, L. (2021). Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Hakları Konularında 150 ülke arasında 130'ncuyuz. 13 Aralık 2021 tarihinde <https://iyiparti.org.tr/cinsiyet-esitligi-ve-kadin-haklari-konularinda-150-ulke-arasinda-130ncuyuz> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. 23 Kasım 2021 tarihinde <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1363/sizin-vakur-durusunuz-bu-milletin-vakur-durusunun-bir-ifadesidir> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. Recep Tayyip Erdoğan Konuşmaları. 23 Kasım 2021 tarihinde <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/2985/bursa-toplu-acilis-torende-yaptiklari-konusma> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. Suriye'nin Siyasi Görünümü. 1 Kasım 2021 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/suriye-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. Konuşmalar. 23 Kasım 2021 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmetdavutoglu_nunsuriyeliturkmenler-platformunda-yaptigi-konusma_-15-aralik-2012_-istanbul.tr.mfa adresinden erişildi.
- Türkiye'deki Suriyeli Sayısı. 15 Kasım 2021 tarihinde https://multeciler.org.tr/turkiyedekisuriyelisayisi/?gclid=CjwKCAiAp8iMBhAqEiwAJb94z4mvzmeNpdrWpGllvTvOZQFYbZhcgDw1PCGPwqJygEwFsZxVE8Hh oCUGQQA vD_BwE adresinden erişildi.
- Tüzel, L. (2014, 17 Temmuz). HDP Milletvekili Tüzel Suriyeli Mültecilerle İlgili Mecliste Konuştu. 14 Aralık 2021 tarihinde <https://hdp.org.tr/tr/hdp-milletvekili-tuzel-suriyeli-multecilerle-ilgili-meclis-te-konustu/4072/> adresinden erişildi.
- Unutulmaz, K. O. (2016). *Gündemdeki Kavram: 'Göçmen Entegrasyonu'- Avrupa'daki Gelişimi ve Britanya Örneği*. G. I. Öner ve A. Ş. Öner (Der.), Küreselleşme

- Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar içinde (ss. 135- 161). İstanbul, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeniçağ Gazetesi. (2019, 18 Kasım). Recep Tayyip Erdoğan: Suriyeli sığınmacıları göndermeyeceğiz. *Yeniçağ*. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-256868h.htm> adresinden erişilmiştir.
- Yeniçağ Gazetesi. (2018, 25 Mayıs). Suriye'ye bayramı kutlamaya gittiler. *Yeniçağ*. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-193461h.htm> adresinden erişildi.
- Yeniçağ Gazetesi. (2018, 08 Ekim). Suriyeli mülteciler geri dönmeyi düşünmüyor. *Yeniçağ*. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-207953h.htm> adresinden erişildi.
- Yeniçağ Gazetesi. (2018, 18 Haziran) Türk ekonomisine sığınmacı darbesi. *Yeniçağ*. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-195762h.htm> adresinden erişildi.
- Yeniçağ Gazetesi Hakkında. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.gazeteler.org/yenicag-gazetesi-hakkinda> adresinden erişildi.
- Yeniçağ Gazetesi. (2017, 15 Şubat) Kayseri'de Suriyeli gerginliği. *Yeniçağ*. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-157051h.htm> adresinden erişildi.
- Yeniçağ Gazetesi. (2019, 28 Temmuz). Suriyeli sığınmacılar milli güvenlik meselesi haline geldi. *Yeniçağ*. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-243624h.htm> adresinden erişildi.
- Yeniçağ Gazetesi. (2019, 31 Temmuz). Milli düşünce Merkezi: Suriyeliler vatanlarına dönmeli. *Yeniçağ*. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-243914h.htm> adresinden erişildi.
- Yeniçağ Gazetesi. (2019, 25 Eylül). Türkiye, sokak aralarında Suriyeli çetelerle tanışıyor. *Yeniçağ*. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-250208h.htm> adresinden erişildi.
- Yeniçağ Gazetesi. (2019, 31 Ekim). Akşener: 'Suriyeli sığınmacılar büyüyen bir sorundur'. *Yeniçağ*. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-254457h.htm>, adresinden erişildi.
- Yeniçağ Gazetesi. (2021, 15 Eylül). İşte CHP'nin Suriyeli Raporu. *Yeniçağ*. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/suriyeliler-geleceklerini-turkiyede-aramiyor-474126h.htm> adresinden erişildi.

- Yeniçağ Gazetesi. (2018, 06 Şubat). Türkiye tek konuda hemfikir: Suriyeliler evine dönmeli. *Yeniçağ*. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-183514h.htm> adresinden erişildi.
- Yezdani, İ. (2018, 24 Nisan). Türkiye'yi Bekleyen Büyük Tehlike: Yüzbinlerce Suriyeli Çocuk Sokakta Yetiştiriyor. *Hürriyet*. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ipek-yezdani/--turkiyeyi-bekleyen-buyuk-tehlike-40814775> adresinden erişildi.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (2), s. 1685- 1704.
- Yılmaz, E. A. (2019). Uyum Teorileri Çerçevesinde Suriyelilerin Türkiye'ye Entegrasyon Süreci. *Turkish Studies Iternational Balkan University*, 14 (5), s. 287- 302.
- Yılmaz, M. Ortadoğu'da Su Sorunu Kapsamında Türkiye'nin Sınırışan Sularının Jeopolitik Önemi, 1 Kasım 2021 tarihinde http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp6_36.pdf adresinden erişilmiştir.
- Yolcu, T. (2018). Türkiye'deki Muhalefet Partilerinin Göç Sorununa Yaklaşımlarına Yönelik İçerik Analizi. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (14), s. 678-695.
- Zileli, Ü. (2019, 29 Haziran) 'Ümmet kardeşliği' bu mudur? *Sözcü*. 20 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2019/yazarlar/umit-zileli/ummet-kardesligi-bu-mudur-5204344/> adresinden erişildi.

ÖZGEÇMİŞ

Nursel BAYTAR İlk ve Orta öğrenimini Trabzon’da tamamladı. 2011 yılında kazandığı Gümüşhane Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünü 2015 yılında bitirdi. 2018 yılında Gümüşhane Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitime başladı.

